

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Критеријуми и компоненте трајања и
окончања кривичног поступка у разумном року**
(мастер рад)

Ментор
Проф. др Иван Илић

Студент
Филип Динић
Број индекса: М004/23-О

Ниш, 2024.

САДРЖАЈ

УВОД	1
I ПОЈАМ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ	3
II МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ	6
2.1. Конвенција за заштиту људских права и основних слобода	8
2.1.1. Веза члана 6 ст. 1 са чланом 5 ст. 3 Конвенције	9
2.1.2. Веза члана 6 ст. 1 са чланом 13 Конвенције	10
III ПРАКСА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА	13
3.1. Општи приступ	13
3.2. Релевантни период трајања поступка	13
3.2.1. Почетна тачка периода коју је потребно узети у обзир	13
3.2.2. Завршна тачка периода коју је потребно узети у обзир	15
3.3. Критеријуми за оцену трајања разумног рока	17
3.3.1. Сложеност случаја	17
3.3.2. Понашање подносиоца представке	18
3.3.3. Понашање државних органа	20
3.3.4. Значај који је поступак имао за подносиоца представке	22
3.4. Пресуде Европског суда за људска права против Републике Србије	23
3.4.2. Грујовић против Србије	23
3.4.3. Бермановић против Србије	26
3.4.4. Ристић против Србије	27
IV СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	29
4.1. Злоупотреба права на суђење у разумном року	29
4.2. Право лица лишеног слободe на суђење у разумном року	31
4.3. Фактори практичне реализације права на суђење у разумном року	34
4.3.1. Јавни тужилац и суђење у разумном року	34
4.3.2. Оптуужење и судска контрола оптужбе	48
4.3.3. Припремно рочиште	53
4.3.4. Главни претрес	57

4.3.5. Поједностављене форме кривичног поступка и суђење у разумном року.....	69
4.3.6. Улога полиције у предистражном поступку	81
4.3.7. Поступак по правним лековима и суђење у разумном року.....	84
4.3.8. Бранилац и суђење у разумном року.....	87
4.3.9. Организација институција и њихова сарадња	90
4.3.10. Суђење у одсуству окривљеном.....	92
4.3.11. Остали фактори практичне реализације права на суђење у разумном року	94

V ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ ПРЕМА ЗАКОНУ О ЗАШТИТИ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ.....96

5.1. Закон о заштити права на суђење у разумном року – његова сврха и позадина усвајања	96
5.2. Субјекти права на суђење у разумном року	97
5.3. Правна средства за заштиту права на суђење у разумном року	99
5.3.1. Системи заштите права на суђење у разумном року.....	100
5.3.2. Развој правних средстава за заштиту права на суђење у разумном року у Републици Србији	101
5.4. Мерила за оцену непоштовања права на суђење у разумном року.....	103
5.5. Приговор и жалба – заједничка правила.....	104
5.6. Приговор и поступак по приговору.....	105
5.7. Жалба и поступак по жалби	110
5.8. Правично задовољење.....	115
5.9. Тужба за новчано обештећење	117
5.9.1. Висина новчаног обештећења	119
5.10. Тужба за накнаду имовинске штете	123

VI СУДСКА ПРАКСА НАЦИОНАЛНИХ СУДОВА.....127

6.1. Активна легитимација оштећеног у поступку заштите права на суђење у разумном року.....	127
6.2. Почетак поступка који је потребно узети у обзир	129
6.3. Недозвољена правна средства.....	131
6.4. Понашање државних органа	133
6.5. Сложеност чињеничних и правних питања	137
6.6. Понашање подносиоца приговор/жалбе	137

6.7. Одлучивање о притвору у поступку заштите права на суђење у разумном року	138
6.8. Утицај исхода поступка на право на суђење у разумном року	139
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....	141
ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ	145
ПОПИС ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ	150
Пресуде Европског суда за људска права.....	150
Пресуде Европског суда правде.....	152
Одлуке домаћих судова	152
Прописи.....	153
Веб сајтови.....	155
САЖЕТАК	156
SUMMARY	157
БИОГРАФИЈА АУТОРА	158

УВОД

Сваком човеку је урођено својство правде и правичности којима као циљу тежи одувек. О важности суђења у разумном року говори позната мисао немачког правника Рудолфа фон Јеринга: „Нема веће неправде од закаснеле правде“, која је уобличена у његовом чувеном делу „Циљ у праву“.¹ Процесна стварност у којој постоје јасни показатељи одуговлачења кривичних поступака указује на то да је ефикасност кривичног поступка угрожена, па је у потпуности оправдано то што је изрицање правде без закашњења уврштено у каталог основних људских права.² Ову тезу потврђују пресуде Европског суда за људска права (у даљем тексту: Суд) донете против Републике Србије и указују једну нама познату чињеницу – да је дужина трајања судских поступака један од препознатљивих проблема српског судства.³

Предмет рада је анализа међународних, али и позитивноправних одредби које се тичу права на суђење у разумном року. Рад се састоји из 6 целина. У првом делу, након уводног дела, аутор ће дефинисати право на суђење у разумном року и указаће на његов значај. Други део биће обухваћен међународним оквиром права на суђење у разумном року. У трећем делу биће изложена пракса Европског суда за људска права, као и најпознатији случајеви против Републике Србије. Четврти део је посвећен анализи института и одредби Законика о кривичном поступку⁴ (у даљем тексту: ЗКП). У петом делу ће бити представљена детаљна анализа система заштите права на суђење у разумном року према Закону о заштити права на суђење у разумном року, док ће у шестом делу бити представљена пракса националних судова. На крају рада, дат је закључак да ли позитивноправна решења из Законика о кривичном поступку и Закона о заштити права на суђење у разумном року одговарају стандардима Европског суда за људска права, као и да ли представљају адекватну основу за ефикасан кривични поступак.

¹ Jhering, R. *Der Zweck im Recht*, Vol 1, Leipzig, Breitkopf und Härtel, 1877.

² Бугарски, Т. *Злоупотреба права и начело суђења у разумном року*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 390.

³ Милутиновић, Јб. *Заштита права на суђење у разумном року*, Зборник радова: Нова законска решења, Глосаријум, Београд, 2014, стр. 79.

⁴ Законик о кривичном поступку, (Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС).

Циљ рада је да свеобухватно представи право на суђење у разумном року, да укаже стручној и широј јавности на његов значај, али и да утврди да ли су одредбе Законика о кривичном поступку и Закона о заштити права на суђење усаглашене са праксом Европског суда за људска права и да ли представљају ефикасну основу за остварење права на суђење у разумном року.

Употребом нормативно-правног, упоредноправног и метода студије случаја биће представљена анализа правних норми које уређују трајање кривичног поступка, како у међународној, тако и у домаћој легислативи.

I ПОЈАМ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Право на суђење у разумном року је право странке у судском поступку да суд одлучи о основаности оптужбе за кривично дело без непотребног одуговлачења.⁵ Насупрот права странке на суђење у разумном року стоји обавеза суда да коришћењем процесних овлашћења онемогући сваку злоупотребу права која припадају учесницима у поступку, као и да благовремено предузима све законске мере с циљем разјашњења чињеничног стања и доношења одлуке.⁶

Суштина права на суђење у разумном року изражава се у познатој изреци да је одложена правда исто што и ускраћена.⁷ Идеја према којој спора правда представља изигравање закона, тј. *justice delayed is justice denied*, основна је премиса од које се пошло приликом установљења права на суђење у разумном року.⁸ Због тога, право на суђење у разумном року постоји како у интересу лица о чијим се правима и обавезама одлучује или против кога се води поступак, тако и у интересу правне сигурности и владавине права уопште.⁹

Треба имати на уму и чињеницу да пролонгирање решавања спора у једном правном односу може поткопати поверење грађана у ефикасно правосуђе. Због тога судови морају решавати спорне ситуације у разумном року, јер одлука суда која није донета у разумном року не може имати исти ефекат као одлука суда која би била донета правовремено.¹⁰ Спорост у дељењу правде може довести у питање поверење грађана у читав правни систем и владавину права. Иако звучи парадоксално, у појединим ситуацијама интереси да предмет буде брзо завршен могу бити претежнији над захтевима да случај буде брижљиво испитан и вођен на правилан начин.¹¹ У ову категорију спадају поједини случајеви из категорије тзв.

⁵ Спарић, Р. *Заштита права на суђење у разумном року*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 505.

⁶ *Ibid.*, стр. 513.

⁷ Кнежевић, С. *Заштита људских права окривљеног у кривичном поступку*, Центар за публикације, Правни факултет Ниш, 2007, стр. 43.

⁸ Царић, С. *Право на суђење у разумном року*, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 12.

⁹ Царић, С. *Право на суђење у разумном року у кривичним стварима – ставови Европског суда за људска права*, Зборник: Главни претрес и суђење у разумном року, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2015, стр. 36.

¹⁰ Царић, С. *op. cit.* *Право на суђење у разумном року*, стр. 12.

¹¹ Van Dijk, P. Van Hoof, F. Van Rijn, A. Zwaak, L. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Interesentia, Antwerpen-Oxford, Fourth Edition, page 606.

„приоритетних предмета“, као што су породични спорови, радни спорови, притворски предмети и др.

Посебно је важно обезбедити поштовање основних људских права, што укључује и право на суђење у разумном року, приликом вођења судског поступка, тј. у оним ситуацијама када се појединац налази у интеракцији са државним органима, који су надлежни за обезбеђење поштовање захтева, којим нормирају понашање појединаца. Поступање према окривљеном током вођења кривичног поступка носи са собом додатну тежину. Када на све то додамо потребу за уравнотежењем *ius puniendi* са правима потенцијалног учиниоца кривичног дела као и захтев за ефикасно окончање кривичног поступка да би се стање неизвесности по окривљеног отклонило, јасно је да оно што чини синтагму „правично суђење“ не представља нимало лак задатак.¹² Ефикасност кривичног поступка не сме се свести само на брзину поступка, она је пожељна и оправдана само до оне мере док не утиче на законитост вођења поступка и доношења законите судске одлуке.¹³

Међутим, право на суђење у разумном року има утицај и на остале компоненте које утичу да суђење буде правично, јер гаранција ефикасне судске правде може бити и у колизији са појединим гаранцијама правичног поступка, зато што више права у поступку, по правилу, доводи до продужења поступка.¹⁴ Примера ради, орган који води поступак може одбити све или већину доказних предлога одбране, с циљем окончања поступка у што краћем временском периоду и поштовања права на суђење у разумном року окривљеног. С тим у вези, задатак суда је на направи компромис између процесних гаранција окривљеног које међусобно могу бити у супротности, и да цео кривични поступак учини правичним.

Право на правично суђење представља скуп посебних права и гаранција окривљеног који својим заједничким дејством чине кривични поступак правичним, и као такво нашло је израз у свим значајнијим међународним документима о заштити људских права.¹⁵ Реч је о праву које сублимира већи број конкретних права и процесних гаранција окривљеног, а

¹² Илић, И. *Путеви и странпутице права на правично суђење*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 59, Правни факултет Ниш, 2012, стр. 211-212.

¹³ Радуловић, Д. *Нормативна основа за суђење у разумном року и допринос субјеката кривичног поступка суђењу у разумном року*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 303.

¹⁴ Grabenwarter, C. *Europäische Menschenrechtskonvention*, Verlag C. H. Beck, München, Manzsche Verlags / und Universitätsbuchhandlung, Wien 2003, page. 359.

¹⁵ Кнежевић, С. *Право на правично суђење*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 44, 2004, стр. 210.

једно од њих је и право на суђење у разумном року. *Ratio legis* права на суђење у разумном року, јесте да се што у краћем временском периоду одлучи о основаности оптужбе и судбини окривљеног.¹⁶ Имајући у виду да се покретањем кривичног поступка ограничавају елементарна људска права окривљеног, благовремено окончање кривичног поступка, уз поштовање свих осталих права окривљеног, свакако је тенденција кривичнопроцесног законодавства сваке демократске државе. Начело суђења у разумном року је у уској вези са ефикасношћу поступка, јер се она састоји из две компоненте: брзина поступања и и законито решење кривичне ствари.¹⁷ Сходно наведеном, суђење у разумном року се не сме свести само на брзину поступања.

¹⁶ Кнежевић, С. *op. cit.* *Заштита људских права окривљеног*, стр. 43.

¹⁷ Бејатовић, С. *Мере за повећање ефикасности и поједностављене форме кривичног поступка*, у: Основне карактеристике Предлога новог југословенског кривичног законодавства, Удружење за кривично право и криминологију Југославије, Београд, 2000, стр. 149.

II МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Право на суђење у разумном року је једно од основних људских права човека које је гарантовано посредно или непосредно бројним међународним документима о заштити људских права. Међународна заједница препознала је значај права на суђење у разумном року, те је ово право уврштено у каталог основних људских права и као такво је нашло своје место у свим значајнијим међународним документима.

На првом месту треба споменути Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода¹⁸ (у даљем тексту: Конвенција или Европска конвенција) која у чл. 6 ст. 1 предвиђа: „Свако током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом образованим на основу закона.“ С обзиром на то да Конвенцијом право на суђење у разумном року није ближе нити детаљније уређено, за заштиту грађана је од великог значаја пракса Европског суда за људска права. Имајући у виду одредбу из чл. 6 ст. 1 Конвенције, право на суђење у разумног року представља једно од основних људских права које се штити пред Европским судом за људска права, те је пракса Суда свакако најдрагоценији извор права у овој области.¹⁹

Европска конвенција није једини међународни инструмент који непосредно регулише право на суђење у разумном року. Међународни пакт о грађанским и политичким правима²⁰ у чл. 9 ст. 2 предвиђа: „Свако ухапшено лице обавештава се у тренутку хапшења о разлозима хапшења као што се у најкраћем року обавештава писменим путем о свакој оптужби која је подигнута против њега“, док у ст. 3 предвиђа: „Свако лице које је ухапшено или притворено због кривичног дела у најкраћем року ће бити предато судији или некој другој власти законом овлашћеној да врши судску функцију и мора у разумном року да буде суђено или ослобођено. У чл. 14 ст. 3 тач. ц) прописано је: „Свако лице које је оптужено за кривично дело, уз потпуну равноправност, има право да му буде суђено без великог закашњења“.

¹⁸ Конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Савет Европе, Рим, 1950.

¹⁹ Царић, С. *ор. cit.* *Право на суђење у разумном року*, стр. 13.

²⁰ Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Уједињене нације, Париз, 1948.

Није ни Европски суд за људска права једини механизам заштите права на суђење у разумном року. Тако је Комитет за људска права²¹ становишта да је у случају *Гонзалес дел Рио против Перуа* прекорачен разумни рок у кривичном поступку који је трајао пред првостепеним судом седам година без доношења првостепене пресуде.²² Прицип права на правично суђење, који обухвата и право на суђење у разумном року, део је комунитарног права и прихваћен је и у пракси Европског суда правде у Луксембургу.²³

Универзална декларација о људским правима²⁴ не гарантује децидно право на суђење у разумном року, али у чл. 10 предвиђа: „Свако има потпуно једнако право на правично и јавно суђење пред независним и непристрасним судом који ће одлучити о његовим правима и обавезама, и о основаности кривичне оптужбе против њега“, из чега се посредно закључује да гарантује и право на суђење у разумном року, јер је оно недвосмислено сегмент права на правично суђење које гарантује Универзална декларација о људским правима.

Америчка конвенција о људским правима²⁵ у чл. 8 ст. 1 предвиђа да свако лице има право на саслушање, уз одговарајуће гаранције и у разумном року, пред надлежним, независним и непристрасним судом, претходно основаним законом, ради утврђивања кривице или ради утврђивања његових права и обавеза грађанске, радне, фискалне или било које друге природе. Поред наведеног, у чл. 7 ст. 5 Америчка конвенција о људским правима прописује: „Свако притворено лице ће бити одмах изведено пред судију или друго службено лице овлашћено законом и имаће право на суђење у разумном року или на пуштање на слободу, које може бити подвргнуто гаранцијама како би се осигурало његово појављивање на суђењу.“

И Афричка повеља о људским правима и правима народа²⁶ у чл. 7 ст. 3 тач. д) прописује: „Сви људи имају право да им у разумном року суди непристрасни суд и

²¹ Комитет за људска права је независно тело које се састоји од 18 експерата из области људских права, а образован је са циљем надзирања поштовања одредби Међународног пакта о грађанским и политичким правима.

²² *Gonzales del Rio v. Peru*, бр. представке 263/1987, одлука од 02.11.1992. године.

²³ Царић, С. *ор. cit.* *Право на суђење у разумном року*, стр. 20.

²⁴ Универзална декларација о људским правима, Уједињене нације, Париз, 1948.

²⁵ Америчка конвенција о људским правима, Организација Америчких држава, Сан-Хосе, 1969.

²⁶ Афричка повеља о људским правима и правима народа, Афричка Унија, Кенија, 1986.

трибунал“. Са друге стране, Арапска повеља о људским правима²⁷ не предвиђа експлицитно право на суђење у разумном року, већ право на правду – право свих особа на једнакост пред правом (члан 12) и скуп општих правних начела којим се гарантује правичан поступак и фер суђење (чланови 13, 15, 16, 17 и 19).

2.1. Конвенција за заштиту људских права и основних слобода

Право на суђење у разумном року се обично везује за Европску конвенцију, која представља најзначајнији међународни документ за заштиту људских права и основних слобода. Конвенција је потписана 4. новембра 1950. године у Риму, али је услов за ступање на снагу била ратификација од стране десет држава потписница. Од 3. септембра 1953. године, људска права у Европи уживају посебну заштиту, јер је тог датума извршена последња десета ратификација. Европска конвенција садржи 59 чланова, али њен саставни део чине и Протоколи бр. 1, 4, 6, 7, 12 и 13. Текст Европске конвенције је врло кратак и има једноставну структуру.²⁸ Члан 6 ст. 1 Конвенције у једној реченици јемчи право на суђење у разумном року, без икаквих детаљнијих појашњења. Имајући у виду наведено, појавило се безброј питања у вези са применом чл. 6 ст. 1 Конвенције, чији су одговори пронађени у комплексној пракси Европског суда за људска права која се непрестано развија, и која заједно са Конвенцијом и њеним протоколима чини једну целину. Са сигурношћу се може закључити да кратак текст Конвенције представља принципе и начела којим се судије руководе приликом стварања праксе, а право које произилази из Европске конвенције (*ECHR law*) представља прецедентно право.

Ексклузивна функција заштите људских права гарантованих Конвенцијом припала је Европском суду за људска права.²⁹ У чл. 34 Конвенције је предвиђено: „Суд може да

²⁷ Арапска повеља о људским правима, Лига арапских држава, 1994.

²⁸ Беширевић, В. и др. *Коментар Конвенције за заштиту људских права и основних слобода*, Службени гласник, Београд, 2017, стр. 13.

²⁹ Потписивањем Европске конвенције државе нису биле спремне да се значајније лише своје суверености у области људских права. Појединци, групе лица и невладине организације нису имали право да представке непосредно упућују Европском суду за људска права, већ су се они најпре обраћали Европској комисији. Европски суд за људска права је посредно штитио људска права, тек уколико би Европска комисија одлучила да случај изнесе пред Европски суд за људска права. Ситуација се значајно променила 1994. године, када је постигнута сагласност да се уместо дотадашње Европске комисије и Европског суда за људска права оснује стални Европски суд за људска права са обавезном надлежношћу и правом да разматра појединачне представке.

прима представке од сваког лица, невладине организације или групе лица који тврде да су жртве повреде права установљених Конвенцијом или протоколима уз њу учињене од стране неке Високе стране уговорнице. Високе стране уговорнице обавезују се да ни на који начин не ометају делотворно вршење овог права.“

2.1.1. Веза члана 6 ст. 1 са чланом 5 ст. 3 Конвенције

Право на суђење у разумном року из чл. 6 ст. 1 Конвенције може се упоредити са правом лица лишеног слободe на суђење у разумном року из чл. 5 ст. 3 Конвенције. Чл. 5 ст. 3 Конвенције наводи: „Свако ко је ухапшен или лишен слободe сходно одредбама из става 1 тачке ц) овог члана мора без одлагања бити изведен пред судију или друго службено лице законом одређено да обавља судске функције и мора имати право да му се суди у разумном року или да буде пуштен на слободу до суђења.“ Јасно је да је право из чл. 5 ст. 3 Конвенције много уже по својој примени, јер се односи само на лица лишена слобода, док је чл. 6 ст. 1 Конвенције применљив на окривљеног и оштећеног. Док чл. 5 ст. 3 Конвенције захтева специјалну пажњу од судских органа, право на суђење у разумном року је више објективизирано, и његов смисао је да заштити конкретног појединца од стреса који трпи због своје несигурне правне ситуације, али и генерално да обезбеди спровођење правде без одуговлачења, што би угрозило њену делотворност и кредибилитет.³⁰ Упоређујући период који покривају одредба чл. 6 ст. 1 Конвенције и одредба чл. 5 ст. 3 Конвенције, закључује се да је и у том погледу обухватнији чл. 6 ст. 1 Конвенције, јер се односи и на поступак по жалби.³¹ Чл. 6 ст. 1 Конвенције се разликује од чл. 5 ст. 3 Конвенције и по времену које је потребно узети у обзир. Време које је потребно узети у обзир у смислу чл. 5 ст. 3 Конвенције обухвата само период док се лице лишено слободe налази у притвору. Изводи се закључак да је право на суђење у разумном року је веома комплексно и не може се посматрати само на основу чл. 6 ст. 1 Конвенције, већ се мора посматрати много шире.³² У том контексту, треба узети у обзир и чл. 5 ст. 2 Конвенције који наводи: „Свако ко је ухапшен мора бити обавештен без одлагања и на језику који разуме о разлозима за његово хапшење и о свакој оптужби против њега.“ Колико времена сме да протекне од тренутка лишења слободe до

³⁰ *Botazzi v. Italy*, представка бр. 34884/97, пресуда од 28.07.1999. године, параграф 22.

³¹ Leach, P. *Taking a Case to the European Court of Human Rights*, Oxford University Press, Second Edition, 2005, page 236.

³² Царић, С. *op. cit. Право на суђење у разумном року*, стр. 25.

обавештења о оптужби је фактичко питање. Суд је заузео став да је обавештење о хапшењу учињено „без одлагања“ кад је подносилац представке обавештен о разлозима оптужбе неколико часова после лишења слободе.³³ Објашњавајући разлику између термина „без одлагања“ и „разумног рока“, Суд у пресуди *Броган и други против Уједињеног Краљевства* образлаже да је термин „без одлагања“ строжи захтев од термина „разумни рок“.³⁴

2.1.2. Веза члана 6 ст. 1 са чланом 13 Конвенције

„Свако коме су повређена права и слободе предвиђени у овој Конвенцији има право на делотворан правни лек пред домаћим властима, без обзира на то да ли су повреду извршила лица која су поступала у службеном својству“, наводи члан 13 Конвенције. Правним леком се назива и захтев за заштиту људских права (у процесном смислу), али и обештећење које због повреде неког од ових права добије странка у судском поступку (у материјалном смислу).³⁵ Циљ права на делотворни правни лек јесте да се осигура заштита људских права на националном нивоу, чиме се наглашава супсидијарност европског система заштите људских права.³⁶

Посматрајући однос чл. 6 Конвенције и чл. 13 Конвенције у вези са дужином трајања поступка, Суд је често налазио повреду чл. 13 Конвенције уз повреду чл. 6 Конвенције. Када би Суд размотрио представку са аспекта чл. 6 Конвенције, најчешће не би разматрао потенцијалну повреду чл. 13 Конвенције, јер је члан 6 сматран *lex specialis* у односу на члан 13, што ће рећи, ако Суд нађе повреду чл. 6 Конвенције, то би значило да је подносиоцу представке повређен и чл. 13 Конвенције.³⁷ Полазна поставка за овакво размишљање су били строжи захтеви из чл. 6 ст. 1 Конвенције у односу на чл. 13 Конвенције. Европски суд за људска права је 2000. године био принуђен да промени начин тумачења односа између чл. 6 и чл. 13 Конвенције, услед наглог пораста појединачних представки: у периоду између 1988. и 2000. године број индивидуалних представки поднетих Суду је порастао са 4.044 на

³³ *Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom*, представка бр. 12244/86, пресуда од 30.08.1990. године, параграф 42-43.

³⁴ *Brogan and Others v. The United Kingdom*, представка бр. 11209/84, 11234/84, 11266/84 и 11386/84, пресуда од 29.11.1988. године, параграф 59.

³⁵ Беширевић, В. и др. *op. cit.* стр. 338.

³⁶ Поповић, Д. *Европско право људских права*, Службени гласник, Београд, 2012, стр. 277.

³⁷ Беширевић, В. и др. *op. cit.* стр. 347.

26.398, што представља пораст за 500%. Осим тога, од 695 мериторних пресуђења током 2000. године, 70% се односило на прекомерно трајање поступка. Раст се наставио у 2004. години, када је број појединачних представки порастао на 26.398, а затим и на 90.000 у 2006. години.³⁸ Поменуто поимање односа чл. 6 и чл. 13 Конвенције од стране Суда је напуштено доношењем пресуде *Кудла против Пољске*.³⁹

У горенаведеној пресуди Суд је закључио: „Државама чланицама прети велика опасност по владавину права у оквиру националних правних поредака када се деси прекомерно одуговлачење у дељењу правде у погледу чега странке немају домаће правно средство.“⁴⁰ Суд државама оставља слободу у погледу избора средства којим би се обезбедило поштовање права на суђење у разумном року, али у случају да то не може обезбедити једно средство, тај захтев може остварити и мноштво других средстава предвиђених домаћим правом, при чему се делотворност средстава цени према томе да ли је оно у стању да спречи наводну повреду, или да пружи адекватну накнаду за повреду која се већ десила.⁴¹ У регулисању односа између права на суђење у разумном року и права на делотворни правни лек, Суд је пошао од принципа *ubi ius ibi remedium* – тамо где постоји повреда, мора постојати и средство које би спречило њен настанак, тј. обезбедило обештећење жртви повреде.⁴² Дужина трајања поступка је озбиљнији проблем у већем броју држава које су ратификовале Конвенцију, па је последично томе дошло до интервенција у националним законодавствима. Постоје три система којима се државе боре против неразумног трајања поступка, то су: превентивни, компензациони и комбинаторни систем.⁴³ Наша земља се најпре приклонила компензационом систему, чији је циљ накнада штете која је настала одуговлачењем поступка.⁴⁴ За разлику од компензационог система, сврха превентивног система је да предупреди повреду права на суђење у разумном року, док комбиновани систем укључује елементе оба система. Законом о изменама и допунама

³⁸ Андрејевић, С. и др. *Приручник за обуку судија – Суђење у разумном року*, Правосудна академија, Београд, 2016, стр. 40.

³⁹ *Kudla v. Poland*, представка бр. 30210/96, пресуда од 26.10.2000. године.

⁴⁰ *Ibid*, параграф 148.

⁴¹ *Ibid*, параграф 154-158.

⁴² Царић, С. *ор. cit. Право на суђење у разумном року*, стр. 24.

⁴³ Беширевић, В. и др., *ор. cit.* стр. 143.

⁴⁴ Закон о Уставном суду („Сл. гласник РС“, бр. 109/2007)

Закона о уређењу судова из 2014. године⁴⁵, у нашем праву компензациони систем биће замењен комбинованим.⁴⁶ Идеја Суда да земље чланице Савета Европе треба да имају у свом законодавству посебан закон који регулише суђење у разумном року, у нашој земљи је заживела тек 1. јануара 2016. године када је Закон о заштити права на суђење у разумном року ступио на снагу.⁴⁷ О делотворном правном средству за заштиту права на суђење у разумном биће више речи у петом делу рада.

⁴⁵ Закон о уређењу судова („Сл. гласник РС“, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011, 101/2011, 101/2013)

⁴⁶ Амандмани 8а, 8б и 8в Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова („Сл. гласник РС“, бр. 101/2013).

⁴⁷ Закон о заштити права на суђење у разумном року прихвата комбиновани систем.

III ПРАКСА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА

3.1. Општи приступ

Текст Конвенције не наводи директно који су субјекти права на суђење у разумном року. Казнено-правни захтев у кривичном поступку је уперен према окривљеном. Знајући то, из одредбе чл. 6 ст. 1 Конвенције јасно произилази да се право на суђење у разумном року гарантује најпре окривљеном. Међутим, пракса Суда изнедрила је још неке категорије лица на које се примењује чл. 6 ст. 1 Конвенције (оштећени у кривичном поступку), што је и оправдано, јер да је творац Конвенције желео да то буде само окривљени, то би и експлицитно стајало у одредби чл. 6 ст. 1 Конвенције.⁴⁸ Појам „кривична оптужба“ не обухвата само оптужне акте којим се покреће кривични поступак. Кривичном оптужбом се може сматрати и неки други акт којим је покренут други поступак који се може сматрати „кривичним“ у смислу Конвенције.⁴⁹ Дакле, да би чл. 6 ст. 1 Конвенције био примењив, дословним тумачењем, морамо утврдити да ли су у конкретном случају испуњени услови – применљивост *ratione materiae* и применљивост *ratione personae*. Након провере испуњености ова два услова, Суд ће утврђивати да ли је у конкретном случају прекорачен разуман рок. Колико би износио „разумни рок“ у конкретном случају, то процењује Суд на основу чињеничног стања.

3.2. Релевантни период трајања поступка

Правичност суђења захтева да поступање судова буде експедитивно и да се судски поступци окончају у разумном року. Чл. 6 Конвенције не прецизира који је то разуман рок. Суд у сваком конкретном случају процењује да ли је један поступак пред националним судовима окончан у разумном року.

3.2.1. Почетна тачка периода коју је потребно узети у обзир

Потенцијална најранија почетна тачка периода коју је потребно узети у обзир везује се за ступање на снагу Конвенције у одређеној држави уговорници. Опште правило у

⁴⁸ Ненавођење експлицитно термина „окривљени“ у одредби члана 6 става 1 Конвенције, даје нам простора за екстензивно тумачење ове одредбе.

⁴⁹ На пример: захтев за покретање прекршајног поступка.

погледу временског важења Конвенције јесте да њене одредбе не обавезују државу уговорницу у вези с било којом радњом или чињеницом која се десила, или са ситуацијом која је окончана, пре датума када је Конвенција ступила на снагу у погледу те стране уговорнице.⁵⁰

Датум када је Конвенција ступила на снагу у погледу државе се назива „критични датум“.⁵¹ Уколико се наводна повреда Конвенције односи на чињенице „пре критичног датума“, представка ће бити неспојива *ratione temporis* са одредбама Конвенције. Када је конкретно реч о праву на суђење у разумном року, Суд је у пресуди *Фоти и остали против Италије* навео да када је поступак почео пре ступања Конвенције на снагу у односу на конкретну државу, а наставио се након ступања Конвенције на снагу, Суд ће разматрати само дужину поступка после момента када је Конвенција ступила на снагу у погледу државе против које је представка поднета, али ће узети у обзир и колико је трајао пре тога.⁵² Примену оваквог става видимо и у пресуди *Думановски против Македоније*.⁵³

Питање када почиње кривични поступак је сложеније у пракси Суда. Најчешће се сматра да је кривични поступак почео у тренутку у којем је окривљени службеним путем обавештен да против њега постоји кривична оптужба,⁵⁴ што је иначе и дефиниција Суда појма кривичне оптужбе. У ранијој пракси Суда, у пресуди *Нојмастер против Аустрије*, истражни судија је испитао подносиоца представке у јануару 1960. године, годину дана касније је подигнута оптужница, а потврђена је 1964. године. Суд је закључио да за почетак рока треба узети датум подизања оптужнице, а то је био 23. фебруар 1961. године.⁵⁵ Разумни рок може да почне и од тренутка хапшења⁵⁶, или од тренутка покретања предистражног поступка⁵⁷. Новија пракса Суда разумни рок рачуна од тренутка испитивања подносиоца

⁵⁰ Беширевић, В. и др. *op. cit.* стр. 484.

⁵¹ *Šilih v. Slovenia*, представка бр. 71463/01, пресуда од 09.04.2009. године, параграф 141.

⁵² *Foti and Others v. Italy*, представка бр. 7604/76, 7719/76, 7781/77, 7913/77, пресуда од 10.12.1982. године, параграф 53.

⁵³ *Dumanovski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, представка бр. 13898/02, пресуда од 08.12.2005. године. Чињенично стање овог случаја је дато у наставку рада, на другом месту. Суд је приликом процене дужине поступка узео у обзир и време пре ступања Конвенције на снагу у односу на Македонију, али тај период није разматрао, већ само период након ступања Конвенције на снагу и нашао повреду права на суђење у разумном року.

⁵⁴ Беширевић, В. и др. *op. cit.* стр. 142.

⁵⁵ *Neumeister v. Austria*, представка бр. 1936/63, пресуда од 27.05.1966. године, параграф 18.

⁵⁶ *Wemhoff v. Germany*, представка бр. 38488/97, пресуда од 08.07.1998. године, параграф 19.

⁵⁷ *Ringeisen v. Austria*, представка бр. 2614/65, пресуда од 16.07.1971. године, параграф 110.

представке као осумњиченог за извршење кривичног дела⁵⁸, међутим, у сваком случају релевантан је тренутак кад је подносилац представке постао свестан оптужбе или кад су на њега значајно утицале мере у контексту кривичне истраге или поступка.⁵⁹

3.2.2. Завршна тачка периода коју је потребно узети у обзир

Критеријум суђења у разумном року се у кривичном поступку се различито оцењује, у зависности од околности конкретног случаја, притом се не узима у обзир трајање поступка по ванредним правним лековима.⁶⁰ У пресуди *Нојмастер против Аустрије* Суд је закључио да је завршна тачка тог периода пресуда којом се одлучује о оптужби.⁶¹ Ако бисмо овај став применили на наше право, то би било до тренутка доношења одлуке по жалби Вишег или Апелационог суда, јер они несумњиво одлучују о оптужби. Период који треба узети у обзир траје најмање до ослобађајуће или осуђујуће пресуде, чак и ако се до те пресуде дође у апелационом поступку.⁶²

Уколико је за време кривичног поступка окривљени био на лечењу у психијатријској установи, тај период се одбија од укупног трајања кривичног поступка и он се не урачунава у време трајања разумног рока.⁶³ У пресуди *Некај против Украјине*, држава је навела да је кривични поступак започео 2004. године, а да је окончан 2016. године. Тврдила је да период између 2004. и 2005. године не треба укључити у оцену трајања разумног рока. Држава је становишта да у том периоду нису предузимане никакве истражне радње нити процесне радње према окривљеном, штавише лечење апликанта није зависило од било каквих радњи судског или истражног органа. Суд наводи да је апликант послат на лечење у складу са Законом о кривичном поступку Украјине у ком је предвиђено да се кривични поступак прекида уколико је окривљени послат на лечење. Суд даље наводи да је добро утврђена пракса Европског суда за људска права да поступци који се односе на притварање „поремећене“ особе не спадају у „одлучивање о кривичној оптужби“ у смислу Конвенције. С обзиром да је окривљени упућен на принудно лечење у здравствену установу у складу са

⁵⁸ *Kaleja v. Latvia*, представка бр. 22059/08, пресуда од 05.10.2017. године, параграф 40.

⁵⁹ *Matic v. Slovenia*, представка бр. 75745/01, пресуда од 30.03.2006. године, параграф 23-24.

⁶⁰ Беширевић, В. и др. *op. cit.* стр. 194.

⁶¹ *Neumeister v. Austria*, представка бр. 1936/63, пресуда од 27.05.1966. године, параграф 42.

⁶² Водич за члан 6 Европске конвенције за заштиту људских права, Право на правично суђење - кривични аспект, Савет Европе, 2022, стр. 64.

⁶³ *Nechay v. Ukraine*, представка бр. 15360/10, пресуда од 01.07.2021. године, параграф 64.

националним законодавством и да је држава исказала намеру за наставак гоњења који се огледа у одлуци о прекиду лечења у здравственој установи апликанта, Суд наводи да период лечења између 2004. и 2005. године не треба урачунати у трајање целог поступка.⁶⁴

Одлуке о обустави кривичног поступка, чак и ако постоји могућност да се поступак настави у каснијој фази, значе да се накнадни период не узима у обзир при израчунавању дужине трајања поступка, ако се донесе одлука о обустави кривичних истражних радњи, а особа више није у неизвесности.⁶⁵ Управо оваква одлука је донета у пресуди *Накманович против Русије*⁶⁶. Суд своју аргументацију започиње наводом да је право на суђење у разумном року тако осмишљено да пружи заштиту оптуженом лицу да не остане превише дуго у неизвесности у погледу своје судбине. Разумни рок траје све док се не отклони неизвесност у погледу судбине окривљеног. Уколико се донесе одлука о обустави поступка тада се отклања несигурност у погледу правног положаја окривљеног. У конкретном случају, национални суд је донео одлуку 2000. године, па се претпоставља да је несигурност правног положаја од тог тренутка отклоњена. Међутим, окривљени је са одлуком о обустави поступка упознат тек 2004. године и до тог тренутка је његова судбина била неизвесна, те разумни рок улази у рок трајања између 2000. и 2004. године.

У својој ранијој пракси – у пресуди *Мореира де Азеведо против Португала* Суд је навео да се тренутак до ког важе гаранције из чл. 6 Конвенције везује за дан достављања коначне одлуке на националном нивоу подносиоцу представке.⁶⁷ Оваква пракса суда је потврђена и у новијој пракси, па је тако Суд у одлуци *Гронинг против Немачке* навео да се као крајња граница за рачунање дужине трајања поступка узима тренутак када се на било који начин елиминише неизвесност у погледу статуса подносиоца представке⁶⁸, што је свакако упознавање подносиоца представке са правноснажном пресудом. Међутим, није довољно само да је пресуда донета. Пресуде се морају извршавати, а кашњење у извршењу пресуде доводи у питање саму суштину права на суђење у разумном року. Проблеми са извршењем пресуде могу утицати на продужење периода који се узима у обзир при рачунању разумног рока. Иницијално, временски период

⁶⁴ Више о томе у пресуди *Nechay v. Ukraine*, представка бр. 15360/10, пресуда од 01.07.2021. године.

⁶⁵ *Nakhmanovich v. Russia*, представка бр. 55669/00, пресуда од 28.10.2004. године, параграф 89.

⁶⁶ Више о томе у пресуди: *Nakhmanovich v. Russia*, представка бр. 55669/00, пресуда од 28.10.2004. године.

⁶⁷ *Moreira de Azevedo v. Portugal*, представка бр. 11296/84, пресуда од 28.08.1991. године, параграф 70.

⁶⁸ *Groning v. Germany*, представка бр. 71591/17, одлука од 20.10.2020. године.

који је потребно узети у обзир не обухвата фазу извршења, али може постати саставни део периода који се узима у обзир при процени да ли је кривични поступак прекомерно трајао.⁶⁹ Став да се период који се разматра завршава тек када коначна судска одлука буде извршена проналазимо и у пракси Европског суд за људска права.⁷⁰

3.3. Критеријуми за оцену трајања разумног рока

Европски суд за људска права није одредио који је то временски период трајања кривичног поступка који се може сматрати разумним. Суд мора имати у виду да је у сваком предмету другачије чињенично стање, комплексност случаја, доказни материјал. У зависности од свих околности случаја, Суд оцењује да ли је разумни рок прекорачен или не. Када поступак није посебно компликован, за доношење пресуде у првом степену било би потребно највише три, у другом степену две и у трећем једна година.⁷¹ Суд је у својој јуриспруденцији развио одређене критеријуме који се оцењују приликом процене да ли су национални судови испоштовали разумни рок.

У случају *Дуклос против Француске*, Суд је навео да приликом процене да је ли је поступак пред националним органима био разуман у обзир узима следеће критеријуме: сложеност случаја, понашање подносиоца представке, понашање државних органа и значај који је поступак имао за подносиоца представке.⁷²

3.3.1. Сложеност случаја

Приликом процене сложености поступка, Суд узима у обзир број сведока и вештака који учествују у поступку, обим доказног материјала који треба да се изведе, број учесника у поступку као и мешање трећих лица. Сложеност случаја може потицати од фактора као што је повезаност, односно зависност кривичног од исхода неке друге врсте поступка, промена закона, транзициони период у држави, испреплетаност случајева, велики број окривљених и сл.⁷³ Сложеност случаја зависи и од врсте кривичног дела. Када је у питању врста кривичног дела, по правилу се сматрају сложеним случајеви проистекли из

⁶⁹ Андрејевић, С. и др. *op. cit.* стр. 46.

⁷⁰ *Estima Jorge v. Portugal*, представка бр. 16/1997/800/1003, пресуда од 21.04.1998. године, параграф 34.

⁷¹ Беширевић, В. и др. *op. cit.* стр. 142.

⁷² *Duclos v. France*, представка бр. 20940/92, 20941/92, 20942/92, пресуда од 17.12.1996. године, параграф 58.

⁷³ Calvez, F. I Regis, N. *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights*, 2012, page 18.

финансијског пословања.⁷⁴ По правилу су сложени и случајеви из области организованог криминала, и то из различитих његових појавних облика попут корупције, криминала белог оковратника и сл. Тако је Суд сматрао да је случај *Wejrup против Данске* сложен, јер се поступак водио за кривично дело преваре против финансијског директора холдинг групе која је у свом саставу имала преко 50 компанија широм света.⁷⁵ Велики број окривљених и сведока, био је кључни фактор трајања поступка у предмету *Ангелући против Италије*.⁷⁶ Суд је констатовао да је поступак сложен због великог броја оптужених, међутим сматра да је због периода неактивности домаћег суда у наведеном случају ипак дошло до повреде члана 6 става 1 Конвенције.⁷⁷ Супротно, у пресуди *Ван Пелт против Француске*, Суд је нашао да није дошло до повреде чл. 6 ст. 1 Конвенције, јер су национални органи сваку одлуку донели без одуговлачења, без обзира на то што је поступак трајао 8 година и 8 месеци.⁷⁸ Европски суд за људска права сматра да шест година и три месеца није претерано дуго за сложену истрагу убиства.⁷⁹ Суд је у пресуди *Адилета и други против Италије* истакао да иако се предмет сматра сложеним Суд не може дуже периоде необјашњене неактивности да сматра разумним.⁸⁰ У овом случају кривични поступак је трајао 13 година и 5 месеци, а период неактивности судских органа, од упућивања предмета истражном судији до испитивања оптуженог, трајао је 5 година. Имајући у виду наведено, произилази закључак да национални судови имају „флексибилније“ временске оквири за окончање сложених кривичних поступака, међутим дуже временске периоде неактивности Суд не толерише.

3.3.2. Понашање подносиоца представке

Подносилац представке је дужан да покаже марљивост у поштовању и извршавању процедуралних захтева који су релевантни, да се уздржи од било каквих тактика одлагања, као и да искористи могућности које су му пружене домаћим правом за скраћивање

⁷⁴ Више о томе у пресуди *Ђермановић v. Serbia*, представка бр. 48497/06, пресуда од 23.02.2010. године.

⁷⁵ *Wejrup v. Denmark*, представка бр. 49126/99, пресуда од 03.03.2002. године.

⁷⁶ *Angelucci v. Italy*, представка бр. 12666/87, пресуда од 19.02.1991. године.

⁷⁷ Колаковић-Бојовић, М. *Ефикасност кривичних поступака за кривична дела организованог криминала*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2016, стр. 124.

⁷⁸ Види пресуду: *Van Pelt v. France*, представка бр. 31070/96, пресуда од 30.03.1999. године.

⁷⁹ *Boddaert v. Belgium*, представка бр. 12919/87, пресуда од 12.10.1992. године, параграф 39.

⁸⁰ *Adiletta and others v. Italy*, представка бр. 13978/88, 14236/88, 14237/88, пресуда од 30.10.2014. године, параграф 17.

поступка.⁸¹ Чл. 6 не захтева да подносиоци представке активно учествују у раду правосудних органа. Примера ради, у пресуди *В.А.М. против Србије* Суд закључује да подносиатељка представке није била дужна да суду достави адресу туженог, већ да је то обавеза правосудних органа, те се због те чињенице не може сматрати одговорном због неразумног трајања поступка.⁸² Понашање подносиоца представке представља објективну чињеницу која се не може приписати држави против које је поднета представка и која се мора узети у обзир при утврђивању да ли је дужина трајања поступка прекорачила оно што је разумно.⁸³ Суд је у пресуди *Арсов против Бивше Југословенске Републике Македоније* навео да сама чињеница што је подносилац представке користио све доступне домаће правне лекове не доприноси одуговлачењу поступка.⁸⁴ Са друге стране, подносилац представке се не може позивати на повреду права на суђење у разумном року, ако је очигледно избегавао да дође на главни претрес. Па тако, у пресуди *Вајич против Турске* Суд је закључио да се подносилац представке не може позивати на период који је провео у бекству и док је покушавао да избегне привођење правди у сопственој земљи.⁸⁵ Када окривљени побегне из државе која се придржава начела владавине права, може се претпоставити да нема право на приговор због неразумне дужине трајања поступка након што је побегао, осим када може да пружи довољно доказа за оспоравање те претпоставке. У сваком случају, треба процењивати да ли код апликанта постоји зла намера за одуговлачење поступка. Ако је сам подносилац представке скривио одуговлачење непојављивањем или непојављивањем његовог браниоца, он се не може позивати на повреду чл. 6 Конвенције. Уколико је његово непојављивање на главним претресима оправдано, онда Суд одуговлачење поступка неће апликанту приписати у кривицу. У пресуди *Лавентс против Летоније* Суд је истакао да хоспитализација апликанта представља вишу силу и не може се ставити на терет подносиоцу представке. Без обзира да ли окривљени злоупотребљава своја права током поступка, то не ослобађа државу да не предузима све разумне мере како би обезбедила експедитивност поступка.⁸⁶

⁸¹ *Union Alimentaria Sanders S.A. v. Spain*, представка бр. 11681/85, пресуда од 07.07.1989 године, параграф 35.

⁸² *V.A.M v. Serbia*, представка бр. 39177/05, пресуда од 13.03.2007. године, параграф 96.

⁸³ *Eckle v. Germany*, представка бр. 8130/78, пресуда од 15.07.1982. године, параграф 82.

⁸⁴ *Arsov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, представка бр. 3519/09, пресуда од 18.06.2013. године, параграф 42.

⁸⁵ *Vayic v. Turkey*, представка бр. 18078/02, пресуда од 20.06.2006. године, параграф 44.

⁸⁶ *Lavents v. Latvia*, представка бр. 58442/00, пресуда од 28.11.2002. године, параграф 70-71.

3.3.3. Понашање државних органа

Када је реч о мерама које су у конкретном поступку предузели правосудни органи, Суд је више пута заузео став по коме само она одуговлачења за која је одговорна држава могу да оправдају закључак да је прекорачен разумни рок.⁸⁷ Пасивност правосудних органа у предузимању радњи које су у њиховој директној надлежности, а од чијег благовременог предузимања зависи динамика поступка, може довести по повреди права на суђење у разумном року. Временски период пасивности правосудних органа у случају *Кориљано против Италије* је био веома дуг, тачније трајао је у једном наврату 13 месеци, а у другом 14 месеци, без нарочитог оправдања. Суд је нашао повреду чл. 6 ст. 1 Конвенције.⁸⁸

Поред пасивности у предузимању процесних радњи од стране правосудних органа, Суд може наћи повреду права на суђење у разумном року уколико су државни органи били пасивни у реаговању на допринос одуговлачења поступка од стране осталих учесника у поступку. Уколико је суд предузео све процесне радње за обезбеђење присуства кривичнопроцесних субјеката онда се држави не може ставити на терет да је била пасивна у реаговању на дилаторне тактике осталих учесника у поступку. Суд је дужан да санкционише процесну недисциплину окривљеног и његовог браниоца, па ако то не чини и због тога суђење дуго траје, повређено је право странке на суђење у разумног року.

Уколико се национални органи сусрећу се одређеним објективним потешкоћама као што су заостали предмети, мањак особља или буџетске потешкоће, то неће бити оправдање за предуго трајање поступка, јер је Суд напоменуо да су државе у обавези да предузму све мере како би обезбедиле поштовање Конвенције. Ипак, Суд не очекује од држава чланица да проблем са заостатком предмета реше одмах по приступању Конвенцији.⁸⁹ Међутим, уколико је држава суочена са систематским кршењем људских права због трајног проблема са заостатком предмета, Суд ће наћи повреду чл. 6 Конвенције. Уколико се држава суочи са оваквом ситуацијом, онда ће Суд узети у обзир све политичке и друштвене околности у тој држави.

⁸⁷ Видети пресуду *Dumanovski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, представка бр. 13898/02, пресуда од 08.12.2005. године, параграф 42 и пресуду *Monnet v. France*, представка бр. 13675/88, пресуда од 27.10.1993. године, параграф 30.

⁸⁸ Више у пресуди: *Corigliano v. Italy*, представка бр. 8304/78, пресуда од 10.12.1982. године.

⁸⁹ *Probstmeier v. Germany*, представка бр. 20950/92, пресуда од 09.06.1992. године, параграф 64.

Због великог броја представки против појединих држава потписница Конвенције, које се односе на дужину поступка Суд је био принуђен да изрекне тзв. опште мере. Један пример оваквог поступања Суда затичемо у пресуди *Скордино против Италије*.⁹⁰ Пошто се подносилац представке, поред основног захтева, жалио и на дужину поступка пред италијанским судовима Суд је утврдио постојање повреде чл. 6 Конвенције, додавши како се државе морају опремити неопходним и одговарајућим средствима да би обезбедиле све услове који гарантују ефикасно изрицање правде. Уз ово је Суд позвао одговорну државу да предузме све мере неопходне да обезбеде да домаће одлуке буду не само у складу с праксом Суда, него и да буду извршене у року од 6 месеци од тренутка кад су одложене у писарници домаћег суда. Овакво изражавање Суда није много често. Суд је изричито навео рок у којем би требало извршити пресуду по домаћем, италијанском праву. Да ли је шест месеци за извршење домаће судске одлуке стандард прихватљив у свим врстама предмета и у свим земљама у којима се јавља проблем прекорачења разумног рока при суђењу, тешко је рећи.⁹¹

У пракси Европског суда за људска права је било случајева када је Суд нашао повреду права на суђење у разумном року када национални судови нису благовремено експедовали одлуку⁹². У случају *Дебелић против Хрватске*, Суд је нашао повреду права на суђење у разумном року јер је писмени отправак пресуде достављен странкама тек након две и по године.⁹³ Када постоје дужи временски периоди неоправдане неактивности националних судова, Суд ће наћи повреду права на суђење у разумном року. Тако је Суд закључио да је одлучивање Врховног суда по ревизији у временском периоду од две године и седам месеци предуго, јер се одлучује само о правним питањима.⁹⁴ Суд је затим у случају *Гершак против Словеније* утврдио да постоји повреда права на суђење у разумном року због кашњења од две године и осам месеци од подношења тужбе до одржавања првог рочишта.⁹⁵ Поред наведеног, и неадекватна организација судова, лоше спроведене реформе правосудног система и мањак судија су околности које се приписују у кривицу држави, и

⁹⁰ *Scordino v. Italy*, представка бр. 36813/97, одлука од 27.03.2003. године.

⁹¹ Беширевић, В. и др. *op. cit.* стр. 141-142.

⁹² *Parizov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. представке 31195/96, пресуда од 11.04.2003. године.

⁹³ *Debelić v. Croatia*, представка бр. 2448/03, пресуда од 26.05.2005. године.

⁹⁴ *Markoski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, представка бр. 22928/03, пресуда од 02.11.2006. године, параграф 36.

⁹⁵ *Geršak v. Slovenia*, представка бр. 35475/02, пресуда од 27.05.2008. године, параграф 30-31.

могу утицати на прекомерно дуго трајање кривичног поступа. Тако је у једном случају Суд закључио да су мере које је држава предузела да предупреди превелику оптерећеност судова биле недовољне и закаснеле, па је нашао повреду чл. 6 Конвенције.⁹⁶ И честа промена судија током кривичног поступка може да доведе до повреде права на суђење у разумном року. У пресуди *Нанков против Македоније*, Суд је закључио да је честа промена судија током кривичног поступка била кључан разлог зашто је кривични поступак трајао више од десет година и утврдио је повреду права на суђење у разумном року.⁹⁷

3.3.4. Значај који је поступак имао за подносиоца представке

Заштита оптуженог од дугог трајања кривичног поступка, као и спречавање да непотребно одуговлачење поступка доведе до неизвесности статуса оптуженог, уз угрожавање његових материјалних прилика, социјалног статуса, породичних прилика и психичке стабилности свакако је примарни циљ права на суђење без непотребних одлагања и окончања суђења у разумном року.⁹⁸

У погледу критеријума значаја за подносиоца представке, Суд је у пресуди *Думановски против Бивше Југословенске Републике Македоније* навео да је дужина трајања поступка била од посебног значаја за подносиоца представке због тога што је био без материјалних средстава за издржавање током поступка, и да су средства за његово издржавање зависила од исхода поступка.⁹⁹ У конкретном случају, подносилац представке је остао без посла. Завод за запошљавање је донео одлуку којом је одредио висину накнаде за случај незапослености. Подносилац представке се жалио на ту одлуку, сматрајући да му је накнада погрешно утврђена. Подносилац представке се бироу обратио 1995. док је одлука Врховног суда у овој правној ствари уручена подносиоцу представке 2001. године. Думановски је сматрао да је њему повређено право на суђење у разумном року. Влада је оспорила овај аргумент, наводећи да је Врховни суд у то време био пренатрпан предметима у вези са локалним изборима као и то да је подносилац представке сам крив због дугог трајања поступка. Суд је у конкретном случају нашао повреду чл. 6 ст. 1 Конвенције, јер су

⁹⁶ *Guincho v. Portugal*, представка бр. 8990/80 пресуда од 10.07.1984. године, параграф 40.

⁹⁷ *Nankov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, представка бр. 26541/02, пресуда од 29.11.2007. године, параграф 41-42.

⁹⁸ Кнежевић, С. *Кривично процесно право – Општи део*, Ниш, 2015, стр. 76.

⁹⁹ Видети пресуду *Dumanovski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, представка бр. 13898/02, пресуда од 08.12.2005. године, параграф 48.

национални судови требали имати у виду да је подносилац представке остао без посла и материјалних средстава за живот, и та је чињеница била довољан јасан показатељ да су националне власти морале поступати експедитивно.

Супротно томе, у случају *Ериксон против Шведске*¹⁰⁰ Суд је утврдио да је подносилац представке располагао одређеним материјалним средствима, те спор није био од великог значаја за апликанта.¹⁰¹ У поменутом случају, поступак пред три судске инстанце, поводом доживотног ануитета који је тражио подносилац представке, трајао је нешто више од 5 година. Суд је закључио да без обзира на његов захтев, подносилац представке је примао превремену пензију током трајања тих поступака, и дужина трајања судских поступака од нешто више од 5 година се не може сматрати неразумном.

Поред материјалних средстава за живот, чињенице које је Суд узимао у обзир приликом процене да ли је поступак значајан за подносиоца представке јесу и здравствено стање подносиоца представке¹⁰², као и због тога што судски поступци укључују интерес деце.¹⁰³

3.4. Пресуде Европског суда за људска права против Републике Србије

У овом делу рада је извршена анализа важнијих пресуда Европског суда за људска права које су донете против Републике Србије. Сви општи принципи и начела у оквиру чл. 6 ст. 1 Конвенције које је пракса Европског суда за људска права установила, примењени су у следећим пресудама, из којих ће се извући закључак да ли су поступања националних судову у складу са стандардима Европског суда за људска права.

3.4.2. Грујовић против Србије

У пресуди *Грујовић против Србије*¹⁰⁴, господин Грујовић се обратио Европском суду за људска права наводећи да му је повређено право на суђење у разумном року из чл. 6 ст.

¹⁰⁰ *Eriksson v. Sweden*, представка бр. 60437, пресуда од 12.04.2012. године, параграф 76.

¹⁰¹ Илић, И. *Утицај праксе Европског суда за људска права на савремени кривични поступак*, Правни факултет Ниш, 2023, стр. 195.

¹⁰² *V.A.M v. Serbia*, представка бр. 39177/05, пресуда од 13.03.2007. године.

¹⁰³ *Tomić v. Serbia*, представка бр. 25959, пресуда од 26.06.2007. године.

¹⁰⁴ *Grujović v. Serbia*, представка бр. 25381/12, пресуда од 21.07.2015. године.

1 Конвенције, и право из чл. 5 ст. 3 Конвенције. Подносилац представке је ухапшен и притворен 5. децембра 2006. године у Аустрији, на основу међународне потернице, због поседовања ватреног оружја без дозволе. Подносилац представке је изручен Републици Србији 6. априла 2007. године. Прво рочиште за главни претрес је одржано 7. маја 2008. године. Касније је заказан педесет један претрес од којих је деветнаест одложено: четири на захтев браниоца, а петнаест због разних процесних разлога, као што је одсуство браниоца саоптуженог, одсуство благовремено позваних сведока/вештака, погрешна достава позива, и кашњења мишљења вештака. Даље, главни претрес је морао да почне изнова шест пута због тога што се променио председник већа и/или састав судског већа. Од марта 2010. године, након реформе правосуђа, предмет је преузео Виши суд у Београду. Он је 1. априла 2014. године донео осуђујућу пресуду, а подносиоца представке казнио затвором у трајању од 20 година. Подносилац представке је уложио жалбу, а Апелациони суд у Београду је укинуо првостепену пресуду и предмет вратио на поновно одлучивање. За све време трајања поступка, подносилац представке је био у притвору. Омах након изручења 6. јула 2007. године, притворен је по свим законским разлозима. Национални судови су г. Грујовићу стално продужавали притвор за 2 месеца.

Суд у пресуди прво подсећа да се према његовој јуриспруденцији питање оправданости трајања притвора процењује у сваком конкретном случају, а континуирани притвор се може оправдати само ако постоје посебне назнаке истинског захтева јавног интереса који претеже над правилом о поштовању слободе појединца. Суд у свом даљем излагању наводи да је првенствено на националним правосудним органима да осигурају разумно трајање притвора у истрази. Суд даље образлаже да постојање оправдане сумње да је ухапшено лице извршило кривично дело представља услов *sine qua non* за законитост континуираног притвора, али после протока одређеног времена он није више довољан. У таквим ситуацијама, национални суд мора утврдити да ли постоје други релевантни и довољни разлози који оправдавају лишење слободе. Примењујући ове принципе на конкретно чињенично стање Суд наводи да је период који је потребно разматрати према члану 5 ст. 3 Конвенције почео 6. јула 2007. године када је подносилац представке изручен Србији, а завршио се осудом Вишег суда у Београду 1. априла 2014. године. Од 1. априла 2014. године, па све до 31. октобра 2014. године када је Апелациони суд у Београду укинуо првостепену пресуду, тај период не спада и не улази у обрачун у смислу чл. 5 ст. 3

Конвенције. Од 31. априла 2014. године када је Апелациони суд укинуо првостепену пресуду, па до тренутка доношења пресуде Грујовић против Србије, подносилац представке је поново у притвору у смислу чл. 5 ст. 3 Конвенције. Укупно трајање притвора је подносиоцу представке трајало седам година и скоро пет месеци. Без обзира што су временом поједини основи за трајање притвора престали да постоје, посматрајући кривични поступак у целини, он није био експедитиван како се то захтева према члану 5 ст. 3 Конвенције, па је стога Суд нашао повреду овог члана.

Разматрајући потенцијалну повреду чл. 6 ст. 1 Конвенције на утврђено чињенично стање, Суд прво наводи опште принципе и подсећа да се разумно трајање поступка процењује у сваком конкретном случају позивајући се на следеће критеријуме: сложеност предмета, понашање подносиоца представке и релевантних органа, као и значај предмета спора за подносиоца представке. Знајући да окривљеном прети затворска казна, да је за све време суђења био у притвору, као и да је и даље у притвору док је Суд доносио пресуду Грујовић против Србије, Суд закључује да је овај предмет био значајан за подносиоца представке. Суд даље примећује да је период који се разматра у смислу чл. 6 ст. 1 Конвенције трајао од 6. јула 2007. године (дан изручења) и па до тренутка доношење пресуде Суда. Кривични поступак пред две судске инстанце је трајао скоро осам година. Суд образлаже да овај случај не укључује сложена правна или чињенична питања која би оправдала претерано дуго трајање поступка, а није реч о делу организованог криминала. Суд у наставку образлагања подсећа да подносилац представке није дужан да активно сарађује са судским органима, нити се он може критиковати што је употребио доступне правне лекове у домаћем праву да би одбранио своје интересе. Када је реч о понашању државних органа, Суд је става да судске власти нису оправдале деветнаест одложених главних претреса, углавном из процесних разлога који се не могу приписати подносиоцу представке у кривицу. Коначно, узевши у обзир све околности случаја као и трајање поступка, Суд закључује да домаћи органи нису суђење организовали ефикасно, те да судске власти нису испуниле захтев „разумном рока“ из чл. 6 ст. 1 Конвенције, па је Суд нашао повреду овог члана.

3.4.3. Ђермановић против Србије

У пресуди *Ђермановић против Србије*¹⁰⁵, подносилац представке је тврдио да су дужином и условима његовог притвора, повређена његова права према чл. 3, 5 и 6 Конвенције.

Кривични поступак против подносиоца представке је покренут 24. марта 2003. године због сумње да је извршио кривична дела злоупотреба службеног положаја и фалсификовање службене исправе. Приликом испитивања од стране истражног судије, г. Ђермановић је пријавио привремену адресу на којој борави. Дана 5. маја 2003. године полиција је извршила претрес стана који је у власништву г. Ђермановића, али њега није било, већ је затечена била његова мајка која је изјавила да њен син не живи у том стану више од две године. Подносилац представке је притворен 6. фебруара 2004. године. Окружни суд у Новом Саду ће 9. новембра 2004. године осудити подносиоца представке на казну затвора у трајању од 4 и по године. Решење о одређивању притвора као и првостепена пресуда је неколико пута укидано. Коначно, 7. јуна 2007. године Окружни суд у Новом Саду ће г. Ђермановића осудити на казну затвора у трајању од 4 године и укинуће му притвор, а ова пресуда је потврђена.

Подносилац представке се жалио да је дужина трајања његовог притвора пре суђења била прекомерна, те да му је повређено право из чл. 5 ст. 3 Конвенције. Суд наводи најпре да се приликом процене разумног трајања притвора до суђења узима у обзир целокупна дужина трајања притвора према чл. 5 ст. 3. Конвенције. Суд закључује да је време које је потребно узети у обзир обухвата 3 посебна дела: од 6. фебруара 2004. године када је г. Ђермановић притворен до његове осуде 9. новембра 2004. године, затим од 15. јуна 2005. године када је осуђујућа пресуда укинута до нове осуђујуће пресуде 18. маја 2006. године, и од 6. децембра када је друга осуђујућа пресуда укинута по жалби до пуштања на слободу 7. јуна 2007. године. Дакле, време које је потребно узети у обзир према чл. 5 ст. 3 Конвенције, свеукупном оценом износи 2 године и 2 месеца. Суд запажа да је свака периодична одлука националних судова о продужењу притвора садржала исти разлог – опасност од бекства и то због чињенице што подносилац представке није био доступан

¹⁰⁵ *Ђермановић v. Serbia*, представка бр. 48497/06, пресуда од 23.02.2010. године.

органима у 2003. години, па су морали да издају међународну потерницу. Суд даље наводи да је опасност од бекства као основ за одређивање притвора био прихватљив док је подносилац представке био у притвору на почетку. Међутим, потреба да се настави са лишењем слободе не може да се посматра *in abstracto*. Како време пролази, надлежни органи морају размотрити ово питање позивајући се на друге релевантне факторе који могу потврдити постојање опасности од бекства. Суд је утврдио да се у конкретном случају образложења судова нису мењала током времена како би оправдали даље трајање притвора. Уместо тога, у образложењима су се наводиле уобичајене формулације, позивајући се на почетне потешкоће при утврђивању боравка подносиоца представке. Суд наводи да органи поступка нису уопште разматрали алтернативне могућности као што је нпр. пленидба исправа. Коначно, Суд закључује да су органи продужавали притвор г. Ђермановићу из разлога који се не могу сматрати „довољним“, чиме се не може оправдати што је подносилац представке био непрекидно лишен слободе преко две године. Према томе, дошло је до повреде чл. 5 ст. 3 Конвенције.

Г. Ђермановић се жалио и на дужину трајања кривичног поступка против њега. Суд наводи прво да је период који је потребно узети у обзир почео 3. марта 2004. године, јер је тада ступила Конвенција на снагу у односу на Србију, а завршио се 7. јуна 2007. године. У овом временском периоду, предмет је разматран на два нивоа надлежности, укључујући и три пута враћање предмета на нижу инстанцу. Пошто је овај предмет укључивао више окривљених и низ кривичних дела из области финансијског криминала, он је имао одређену правну и чињеничну сложеност. Суд је закључио да се не може утврдити мањкавост и недостатак марљивости на страни домаћих судова. У односу на члан 6 ст. 1 Конвенције, Суд није мериторно одлучивао, већ је представку одбацио као очигледно неосновану у смислу чл. 35 ст. 3 и ст. 4 Конвенције.

3.4.4. Ристић против Србије

У пресуди *Ристић против Србије*¹⁰⁶, подносиоци представке су се обратили Суду наводећи да им је повређено право на суђење у разумном року. Подносиоци представке су били оштећени у кривичном поступку, с обзиром да се тај поступак водио због кривичног

¹⁰⁶ *Ristić v. Serbia*, представка бр. 32181/08, пресуда од 18.01.2011. године.

дела недавање издржавања. Треће општинско јавно тужилаштво у Београду је 27. јула 2003. године подигло оптужни акт против окривљеног, а мајка подносилаца представке је у предистражном поступку, 29. маја 2003. године истакла имовинскоправни захтев. Из различитих процесних разлога, главни претрес је био одлаган 12 пута. Трећи општински суд у Београду је 8. октобра 2008. године донео осуђујућу пресуду, а оштећене упутио на парнични поступак ради остваривања имовинскоправног захтева. Окружни суд у Београду ће ову пресуду укинути 11. фебруара 2009. године и предмет вратити на поновно одлучивање. У поновљеном поступку, окривљени се неће појавити на главном претресу 22. јуна 2009. године, па ће суд поново одложити главни претрес. Дана 16. јула 2009. године Трећи општински суд ће обуставити поступак због застарелости кривичног гоњења, а оштећене ће упутити на парнични поступак.

Суд наводи на почетку да подносиоци представке нису оптужени у кривичном поступку, већ оштећени. Суд надаље подсећа да се члан 6 Конвенције за оштећене примењује од тренутка истицања имовинскоправног захтева за претрпљену штету која је настала као последица кривичног дела, што је у конкретном случају био 29. мај 2003. године. Међутим, како је Конвенција 4. марта 2004. године ступила на снагу у односу на Србију, од тог тренутка је почело време које је потребно узети обзир, које је трајало све до 9. октобра 2009. године. Дакле, временски период који је потребно узети у разматрање износи 5 година и 7 месеци пред две судске инстанце. Примењујући критеријуме за оцену мерила трајања кривичног поступка, Суд је закључио да кривични поступак није био сложен, а тицао се питања од велике важности за подносиоце представке, а у таквим ситуацијама се од судских органа захтева посебна марљивост. Када је реч о понашању подносилаца представке, Суд наводи да оно није допринело одуговлачењу кривичног поступка, те да је њиховом кривицом главни претрес одложен једном, евентуално двапут. Суд даље упозорава да национални судови треба да воде рачуна и о разумном трајању кривичног поступка у односу на жртве кривичног дела, посебно ако су оне младе и рањиве. Како је кривично гоњење застарело, Суд је закључио да је због тога подносиоцима представке онемогућено остваривање имовинскоправног захтева. Примећено је и да је било неколико значајнијих периода судске неактивности у току трајања кривичног поступка. Узевши у обзир све околности случаја, Суд је закључио да су судски органи одговорни за трајање овог кривичног поступка, па је према томе дошло до повреде чл. 6 ст. 1 Конвенције.

IV СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

4.1. Злоупотреба права на суђење у разумном року

Законик о кривичном поступку у чл. 14 ст. 1 прописује да је суд дужан да кривични поступак спроведе без одуговлачења и да онемогући сваку злоупотребу права усмерену на одуговлачење поступка, а у ст. 2 да је кривични поступак против окривљеног који је у притвору је хитан.¹⁰⁷ На овај начин, начело суђења у разумном року је изричито предвиђено Законом о кривичном поступку, и представља плод дугогодишње реформе српског кривичнопроцесног законодавства.¹⁰⁸ С циљем практичне реализације ове одредбе, ЗКП у чл. 374 предвиђа мере за спречавање одуговлачење поступка.

„Браниоцу, оштећеном, законском заступнику, пуномоћнику, оштећеном као тужиоцу или приватном тужиоцу који предузима радње очигледно усмерене на одуговлачење поступка, веће ће изрећи опомену“, прописано је у чл. 374 ст. 1 ЗКП. Циљ ове одредбе је да се спречи свака злоупотреба права с циљем одуговлачења поступка, те је орган који води поступак овлашћен да субјектима кривичног поступка изрекне опомену. Међутим, неопходно је да радње буду очигледно усмерене на одуговлачење поступка, и да поменута лица злоупотребљавају своја права у великом степену.¹⁰⁹

За разлику од субјеката из чл. 374 ст. 1 ЗКП, суд опомену не може изрећи јавном тужиоцу. ЗКП у чл. 374 ст. 2 прописује да ће председник већа известити надлежног јавног тужиоца и Државно веће тужилаца о неблагоприятном или неодговарајућем поступању јавног тужиоца, а којим се проузрокује одуговлачење поступка, уз обавезу обавештавања суда о предузетим мерама. Када суд изрекне опомену адвокату, обавестиће надлежну адвокатску комору о опомени изреченој адвокату због одуговлачења поступка, а надлежна адвокатска комора има обавезу да обавести суд о предузетим мерама.

¹⁰⁷ Члан 14 ст. 1 и ст. 2 Законика о кривичном поступку.

¹⁰⁸ Бејатовић, С. *Суђење у разумном року као међународни правни стандард (кривичнопроцесни инструменти – норма и пракса)*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 314.

¹⁰⁹ Илић, Г. и др. *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 814.

Поменуте мере из чл. 374 ЗКП могу утицати на разумно трајање кривичног поступка, уколико судеће веће показује спремност да их изрекне у конкретној ситуацији. Међутим, поставља се питање када постоји злоупотреба права коју законодавац прописује у чл. 16 ЗКП? С обзиром на то да Законик о кривичном поступку није појмовно одредио синтагму „злоупотреба права“, тај задатак је остављен теорији, али и судској пракси. Има мишљења да злоупотреба права постоји када овлашћени субјекти своја законска овлашћења користе супротно духу и циљу норме, иако су она формално-правно сагласна са законом.¹¹⁰ Па тако, иако је у складу са чл. 395 ст. 1 ЗКП¹¹¹, бранилац може предложити да се саслуша сведок за кога је познато да није очевидац догађаја. Није спорно да формално-правно бранилац може предложити извођење било ког доказа на главном претресу, али у конкретном случају предлагање сведока за кога је општепознато да није очевидац критичног догађаја није у духу норме која предвиђа право на предлагање доказа. Због тога је у чл. 395 ст. 4 тач. 3 ЗКП предвиђен корективни механизам: „Председник већа може образложеним решењем одбити доказни предлог ако оцени да је реч о доказу чије извођење је очигледно усмерено на одуговлачење поступка“. Поред наведеног и „чување“ доказа за поступак по жалби, и поред тога што се добро зна да тај доказ у првостепеном поступку има значај за утврђивање истине, утиче на одуговлачење поступка и директно је повезано са ефикасношћу поступка.¹¹² Одредба о изузећу судија такође може бити коришћена супротно духу и циљу норме, уколико кривичнопроцесни субјект који предлаже изузеће поступајућег судије зна да се у конкретном случају његова непристрасност не доводи у питање. У предмету Основног суда у Лесковцу К.бр.422/23 бранилац окривљеног је захтевао одлагање главног претреса, јер на главном претресу није приступио стручни саветник одбране, а ни окривљени који је боловао од вертига, за кога је бранилац доставио медицинску документацију. Како присуство стручног саветника није обавезно, а у поменутом случају су били испуњени услови за држање главног претреса без присуства окривљеног на основу чл. 507 ст. 2 ЗКП, суд је донео решење да се главни претрес одржи. У том тренутку, бранилац окривљеног је ставио предлог за изузеће судије, а овакво поступање је било

¹¹⁰ Бејатовић, С. *ор. cit.* *Суђење у разумном року као међународни правни стандард*, стр. 335.

¹¹¹ У члану 395 ст. 1 ЗКП прописано је да странке, бранилац и оштећени могу до завршетка главног претреса предлагати да се изведу нови докази, а могу поновити предлоге који су раније одбијени.

¹¹² Ђурђић, В. *Злоупотреба власти органа кривичног гоњења*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Ниш, 1996, стр. 345.

очигледно злонамерно и скопчано са циљем одлагања главног претреса. Мноштво је радњи које могу утицати на одуговлачење поступка, али које су то радње очигледно усмерене на одуговлачење поступка и које радње представљају злоупотребу права процењује судеће веће или судија појединац, јер су они у непосредном контакту са странкама и у најбољој су позицији да то процене. Злоупотреба се може извршити нечињењем (на пример избегавањем пријема позива), а може и чињењем (предлагање извођење доказа за које се зна унапред да неће бити прихваћени).¹¹³

4.2. Право лица лишеног слободе на суђење у разумном року

У чл. 14 ст. 1 ЗКП је прописана општа обавеза спровођења кривичног поступка у разумном року: „Суд је дужан да кривични поступак спроведе без одуговлачења и да онемогући сваку злоупотребу права усмерену на одуговлачење поступка.“ Интерес да се кривични поступак одвија у континуитету има првенствено окривљени, али и други кривичнопроцесни субјекти. Сагласно тексту Европске конвенције, наш законодавац је направио јасну дистинкцију између права на суђење у разумном року окривљеног на слободи и окривљеног у притвору. Сходно томе, у чл. 14 ст. 2 ЗКП наводи: „Кривични поступак против окривљеног који је у притвору је хитан.“ Лице које је лишено слободе такође ужива процесне гаранције из чл. 14 ст. 1 ЗКП, али поступање са притвореним лицем изискује посебну пажњу, јер је поступак против њега хитан¹¹⁴, па у складу с тим, Законик о кривичном поступку, али и Устав Републике Србије¹¹⁵ предвиђа кратке рокове у овој процесној ситуацији.

Устав Републике Србије у чл. 27 ст. 2 прописује: „Лице које је лишено слободе од стране државног органа одмах се, на језику који разуме, обавештава о разлозима лишења слободе, о оптужби која му се ставља на терет као и о својим правима и има право да без одлагања о свом лишењу слободе обавести лице по свом избору.“ Правни поредак Републике Србије не познаје одредбу која би одговарала члану 5 ст. 3 Конвенције¹¹⁶, али

¹¹³ Радловић, Д. *op. cit.* стр. 306.

¹¹⁴ Захтев хитности је строжи од захтева поступања у разумном року.

¹¹⁵ Устав Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006 и 115/2021).

¹¹⁶ Члан 5 ст. 3 Конвенције наводи: „Свако ко је ухапшен или лишен слободе сходно одредбама из става 1 тач. ц) овог члана мора без одлагања бити изведен пред судију или друго службено лице законом одређено да обавља судске функције...“

сличну која би донекле била одговарајућа познаје наш Устав, у чл. 29 ст. 2 и чл. 30 ст. 2.¹¹⁷ У чл. 29 ст. 2 Устава је прописано: „Лице лишено слободe без одлуке суда мора без одлагања, а најкасније у року од 48 часова, бити предато надлежном суду, у противном се пушта на слободу“, док чл. 30 ст. 2 Устава прописује: „Ако није саслушано приликом доношења одлуке о притвору или ако одлука о притвору није извршена непосредно по доношењу, притворено лице мора у року од 48 часова од лишења слободe да буде изведено пред надлежни суд, који потом поново одлучује о притвору.“

Законик о кривичном поступку у чл. 212 ст. 4 прописује: „Ако је притвор одређен у складу са ставом 4. овог члана, суд ће у року од 48 часова од часа хапшења саслушати окривљеног у складу са одредбама става 2 и става 3 овог члана“, чиме се указује на значај саслушања лица лишеног слободe у најкраћем року. У делу регулисања притвора, ЗКП предвиђа кратке рокове за предају решења о одређивању притвора¹¹⁸, одлучивање о жалби¹¹⁹, трајање притвора у истрази¹²⁰ и периодично испитивање разлога за његово даље трајање након подизања оптужнице.¹²¹ Оптужницу која је прописно састављена председник већа доставља окривљеном који је на слободи без одлагања, а ако се налази у притвору – у року од 24 часа од пријема оптужнице, а у нарочито сложеним предметима у року од највише три дана од дана пријема оптужнице.¹²² У овој одредби законодавац прави јасну разлику између доставе оптужнице окривљеном на слободи и окривљеном у притвору. У

¹¹⁷ Беширевић, В. и др. *op. cit.* стр. 118.

¹¹⁸ Чл. 213 ст. 3 ЗКП: „Решење о притвору се окривљеном предаје у часу хапшења, а најкасније у року од 12 часова од часа притварања.“

¹¹⁹ Чл. 214 ст. 3 ЗКП: „Против решења о притвору странке и бранилац могу изјавити жалбу већу. Жалба, решење и остали списи достављају се одмах већу. Жалба не задржава извршење решења.“ Поред наведеног, одредбом чл. 214 ст. 4 је одређено: „Одлука о жалби доноси се у року од 48 часова.“

¹²⁰ Члан 215 ст. 1 ЗКП: „На основу решења судије за претходни поступак, окривљени се може задржати у притвору највише три месеца од дана лишења слободe. Судија за претходни поступак дужан је да и без предлога странака и браниоца, по истеку сваких 30 дана испита да ли још постоје разлози за притвор и да донесе решење о продужењу или укидању притвора.“ Став 2 истог члана наводи: „Веће непосредно вишег суда може, на образложени предлог јавног тужиоца, из важних разлога продужити притвор највише за још три месеца.“

¹²¹ Одредбом чл. 334 ст. 1 ЗКП је прописано: „Ако је у оптужници стављен предлог да се против окривљеног одреди притвор или да се пусти на слободу о томе веће решава одмах, а најкасније у року од 48 часова.“ Став 2 наводи даље: „Ако се окривљени налази у притвору, а у оптужници није стављен предлог да се пусти на слободу, веће ће по службеној дужности, у року од три дана од дана пријема оптужнице, испитати да ли још постоје разлози за притвор и донети решење о продужењу или укидању притвора.“ Слично, у чл. 498 ст. 4 ЗКП законодавац прописује: „У погледу притвора од подношења оптужбе до изрицања првостепене пресуде, примењују се сходно одредбе члана 216. овог законика, с тим што је веће дужно да сваких 30 дана испита да ли постоје разлози за притвор.“

¹²² Члан 335 ст. 1 Законика о кривичном поступку.

првом случају он користи правни стандард „без одлагања“, чија садржина нам није позната, док у другом случају користи фиксни временски период „у року од 24 часа од пријема оптужнице“. Када је окривљени у притвору, председник већа одређује припремно рочиште у краћем року (рок од 30 дана, а у скраћеном поступку 15 дана) у односу на окривљеног који се брани са слободe (рок од 60 дана, а у скраћеном поступку 30 дана). Посматрајући хронолошки ток кривичног поступка, Законик о кривичном поступку обавезује суд, од фазе испитивања оптужнице па до одлучивања по жалби, да испита оправданост даљег трајања притвора. Најпре, ЗКП у чл. 216 који регулише притвор након подизања оптужнице прописује: „Веће је дужно да и без предлога странака и браниоца испита да ли још постоје разлози за притвор и да донесе решење о продужењу или укидању притвора, по истеку сваких 30 дана до потврђивања оптужнице, а по истеку сваких 60 дана након потврђивања оптужнице па до доношења првостепене пресуде.“ Даље, чл. 351 ст. 1 ЗКП наводи: „На припремном рочишту председник већа може, уз сагласност странака, укинути притвор или га заменити блажом мером. Против тог решења жалба није дозвољена.“ У чл. 211 ст. 3 се наводи: „Кад изрекне пресуду на казну затвора испод пет година, суд може оптуженом који се брани са слободe одредити притвор ако постоје разлози из става 1 тачка 1) и 3) овог члана, а оптуженом који се налази у притвору укинуће притвор, ако за притвор више не постоје разлози због којих је одређен.“ Коначно, када другостепени суд усваја жалбу и укида првостепену пресуду преиспитаће притвор. На то га упућује чл. 458 ст. 4 ЗКП: „Ако се оптужени налази у притвору, другостепени суд ће испитати да ли још постоје разлози за притвор и донеће решење о продужењу или укидању притвора. Против овог решења није дозвољена жалба.“

Посматрајући текст Законика о кривичном поступку, примећује се да су за поступање са окривљеним који се налази у притвору прописани краћи рокови у односу на окривљеног који је на слободи. То је резултат интенције законодавца да усклади национално законодавство са праксом Европског суда за људска права која се стално позива на „марљивост поступања и поступање са посебном пажњом“ према притвореном лицу. Законодавац је прво једном општом одредбом нагласио значај хитног поступања са притвореним лицем¹²³, а онда је ту општу одредбу разрадио кроз посебне одредбе ЗКП које

¹²³ Члан 14 ст. 2 Законика о кривичном поступку.

предвиђају краће рокове за поступање у односу на окривљеног на слободи. Мерила за суђење у разумном року окривљеном који је у притвору строжа су од мерила за суђење у разумном року окривљеном који је на слободи¹²⁴, јер је захтев „хитности“ строжи од захтева „разумни рок“.

4.3. Фактори практичне реализације права на суђење у разумном року

Суђење у разумном року у Законнику о кривичном нормативно је обезбеђено прописивањем рокова за предузимање појединих кривичнопроцесних радњи. Законик о кривичном поступку то чини на два начина: 1) применом општих израза „одмах“, „без одлагања“ или „без одуговлачења“ и 2) прописивањем рокова у одређеном временском периоду.¹²⁵

Међутим, није норматива једини начин реализације права на суђење у разумном року. Постоји низ фактора од којих зависи његова практична реализација, а у наставку рада ће сваки од њих бити представљен понаособ, уз коментар и запажања аутора.

4.3.1. Јавни тужилац и суђење у разумном року

Када се говори о суђењу у разумном року, прва помисао је главни претрес.¹²⁶ Главни претрес јесте најважнија фаза кривичног поступка, али и истрага представља важну целину кривичног поступка која улази у обрачун укупног трајања кривичног поступка при процени да ли је прекорачен разумни рок. Ову чињеницу потврђује и Закон о заштити права на суђење у разумном року¹²⁷ у чл. 1 ст. 3 где прописује да судска заштита права на суђење у разумном року укључује и истрагу коју у кривичном поступку спроводи јавни тужилац.

Често се каже „каква истрага-таква пресуда“, јер је заправо на истрази тежиште ефикасности поступка.¹²⁸ Зато је од великог значаја добро руковођење истрагом од стране јавног тужиоца и њено окончање у што краћем временском интервалу, јер је трајање истраге у директној повезаности са суђењем у разумном року окривљеног. Треба подсетити и да је

¹²⁴ Беширевић, В. и др. *op. cit.* стр. 101.

¹²⁵ Радуловић, Д. *op. cit.* стр. 301.

¹²⁶ *Ibid*, стр. 305.

¹²⁷ Закон о заштити права на суђење у разумном року („Сл. гласник РС“, бр. 40/2015 и 92/2023).

¹²⁸ Радуловић, Д. *op. cit.* стр. 305.

право на ефикасну и делотворну истрагу основно људско право жртава кривичних дела које је загарантовано Европском конвенцијом.¹²⁹

Закон о о заштити права на суђење у разумном року у чл. 1 ст. 3 прописује да јавни тужилац, као странка у кривичном поступку, нема право на суђење у разумном року. Закључује се да јавни тужилац као државни орган и странка у кривичном поступку, својим деловањем мора да допринесе да се кривични поступак оконча у разумном року. Како ће јавни тужилац утицати да се суђења у кривичном поступку заврше у разумном року понајвише зависи од алата којим он располаже, то јест од одредби Законика о кривичном поступку.¹³⁰

Ступањем на снагу Законика о кривичном поступку из 2011. године у наше кривичнопроцесно право је уведен концепт тужилачке истраге уместо судског концепта истраге који је код нас био у примени још од 1890. године. Увођењем јавнотужилачке истраге, у кривичнопроцесном законодавству Републике Србије је учињен радикални заокрет у регулисању кривичног поступка, а све с циљем побољшања ефикасности поступка. Тема јавнотужилачке истраге је и дан данас у стручној јавности актуелна, праћена опречним ставовима о њеном утицају на брже окончање кривичног поступка. Да ли је увођењем тужилачке истраге законодавац успео у својој замисли време ће показати, а у наставку рада аутор ће представити добра и лоша решења у законском регулисању истраге са аспекта суђења у разумном року.

4.3.1.1. Истрага

Питање ефикасности истраге је врло актуелно питање из разлога што је познато и неспорно да је ефикасно спроведена истрага веома битан фактор ефикасности кривичног поступка у целини.¹³¹ Озбиљнија анализа Законика о кривичном поступку нам говори да

¹²⁹ Бугарски, Т. *Истрага и подизање оптужнице – однос тужиоца и полиције*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2014, стр. 127.

¹³⁰ Илић, К. *Утицај јавног тужиоца као органа поступка и странке у кривичном поступку на суђење у разумном року*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 339.

¹³¹ Бејатовић, С. *ор. cit. Суђење у разумном року као међународни правни стандард*, стр. 321-322.

нови концепт истраге није разрађен у складу са залагањем већинског дела стручне јавности.¹³²

Једна од спорних одредби Законика о кривичном поступку која је доста изложена критици је одредба чл. 295 ст. 1 тач. 2 ЗКП која предвиђа: „Истрага се покреће против непознатог учиниоца када постоје основи сумње да је учињено кривично дело“. Ова одредба је у супротности са чл. 14 ст. 1 и ст. 2 Кривичног законика¹³³ (у даљем тексту: КЗ) из кога произилази да нема кривичног дела без кривице. С обзиром да је учинилац непознат, питање кривице није могуће посматрати у контексту непознатог, већ само познатог учиниоца.¹³⁴ Замисао законодавца приликом формирања ове одредбе јесте да се у истражном поступку прикупе и они докази који би касније, по откривању учиниоца, могли бити коришћени у судском поступку, као и они докази за које постоји опасност да неће моћи да се изведу или би њихово извођење у судском поступку било отежано.¹³⁵ Јасно је да се овом одредбом тежи ка убрзању кривичног поступка, с обзиром да јавни тужилац након откривања идентитета окривљеног, већ има спреман доказни материјал за оптужење. Како је ова одредба оправдана са становишта суђења у разумном року, тако је дискутабилна са становишта права на одбрану окривљеног. У истрази се испитују сведоци и вештаци, предузимају се друге доказне радње, а знајући да је окривљени непознат, он не може бити позван да присуствује доказним радњама.¹³⁶ Важећим Закоником о кривичном поступку довољни су само основи сумње за покретање истраге (за разлику од претходног Законика о кривичном поступку из 2006. године који је захтевао основану сумњу), а то би значило да се истрага може водити против непознатог учиниоца на основу индиција, што доводи у питање оправданост покретања кривичног поступка и предузимања доказних радњи у истрази, а камоли његову ефикасност.

¹³² *Ibid.*

¹³³ Кривични законик („Сл. гласник РС“ бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019).

¹³⁴ Николић, Д. *Начела тужилачког концепта истраге као основа њене нормативне разраде*, Зборник: Тужилачка истрага (Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени), Мисија ОЕБС-а, Београд, стр. 39.

¹³⁵ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 683.

¹³⁶ Живковић, Н. *Тужилачка истрага – предности и мане*, Анали Правног факултета у Београду, Београд, 2017, стр. 211.

Истрага се покреће наредбом јавног тужиоца. Наредба о спровођењу истраге доноси се пре или непосредно после прве доказне радње коју су предузели јавни тужилац или полиција у предистражном поступку, а најкасније у року од 30 дана од дана када је јавни тужилац обавештен о првој доказној радњи коју је полиција предузела.¹³⁷ Евидентно је да је овом одредбом законодавац имао циљ да поступак учини ефикаснијим.

Са циљем поспешивања ефикасности поступка, законодавац није предвидео могућност жалбе на наредбу о спровођењу истраге, што отвара дискусију да ли је наведено решење уставно.¹³⁸ Овакво законско решење је у складу са интенцијом стручне јавности да треба размотрити могућност искључивања правног лека под одређеним условима, а да то не иде на штету загарантованих права и слободе, а све зарад ефикасности поступка.¹³⁹ Међутим, питање је да ли је искључивање правног лека у конкретном случају на штету загарантованих права и слобода окривљеног или не. Аутор је мишљења да је Законик о кривичном поступку из 2011. године окривљеном у конкретном случају морао омогућити право жалбе на наредбу о спровођењу истраге, с обзиром да достављањем наредбе окривљени први пут сазнаје да се против њега води истрага, те је неопходан одређен вид контроле истражног поступка. Поред наведеног, неправилности у истрази нису праћене адекватном санкцијом (о чему ће бити речи), што још више оправдава постојање права жалбе на наредбу о спровођењу истраге. Узевши у обзир целокупну концепцију Законика о кривичном поступку и сувереност јавног тужиоца, сувереност се не би нарушила давањем права осумњиченом и његовом браниоцу на жалбу на наредбу о спровођењу истраге, тако да би она требало да се достави осумњиченом и браниоцу са поуком о праву на жалбу.¹⁴⁰

У току истраге јавни тужилац може поверити предузимање појединих доказних радњи јавном тужиоцу који поступа пред судом на чијем подручју треба предузети те радње, а ако је за подручја више судова одређен један суд за пружање правне помоћи – јавном тужиоцу који поступа пред тим судом.¹⁴¹ Конкретна одредба предвиђена је првенствено из разлога целисходности и ефикаснијег кривичног поступка. Тако на пример, у пракси јавни тужиоци често поверавају саслушање осумњиченог јавном тужиоцу на чијем

¹³⁷ Члан 296 ст. 1 и ст. 2 Законика о кривичном поступку.

¹³⁸ Упитно је да ли је ова одредба у складу са чл. 36 ст. 2 Устава Републике Србије.

¹³⁹ Бејатовић, С. *op. cit.* Суђење у разумном року као међународни правни стандард, стр. 331-332.

¹⁴⁰ Илић, К. *op. cit.* стр. 348.

¹⁴¹ Члан 299 ст. 1 Законика о кривичном поступку.

је подручју место пребивалишта осумњиченог. Јавни тужилац може поверити и полицији извршење појединих доказних радњи у складу са одредбама овог законика.¹⁴²

На окончање истраге у разумном року од утицаја је чл. 302 ЗКП. У њему је предвиђено: „Ако осумњичени и његов бранилац сматра да је потребно предузети одређену доказну радњу, предложиће јавном тужиоцу.“ Правичније би било да осумњичени и бранилац имају право да самостално прикупљају одбрамбени материјал за предстојећи судски поступак, и да тако буду изједначени са јавним тужиоцем као у италијанском кривичнопроцесном законодавству.¹⁴³ Наш Законик о кривичном поступку настоји да заобилазним путем ублажи преимућство јавног тужиоца у истрази над одбраном. Уместо предложеног, наш законодавац се определио за другачије решење које не доприноси бржем окончању истраге. Тако, уколико јавни тужилац одбије предлог за предузимање одређене доказне радње или о предлогу не одлучи у року од осам дана од дана подношења предлога, осумњичени и његов бранилац могу поднети предлог судији за претходни поступак који ће донети одлуку о томе у року од осам дана.¹⁴⁴ Ако судија за претходни поступак усвоји предлог осумњиченог и његовог браниоца, наложиће јавном тужиоцу да предузме доказну радњу и одредити му за то рок. Међутим, ЗКП не предвиђа прецизан рок за предузимање доказне радње од стране јавног тужиоца ако судија за претходни поступак усвоји предлог одбране. Како год протумачена одредба, рок који судија за претходни поступак одређује јавном тужиоцу за предузимање доказне радње је инструктиван, те законодавац није санкционисао евентуално непоступање јавног тужиоца по налогу судије за претходни поступак. Међу ауторима је и сумњиво решење како судија за претходни поступак може нешто наложити јавном тужиоцу, који је руководиоца истраге.¹⁴⁵

Када је реч о времену трајања истраге, законодавац није временски ограничио истрагу, она треба да буде експедитивна, али темпо и време у коме се она спроводи не сме угрозити њене циљеве.¹⁴⁶ Чл. 310 ЗКП индиректно наводи време у коме је пожељно да се оконча истрага: „Ако јавни тужилац не заврши истрагу против осумњиченог у року од шест

¹⁴² Члан 299 ст. 4 Законика о кривичном поступку.

¹⁴³ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 703.

¹⁴⁴ Члан 302 ст. 2 Законика о кривичном поступку.

¹⁴⁵ Више о томе: Шкулић, М. Илић, Г. *Реформа у стилу један корак напред-два корака назад*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2012, стр. 124-136.

¹⁴⁶ Кнежевић, С. *Кривично процесно право - Посебни део*, Ниш, 2019, стр. 36.

месеци, а када је реч о кривичном делу за које је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности у року од једне године, дужан је да обавести непосредно вишег јавног тужиоца о разлозима због којих истрага није окончана.“ С обзиром да време трајање истраге законом није ограничено, то може имати за последицу трајања истраге много дуже од шест месеци, односно једне године, и свакако није у функцији суђења у разумном року. Санкција за прекорачење ових рокова од стране јавног тужиоца не постоји, јер су у питању инструктивни рокови. Често се дешава да истрага траје више година, а претходно наведена одредба јавном тужиоцу омогућује злоупотребу, што јасно говори о неефикасном механизму санкционисања прекорачења рокова, а за последицу има повреду права на суђење у разумном року. Када је реч о притвору у истрази, рок је ограничен, он износи шест месеци.¹⁴⁷ Уколико се до истека овог рока не подигне оптужница, окривљени ће се пустити на слободу. Када је реч о трајању притвора након подизања оптужнице, он хипотетички може трајати неограничено, што може да доведе до повреде права на суђење у разумном року.¹⁴⁸

Да би спречио злоупотребу, законодавац је у чл. 312 ст. 1 ЗКП прописао: „Осумњичени и његов бранилац могу одмах по сазнању, а најкасније до завршетка истраге, поднети приговор непосредно вишем јавном тужиоцу због одуговлачења поступка и других неправилности у току истраге.“ Даље је у чл. 312 ст. 2 наведено: „Непосредно виши јавни тужилац ће у року од осам дана од дана пријема приговора донети решење о одбијању или усвајању приговора. Против овог решења јавног тужиоца није дозвољена жалба ни приговор. Решењем којим усваја приговор јавни тужилац ће издати обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу да отклони утврђене недостатке.“ Из ових одредби се види да је упитно колико је делотворно правно средство које стоји на располагању осумњиченом и његовом браниоцу, с обзиром на строго хијерархијско устројство јавног тужилаштва.¹⁴⁹ ЗКП механизам отклањања неправилности најпре поверава непосредно вишем јавном тужиоцу, а уколико то не буде довољно, бранилац и осумњичени се могу обратити судији за претходни поступак. У чл. 312 ст. 3 ЗКП је прописано: „У случају да приговор буде одбијен, осумњичени и његов бранилац могу у року од осам дана по пријему решења из

¹⁴⁷ Члан 214 ст. 1 и 2 Законика о кривичном поступку.

¹⁴⁸ Илић, И. *Утврђивање чињеница у адверзијалном кривичном поступку и суђење у разумном року*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 603.

¹⁴⁹ *Ibid.*

става 2. овог члана поднети притужбу судији за претходни поступак. Ако судија за претходни поступак оцени да је притужба основана, наложиће да се предузму мере за отклањање неправилности.“ Међутим, налог судије за претходни поступак не обавезује јавног тужиоца.

Иако нови концепт истраге има недостатке, основни циљ увођења јавнотужилачке истраге је стварање нормативне основе за ефикаснији кривични поступак.¹⁵⁰ Анализа аргумената за и против тужилачке истраге ће изостати у раду, с обзиром на комплексност теме, већ ће аутор само у кратким цртама представити предности новог концепта истраге. Прво, јавни тужиоци су боље упознати са предметом поступка, јер су они господари истраге, што доприноси подношењу квалитетнијих оптужница, а суд се растерећује прикупљања доказа и то олакшава његов основни задатак – доношење правилне пресуде. У судској истрази су истражне судије руководиле истрагом, изводиле су доказе, док су јавни тужиоци могли само да присуствују доказним радњама.¹⁵¹ Дакле, јавни тужици су морали своју функцију оптужбе да остварују на основу доказа које нису непосредно прибавили, што није било ефикасно. Друго, у судском концепту истраге истражне судије нису биле довољно посвећене активном прикупљању доказа и превише су се ослањале на рад полиције. За разлику од кабинетског рада судије, јавни тужиоци у новом моделу истраге активно учествују у прикупљању доказу.¹⁵² Недостаци јавнотужилачке истраге се огледају о недовољно ефикасном механизму заштите права одбрана, о чему је већ било речи. Иако је функцију заштите права окривљеног у новом моделу истраге заузео судија за претходни поступак, делује да се право одбране окривљеног у истрази не остварује на прави начин. Реализација начела контрадикторности је у потпуности елиминисана операционализацијом јавнотужилачког модела истраге. Истрагу води јавни тужилац, и изводи доказе сам или уз помоћ полиције, те одлучује и о доказним предлозима одбране. Из наведеног се закључује да је процесна улога јавног тужиоца и окривљеног у истрази неравноправна, она искључује страначко својство окривљеног, те се на овај начин отклања могућност остваривања основних постулата равноправности истраге. Утисак је да је у судском моделу истраге право окривљеног на одбрану било више заштићено на штрб права на суђење у разумном

¹⁵⁰ Николић, Д. *op. cit.* стр. 35.

¹⁵¹ Живковић, Н. *op. cit.* стр. 213-220.

¹⁵² *Ibid.*

року, док је у тужилачком моделу истраге то обрнуто. По једном истраживању, просечно трајање судске истраге је било десет месеци, док је просечно трајање јавнотужилачке истраге било пет месеци.¹⁵³ По другом истраживању, пак, показало се да јавнотужилачка истрага није убрзала ток истраге.¹⁵⁴ Аутор је мишљења да није још увек протекло довољно времена како бисмо са сигурношћу извели закључак да ли је јавнотужилачка истрага повећала експедитивност кривичног поступка у односу на судску истрагу. Истина је да наше правосуђе није било довољно припремљено за једну тако велику реформу, па је јавнотужилачка истрага са собом донела проблем недовољно техничке и материјалне опремљености, дуплирања посла и дељења записничара.¹⁵⁵

4.3.1.2. Начело опортунитета кривичног гоњења

Условни опортунитет или одлагање кривичног гоњења представља вид споразума између јавног тужиоца и окривљеног. Оправдање овог института лежи у чињеници да код лакших кривичних дела јавни интерес није нарушен у већој мери, те нема потребе за скупом и компликованом кривичном процедуром.¹⁵⁶ За разлику од споразума о признању кривичног дела код примене овог института уопште не долази до покретања кривичног поступка.¹⁵⁷ У чл. 283 ст. 1 ЗКП прописано је: „Јавни тужилац може одложити кривично гоњење за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до 5 година, ако осумњучени прихвати једну или више од следећих обавеза...” Став 2 истог члана предвиђа: „У наредби о одлагању кривичног гоњења јавни тужилац ће оредити рок у којем осумњучени мора извршити преузете обавезе с тим да рок не може бити дужи од годину дана...” Уколико окривљени испуни обавезу у року, јавни тужилац решењем одбацује кривичну пријаву. На овај начин, избегава се вођење кривичног поступка за багателна кривична дела, што је и био циљ законодавца увођењем овог института, те је овај вид поједностављеног кривичног поступања у складу са начелом суђења у разумном року. Иако је овај институт уведен у наше законодавство ради поједностављења форме поступања у

¹⁵³ Више о томе: Ристић, Ј. *Истрага*, Правни факултет у Нишу, Ниш, 2017, стр. 42-49.

¹⁵⁴ Бркић, С. *Да ли је јавнотужилачка истрага ефикаснија од судске истраге*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 4/2020, стр. 1188-1200.

¹⁵⁵ Отворена врата правосуђа „Зашто суђења дуго трају?“ <https://otvorenavratapравосудја.rs/aktuelno/aktuelno-u-leskovcu> Приступљено 10.09.2024. године.

¹⁵⁶ Бајовић, В. *Поједностављене форме поступања у кривичним стварима и суђење у разумном року*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 417.

¹⁵⁷ *Ibid*, стр. 416.

одређеним кривичним стварима, не треба заборавити да је његов основни смисао ресторативна правда.¹⁵⁸ У наставку рада ће бити представљен напредак законских интервенција у дефинисању института одлагања кривичног гоњења са становишта суђења у разумном року.

Развој института одлагања кривичног гоњења се постепено развијао у нашем кривичнопроцесном законодавству. Прво је Законик о кривичном поступку из 2001. године¹⁵⁹ предвиђао да државни тужилац може одложити кривично гоњење за кривична дела за која је запређена новчана казна или казна затвора до три године затвора, ако осумњичени изврши једну од таксативно наведених обавеза. Уколико осумњичени изврши обавезу, државни тужилац одбацује кривичну пријаву. За поједине обавезе је државни тужилац морао имати сагласност оштећеног.¹⁶⁰

Законом о изменама и допунама Законика о кривичном поступку из 2004. године,¹⁶¹ државни тужилац је имао факултативно овлашћење да одложи кривично гоњење и одбаци кривичну пријаву, али уз сагласност суда. Давање сагласности од стране суда је захтевало одређено време, чиме се губило на ефикасности поступка, што је главна карактеристика начела опортунитета.¹⁶² Овај проблем је увиђен, па је Законик о кривичном поступку из 2006. године¹⁶³ укинуо услов сагласности суда.¹⁶⁴ Законом о изменама и допунама Законика о кривичном поступку из 2009. године¹⁶⁵, законодавац проширује обим примене начела опортунитета и за кривична дела за која је предвиђена казна затвора од три до пет година. Изменама се уводи и једна новина, а то је да јавни тужилац може одустати од гоњења до краја главног претреса уз сагласност суда, ако је реч о кривичном делу са запређеном новчаном казном или казном затвора до три године, ако окривљени изврши једну од обавеза предвиђене законом. Ако је реч о делима за која је прописана казна преко три, а до пет

¹⁵⁸ Баћићанин, А. *Допринос јавног тужиоца ефикасном кривичном поступку*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 627.

¹⁵⁹ Законик о кривичном поступку („Сл. гласник СРЈ“ бр. 70/2001 и 68/2002).

¹⁶⁰ Илић, Г. и Киурски, Ј. *Опортунитет кривичног гоњења и досадашња искуства у његовој примени*, Зборник: Поједностављене форме поступања у кривичним стварима (регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2013, стр. 234-235.

¹⁶¹ Законик о кривичном поступку („Сл. гласник СРЈ“ бр. 70/2001, 68/2002 и 58/2004).

¹⁶² Илић, Г. и Киурски, Ј. *op. cit.* стр. 235.

¹⁶³ Законик о кривичном поступку („Сл. гласник СРЈ“ бр. 70/2001, 68/2002, 58/2004, 85/2005 и 115/2005).

¹⁶⁴ Илић, Г. и Киурски, Ј. *op. cit.* стр. 238.

¹⁶⁵ Законик о кривичном поступку („Сл. гласник СРЈ“ бр. 70/2001, 68/2002, 58/2004, 85/2005, 115/2005, 49/2007, 20/2009, 72/2009).

година затвора, за одустанак од гоњења јавног тужиоца било је потребно одобрење ванпретресног већа. Такође, јавни тужилац је био у обавези да испита могућност одлагања кривичног гоњења, с циљем његове шире примене.¹⁶⁶ Важећим Закоником о кривичним поступку примена начела опортунитета је проширена за кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до пет година. што представља интенцију законодавца за повећањем ефикасности поступка. Позитивноправно решење не захтева више ни сагласност суда, ни сагласност оштећеног за примену дискреционог овлашћења од стране јавног тужиоца, па је примена овог института у пракси врло поједностављена, чиме се остварује начело ефикасности поступка. Узевши у обзир механизме ефикасности поступка који стоје на располагању јавном тужиоцу, приликом одлучивања о кривичној пријави, јавни тужилац би требало да покаже храброст код доношења решења о одбачају кривичне пријаве, јер се често дешава да се непотребно покреће кривични поступак и завршава се обуставом или ослобађајућом пресудом.¹⁶⁷

4.3.1.3. Споразум о признању кривичног дела

Институт споразума о признању кривичног дела води порекло из англосаксонског права. Данас је у употреби у скоро свим законодавствима европско-континенталног правног система и знатно доприноси ефикасности кривичног поступка. У пракси врло лако и за кратко време долази до споразума између јавног тужиоца и окривљеног, а суд на рочишту за прихватање споразума само верификује њихов договор, и на тај начин се избегава „класично суђење“, а кривични поступак се окончава веома брзо. За релативно кратко време споразум о признању кривичног дела је показао своју пуну оправданост и стално је присутан тренд ширења његове примене.¹⁶⁸ Иако је циљ законодавца био да нормирањем споразума кривични поступак учини ефикаснијим, постоје извесна решења код којих се озбиљно може ставити знак питања, у контексту суђења у разумном року.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Илић, Г. и Киурски, Ј. *ор. cit.* стр. 240.

¹⁶⁷ Јовановић, Д. *Улога државног-јавног тужиоца у ефикасности кривичног поступка*, ЈРКК бр. 2-3, 1997, стр. 201.

¹⁶⁸ Шкулић, М. *Нови Законик о кривичном поступку – очекивања од примене*, Зборник: Нова решења у казненом законодавству Србије и њихова практична примена, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2013, стр. 33-68.

¹⁶⁹ Бејатовић, С. *ор. cit.* *Суђење у разумном року као међународни правни стандард*, стр. 327.

Чл. 319 ст. 3 ЗКП прописује: „Против пресуде којом је прихваћен споразум о признању кривичног дела лица из става 1 овог члана могу у року од осам дана од дана достављања пресуде изјавити жалбу због постојања разлога из члана 338. став 1. овог законика или ако се пресуда не односи на предмет споразума.“

Чл. 338 ст. 1 ЗКП прописује: „Испитујући оптужницу, веће ће одлучити решењем да нема места оптужби и да се кривични поступак обуставља ако установи да: 1) дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности; 2) је кривично гоњење застарело, или да је дело обухваћено амнестијом или помиловањем, или да постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење; 3) нема довољно доказа за оправдану сумњу да је окривљени учинио дело које је предмет оптужбе.“

Дакле, споразум о признању кривичног дела је замишљен да учини кривични поступак ефикаснијим, а оваквим решењем којим законодавац прописује право жалбе на пресуду о прихватању споразума, кривични поступак се одуговлачи и то без икакве потребе.¹⁷⁰ Дубиозно је и како суд може прихватити споразум о признању кривичног дела ако је оно обухваћено сметњама из члана 338 ст. 1 ЗКП (ове сметње су заправо и основи за жалбу). Предвиђено решење које дозвољава право на жалбу је још апсурдније уколико на то додамо и одредбу чл. 318 ст. 1 ЗКП: „Суд ће решењем одбити споразум о признању кривичног дела ако утврди: 1) да постоје разлози из члана 338. став 1. овог законика (исти разлози који су основ за побијање споразума жалбом); 2) да није испуњен један или више услова из члана 317. став 1. овог законика.“ Из поменуте одредбе закључујемо да је суд у обавези да одбије споразум о признању кривичног дела ако утврди околности из чл. 318 ЗКП. С обзиром да ЗКП дозвољава жалбу из идентичних разлога, онда из тога произилази јасан закључак да када суд прихвати споразум о признању кривичног дела које је застарело, он поступа супротно члану 318 ЗКП.¹⁷¹ Бројне су нејасноће око нормирања овог института, али је представљена само једна одредба која не доприноси суђењу у разумном року. Аутор је става да би приликом наредне измене Законика о кривичном поступку требало укинути одредбу о праву жалбе на пресуду о прихватању споразума, а суд обавезати да приликом прихватања споразума обавезно утврди да ли постоје разлози из чл. 338 ЗКП (разлози за

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ *Ibid.*

обуставу). Оваквим нормирањем би био избегнут поступак по правном леку који је непотребан.

У судској пракси нема сагласности да ли одлука о притвору треба бити део споразума о признању кривичног дела, с обзиром да ЗКП ништа о томе не говори. Чл. 314 ЗКП таксативно набраја који су обавезни, а који факултативни елементи садржаја споразума о признању кривичног дела. Спорно је шта се дешава у ситуацији кад јавни тужилац и окривљени уговоре обавезе ван елемената предвиђених Законом о кривичном поступку, конкретно када се странке договоре да се укине притвор. У једном случају, првостепени суд је прихватио споразум о признању кривичног дела, осим дела нагодбе јавног тужиоца и окривљеног око укидања притвора, те је предмет проследио ванпретресном већу ради одлучивања о продужењу притвора. Одлучујући по жалби браниоца окривљеног, другостепени суд је усвојио жалбу браниоца, укинуо пресуду, вратио предмет на поновно одлучивање и наложио првостепеном суду да отклони недостатке, те је првостепени суд укинуо притвор окривљеном.¹⁷² Овакво схватање првостепеног суда не доприноси ефикасности кривичног поступка, одуговлачи и компликује кривичну процедуру и доводи у питање природу и циљ института споразума о признању кривичног дела.¹⁷³ По овом питању не постоји јединствено становиште у судској пракси, али требало би прихватити као исправан став да се јавни тужилац и окривљени могу споразумети о притвору, а првостепени суд би пресудом требало само да верификује њихов договор. Супротним схватањем доводио би се у питање циљ ради којег је институт споразума о признању кривичног дела установљен. Судије Апелационог суда у Београду су мишљења да иако чл. 314 ЗКП одлуку о притвору не наводи као обавезни елемент споразума, ипак би требало дати могућност јавном тужиоцу и окривљеном да се о томе споразумеју. Ако постигну договор о укидању притвора, суд притвор треба укинути.¹⁷⁴ На овај начин се избегава непотребно одуговлачење поступка евентуалном жалбом на решење о продужењу притвора.

У одредби чл. 314 ст. 1 тач. 3 ЗКП је предвиђено да је један од обавезних садржаја споразума о признању кривичног дела споразум о врсти, мери или распону казне или друге

¹⁷² Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1.По1.23/2012 од 01.12.2013. године.

¹⁷³ Бајовић, В. *op. cit.* стр. 410-412.

¹⁷⁴ Илић, К. *op. cit.* стр. 352.

кривичне санкције. Питање које логично следи је како суд приликом прихватања споразума може да утврди праву меру казне или друге кривичне санкције ако су се окривљени и јавни тужилац договорили само о распону? Суд у кривичном поступку казну одмерава имајући у виду целокупно чињенично стање, све олакшавајуће и отежавајуће околности, које у случају склапања споразума нема. Уколико би се јавни тужилац и окривљени споразумели о распону казне, суд би морао изводити доказе како би одмерио праву висину казне, што би знатно продужило поступак, или би евентуално морао казнити окривљеног „насумице“ у оквиру договореног распона. Из ове одредбе произилази да је део чл. 314 ст. 1 тач. 3 ЗКП о „распону казне“ са становишта суђења у разумном року непотребан и збуњујућ.

Споразум о признању кривичног дела може се закључити за сва кривична дела, те је законодавац изменио претходни режим по коме је споразум био дозвољен само за кривична дела до 12 година затвора, сматрајући да је такво решење било супротно циљу овог института.¹⁷⁵ Одређени аутори оспоравају и критикују наведену одредбу и истичу да овај вид поједностављеног поступања своју примену треба наћи код кривичних дела из групе лакшег или средњег криминалитета.¹⁷⁶ Иако је споразум о признању кривичног дела дозвољен за сва кривична дела и у САД-у, он се готово никада не закључује за најтежа кривична дела или за медијски пропраћене случајеве, будући да „преговарања“ у таквим случајевима могу изазвати негодовање јавности.¹⁷⁷ Обрнуто од америчке праксе где је склапање споразума правило за лакша кривична дела, а изузетак за тешка, наша пракса се водила обрнутом логиком, а најхрабријим су се показала Виша тужилаштва у медијски пропраћеним случајевима. Тако је први споразум о признању кривице закључило Више јавно тужилаштво у Новом Саду са Долфом Поспишем, припадником „Националног строја“ за кривично дело изазивање националне, расне и верске мржње, нетрпељивости и насилничког понашања. Након тога је Више јавно тужилаштво у Београду закључило споразум са Радославом Родићем (оснивачем Курира и Гласа јавности) због кривичног дела злоупотреба службеног положаја, те је овај институт оставио утисак у широј јавности да је он привилегија моћних и богатих.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 719.

¹⁷⁶ Шкулић, М. и Илић, Г. *op. cit.* стр. 98-100.

¹⁷⁷ Бајовић, В. *op. cit.* стр. 407-408.

¹⁷⁸ *Ibid.*

Аутор рада се не би могао сложити са ставом да споразум о признању кривичног дела није оправдан и пожељан за најтежа кривична дела, као и за кривична дела која су медијски позната. Циљ кривичног поступка из чл. 1 ЗКП је да нико невин не буде осуђен, а да се учиниоцу кривичног дела изрекне адекватна кривична санкција у складу са законом на основу законитог и правичног поступка. Закључивањем споразума о признању кривичног дела се испуњава циљ кривичног поступка, учиниоцу се изриче кривична санкција, под условом да суд провери истиност признања окривљеног и сагласност казне са законом. Оправдано је мишљење писаца и коментатора Законика о кривичном поступку да је циљ овог института брже окончање кривичног поступка као и његова ефикасност, те је непотребно класично суђење учиниоцима тешких кривичних дела ради сатисфакције јавности. Код тешких кривичних дела кривични поступак траје веома дуго, велики су трошкови кривичног поступка, како окривљеног тако и оштећеног, а она се често тешко доказују. Узевши у обзир да и оштећени ужива право на суђење у разумном року, (што потврђује Закон о заштити права на суђење у разумном року, али и пракса Суда) оно може бити повређено неблагоприятним окончањем кривичног поступка. Утолико пре, и оштећеном је у циљу да се што пре заврши кривични поступак, јер (у највећем броју случајева) остваривање имовинскоправног захтева зависи од исхода кривичног поступка. Закључак је да је споразум о признању кривичног дела врло користан институт, и у интересу је свих кривичнопроцесних субјеката, а посебно је у функцији начела суђења у разумном року.

Дискутабилно је и забрињавајуће поступање судске праксе која чињенице из пресуда донете на основу споразума узима као утврђене и без доказа у поступцима против других окривљених. На пример, окривљени А може закључити споразум са тужилаштвом којим признаје да је био припадник организоване криминалне групе коју су још чинили лица Б, В, Г и Д, која је деловала споразумно и у циљу вршења тешких кривичних дела ради стицања финансијске користи. У поступку против окривљених Б, В, Г и Д суд без утврђивања узима као доказану чињеницу да се ради о „организованој криминалној групи“, на основу споразума окривљеног А са тужилаштвом. На тај начин, наша судска пракса мимо законских одредби и прећутно уводи доста контроверзан институт из енглеског права –

формално примање на знање (енгл. *Judicial notice*).¹⁷⁹ Формалним примање на знање кривични поступак се знатно брже окончава, али се оваквим поступањем доводи у питање потенцијална повреда права на одбрану окривљеног као и претпоставка невиности. С тим у вези, преовлађујући став наше судске праксе је да се споразум о признању кривичног дела не може користити као доказ у другом кривичном поступку, тј. нема својство исправе у смислу законских одредби.¹⁸⁰

4.3.2. *Оптужење и судска контрола оптужбе*

Јавни тужилац подиже оптужницу у року од 15 дана од када је завршена истрага, а у нарочито сложеним предметима овај рок се може продужити за још 30 дана на основу одобрења непосредно вишег јавног тужиоца. Поново говоримо о инструктивним роковима, јер прекорачењем наведених рокова не настаје преклузија у подизању оптужнице. У чл. 331 ст. 3 ЗКП предвиђен је механизам заштите права одбране уколико јавни тужилац не поступа ажурно: „Ако јавни тужилац не подигне оптужницу у року из става 2. овог члана и не изјави да одустаје од кривичног гоњења, окривљени, његов бранилац и оштећени могу у року од осам дана од дана истека рока за подношење оптужнице да поднесу приговор непосредно вишем јавном тужиоцу.“ Сврха приговора је тежња окривљеног да оствари право на суђење у разумном року као и да јавном тужиоцу скрати време за размишљање.¹⁸¹ Могућност изјављивања приговора представља специфичан вид контроле поступања јавног тужиоца, јер је у интересу окривљеног отклањање процесне неизвесности која може бити проузрокована и одржавана неажурношћу јавног тужиоца.¹⁸² Непосредно виши јавни тужилац ће у року од 15 дана од дана пријема приговора из става 3. овог члана донети решење о одбијању или усвајању приговора. Против овог решења јавног тужиоца није дозвољена жалба ни приговор. Решењем којим усваја приговор јавни тужилац ће издати обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу да у одређеном року који не може бити дужи од 30 дана подигне оптужницу.¹⁸³ Конкретна одредба је доста оспоравана, јер би било

¹⁷⁹ *Ibid*, стр. 412-413.

¹⁸⁰ Бељански, С. у: Вебсајт Политика, 08.06.2019. <https://www.politika.rs/scc/clanak/431423/Nagodba-koja-se-ne-odbija> Приступљено сајту 15.09.2024. године.

¹⁸¹ Баћићанин, А. *op. cit.* стр. 629.

¹⁸² Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 756.

¹⁸³ Члан 331 ст. 4 Законика о кривичном поступку.

природно да усвајањем приговора виши јавни тужилац донесе решење којим ће обавезати нижег јавног тужиоца да донесе одлуку, а не којим ће га обавезати да подигне оптужницу.¹⁸⁴

Чл. 331 ст. 5 ЗКП наводи: „Ако прикупљени подаци о кривичном делу и учиниоцу пружају довољно основа за оптужење, оптужница се може подићи и без спровођења истраге.“ Јавни тужилац подиже оптужницу без спровођења истраге обично када је учинилац затечен приликом извршења кривичног дела или када је у предистрази прикупио довољно доказног материјала за оптужење. Подизање оптужнице без спровођења истраге се у теорији кривичнопроцесног права назива непосредна оптужница. Непосредна оптужница је један од инструмената ефикасности поступка и представља моћно средство у рукама јавног тужиоца којим утиче на ефикасност кривичног поступка.¹⁸⁵ Изостављањем фазе истраге, јавни тужилац као *dominus litis* ове фазе поступка директно утиче на окончање кривичног поступка у разумном року. Законска одредба о непосредном оптужењу је интенција законодавца да упрошћавањем или изостављањем појединих фаза редовног кривичног поступка допринесе суђењу у разумном року. Непосредна оптужница ипак у пракси није дала очекиване резултате, јер смо сведоци да се јако мали проценат кривичних ствари изнесе пред суд непосредним оптужењем. Постоји бојазан да ће се и тако мали проценат још више смањити, јер је увођењем тужилачке истраге појачана одговорност јавног тужиоца за свој рад и успешност заступања оптужбе.¹⁸⁶ С обзиром да је у интересу свих кривичнопроцесних субјеката убрзање кривичног поступка, требало би порадићи на већој афирмацији подношења непосредне оптужнице.

Прва фаза судске контроле оптужбе се односи на њено формално испитивање. Одмах по пријему оптужнице веће испитује да ли је оптужница прописно састављена, па ако установи да није, вратиће је јавном тужиоцу да у року од три дана исправи недостатке. Из оправданих разлога, на захтев тужиоца, веће може продужити овај рок.¹⁸⁷ Аутор је мишљења да јавном тужиоцу не би требало дати могућност исправке оптужнице. С обзиром

¹⁸⁴ Илић, Г. *Главни претрес и жалбени поступак у ЗКП Србије (нејасноће и противречности)*, Зборник: Главни претрес и суђење у разумном року – регионална и кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС-а, Београд, 2015, стр. 234.

¹⁸⁵ Бејатовић, С. *Непосредна оптужница као инструмент државне реакције на криминалитет*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2014, стр. 257.

¹⁸⁶ Баћићанин, А. *op. cit.* стр. 630.

¹⁸⁷ Члан 333 ст. 2 Законика о кривичном поступку.

да јавни тужилац познаје право, и да је у Законику о кривичном поступку детаљно прописана садржина оптужнице, формално неуредну оптужницу ванпретресно веће би требало да одбаци. Прихватањем оваквог решења, јавни тужиоци би убудуће приликом састављања оптужнице били обазриви, знајући да ће им оптужница бити одбачена уколико буде формално неуредна. Затим, фаза судске контроле оптужбе би била знатно скраћена, с обзиром да ванпретресно веће не би имало овлашћења да јавном тужиоцу врати оптужницу на исправку. Како решење о одбацивању оптужнице нема својство пресуђене ствари, јавни тужилац би могао поново да подигне оптужницу, те се закључује да предложено решење не би проузроковало последице за кривичнопроцесне странке, а свакако би било у функцији суђења у разумном року.

На први поглед је приметно да се законодавац определио за кратке рокове од три дана, што представља његову интенцију за ефикасношћу кривичног поступка.¹⁸⁸ Уколико јавни тужилац пропусти рок од три дана за исправку, ванпретресно веће ће решењем одбацивати оптужницу. Међутим, Посебно одељење за организовани криминал Вишег суда у Београду иде даље од наведене одредбе, те у свом Правном схватању ВСБ од 28.02.2012. године заузима став да ако јавни тужилац само делимично исправи недостатке у оптужници на које му је веће указало, оптужница ће бити јавном тужиоцу поново враћена уз упозорење да ће иста бити одбачена уколико јавни тужилац не поступи по налогу суда. Овакав правни став се по мишљењу аутора чини апсолутно неприхватљивим. Јасно је да је садржај оптужнице за кривична дела организованог криминала нарочито сложен, те се Виши суд у Београду вероватно руководио тиме приликом заузимања правног става да је могуће поново вратити неуредну оптужницу јавном тужиоцу. У чл. 333 ст. 2 ЗКП је прописано да ванпретресно веће може из оправданих разлога продужити првобитни рок од три дана за исправку оптужнице. Састављање оптужнице за кривична дела организованог криминала несумњиво спада у „оправдани разлог“, те би јавном тужиоцу за организовани криминал требало дати више времена за исправку оптужнице, а никако могућност поновне исправке. Оваквим процесним поступањем суда формална контрола оптужбе може потрајати и чак 10 дана. Треба споменути и термин „одмах“ који законодавац користи у чл. 333 ст. 2 ЗКП: „Одмах по пријему оптужнице веће ће испитати да ли је оптужница прописно састављена...“

¹⁸⁸ Баћићанин, А. *op. cit.* стр. 630.

Законодавац није ближе одредио термин одмах, па су у складу с тим дозвољена различита тумачења. С тим у вези, у следећим изменама кривичнопроцесног законодавства, термини „одмах“ или „без одлагања“ којима обилује ЗКП требало би да пронађу своје место у чл. 2 ЗКП који носи назив „Значење израза“. Честа употреба неодређених појмова може довести до одуговлачења у поступању.¹⁸⁹

Да би ванпретресно веће могло поступати по оптужници, законодавац је у чл. 332 ст. 1 ЗКП прописао њене обавезне елементе. Сходно начелу ефикасности и експедитивности поступка, поставља се питање да ли је оправдано тужиоцу вратити оптужницу која не садржи податке као што су породичне прилике, степен образовања, занимање окривљеног и друге податке који нису од одлучујућег значаја за утврђивање идентитета? Наведени подаци се лако могу прибавити у даљем току поступку, те не би било оправдано, зарад ефикасности поступка, оптужницу враћати тужиоцу на исправку из ових разлога.¹⁹⁰ Чињенични опис кривичног дела је један од најзначајнијих елемената оптужнице, будући да њиме јавни тужилац дефинише предмет оптужбе. У пракси се није увиђао значај овог питања, па су судови неретко улазили у поступке по оптужницама чији је чињенични супстрат био непрецизно и нејасно дефинисан, што је нужно доводило до значајног одуговлачења поступка.¹⁹¹ Такође, очигледне омашке у датумима и именима који су део образложења оптужнице не би требало враћати јавном тужиоцу на исправку, јер образложење није обавезни елемент оптужнице.¹⁹²

Формално уредну оптужницу председник ванпретресног већа ће доставити окривљеном који је на слободи без одлагања, а ако се налази у притвору – у року од 24 часа од пријема оптужнице, а у нарочито сложеним предметима у року од највише три дана од дана пријема оптужнице. Рокови за достављање оптужнице окривљеном су кратки. ЗКП за достављање оптужнице окривљеном који је на слободи наводи временски интервал „без одлагања“, а за окривљеног који се налази у притвору „у року од 24 часа од пријема оптужнице“. Окривљени има право да поднесе писани одговор на оптужницу у року од осам

¹⁸⁹ *Ibid.*

¹⁹⁰ Ђорђевић, А. *Судска контрола оптужбе*, Правни факултет Ниш, 2022, стр. 12-13.

¹⁹¹ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 759.

¹⁹² Вујанић-Ђорђевић, М. *Испитивање оптужнице – проблеми у пракси*, CRIMEN – часопис за кривичне науке, Београд, 2015, стр. 190.

дана од дана достављања оптужнице.¹⁹³ „Ванпретресно веће ће испитати оптужницу у року од 15 дана од истека рока за подношење одговора на оптужницу“, прописује чл. 337 ст. 1 ЗКП, што је по мишљењу аутора помало конфузно. Приметно је да ванпретресно веће не испитује оптужницу у року од 15 дана од дана достављања одговора на оптужницу, већ од дана истека рока за подношење одговора на оптужницу, па ако окривљени поднесе одговор последњег осмог дана, ванпретресно веће неће морати да чека пријем одговора на оптужницу у суд који може потрајати, већ одмах испитује оптужницу и поступак скраћује за неколико дана. Међутим, шта се дешава уколико окривљени поднесе одговор на оптужницу у временском периоду краћем од 8 дана? У том случају, ванпретресно веће би требало да испита оптужницу у року од 15 дана од дана пријема одговора на оптужницу, а не од дана истека осмодневног рока! Наведена одредба не иде у корист окривљеном и његовом праву на суђење у разумном року. Ванпретресно веће је у обавези да испита оптужницу по службеној дужности, у року од 15 дана од дана истека рока од 8 дана за подношења одговора на оптужницу, без обзира да ли је окривљени поднео одговор на оптужницу или не. Претходни Законик о кривичном поступку је предвиђао другачије решење, по коме је ванпретресно веће испитивало оптужницу само по приговору окривљеног.¹⁹⁴ Са становишта суђења у разумном року, прихватљивије је решење старијег ЗКП.

За разлику од формалне контроле оптужбе, материјалној контроли оптужбе треба посветити више пажње. Ванпретресно веће има врло значајну улогу, јер треба да донесе одлуку да ли има места судској фази кривичног поступка. Аутор је мишљења да се овој фази поступка у пракси не поклања потребна пажња, те ванпретресно у највећем броју случајева пуко потврђује оптужницу решењем, иако у конкретном случају степен уверења није градиран до оправдане сумње. Проблем оваквом поступању задају и потешкоће око разлучивања оправдане сумње и основа сумње. Консеквенца оваквог поступања је непотребно вођење кривичних поступака који резултирају ослобађајућом пресудом услед недостатка доказа или обуставом поступка. Фаза судска контроле оптужбе може бити некада и кључна фаза од које зависи право на суђење у разумном року. У кривичном предмету К.бр.20/23 Основног суда у Лесковцу, само фаза судске контроле оптужбе је

¹⁹³ Члан 336 ст. 1 Законика о кривичном поступку.

¹⁹⁴ Вујанић-Ђорђевић, М. *op. cit.* стр. 185.

трајала чак две године, а на тај начин је окривљеном повређено право на суђење у разумном року.¹⁹⁵

4.3.3. Припремно рочиште

Припремно рочиште је карактеристично за неке кривичнопроцесне системе у којима је значајна улога странака у извођењу доказа (укључујући и наше право), па је сврха да на припремном рочишту странке одреде које ће доказе изводити на главном претресу.¹⁹⁶ Основни задатак припремног рочишта је да одреди и омеђи расправу на главном претресу, стварајући претпоставке за несметано одвијање главног претреса.¹⁹⁷

У чл. 350 ст. 1 ЗКП је предвиђено: „Председник већа ће позвати странке, браниоца и оштећеног да образложе предложене доказе које намеравају да изведу на главном претресу, при чему ће их упозорити да се неће извести они докази који су им били познати, али их без оправданог разлога на припремном рочишту нису предложили.“ Одређивањем обима расправе на главном претресу спречава се расправљање о непотребним и неспорним питањима и на тај начин се главни претрес убрзава и чини ефикаснијим.¹⁹⁸ *Ratio legis* института припремног рочишта је боље планирање будућег главног претреса¹⁹⁹, а добро планирање тока главног претреса је предуслов за окончање кривичног поступка у разумном року. Управо је замисао законодавца била да се увођењем овог института кривични поступак оконча у што краћем року, те у стручној јавности има заговорника оправданости примене припремног рочишта. На значај припремног рочишта указао је судија и писац ЗКП из 2011. године, др Миодраг Мајић, наводећи да је једна од основних препрека благовременог окончања кривичног поступка пред првим степеном недовољна припремљеност главног претреса као и непланско приступање доказном поступку.²⁰⁰

¹⁹⁵ У конкретном случају, решење о потврђивању оптужнице је укидано чак 5 пута од стране Апелационог суда у Нишу. Коначно, кад је ванпретресно веће Основног суда у Лесковцу нашло да нема места оптужби, Апелациони суд у Нишу је поново укинуо решење. Након тога је ванпретресно веће по 6. пут донело решење о потврђивању оптужнице, а Апелациони суд у Нишу га је потврдио. Епилог овог предмета је правноснажна ослобађајућа пресуда услед недостатка доказа.

¹⁹⁶ Радуловић, Д. *ор. cit.* стр. 308.

¹⁹⁷ Ђурђић, В. *Кривично процесно право – посебни део*, Ниш, 2017, стр. 114.

¹⁹⁸ Кнежевић, С. *Кривично процесно право – Посебни део*, Ниш, 2019, стр. 68.

¹⁹⁹ Шкулић, М. *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Подгорица, 2009, стр. 896.

²⁰⁰ Мајић, М. *Главни претрес у новом Законнику о кривичном поступку*, Зборник: Нова решења у кривичном процесном законодавству (теоретски и практични аспект), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2011, стр. 80-91.

Главни претрес се често претвара у маратонску и неекономичну фазу поступка у којој странке предлажу доказе у недоглед, без ограничења спорног од неспорног, а управо је улога припремног рочишта да отклони ове недостатке.²⁰¹

Одређени аутори сматрају да могућност договарања термина главног претреса и преклузија у предлагању доказа значајно доприноси ефикасности поступка.²⁰² Други аутори, пак, имају другачији став. Иако је одредба чл. 350 ст. 1 ЗКП донета да би кривични поступак учинила ефикаснијим и спречила одуговлачење, оваквим приступом се ограничава суштина самог права на одбрану и ограничава слободан избор тактике реализације одбране.²⁰³ Разлози процесне економије којим се руководио законодавац приликом формирања ове одредбе не смеју ограничавати уставно право окривљеног на одбрану, јер окривљени има слободу да се брани на начин за који он сматра да је најповољнији.²⁰⁴ Осим наведеног, нелогично је забранити изношење нових доказа на првостепеном главном претресу, ако се они могу износити у жалби против првостепене пресуде.²⁰⁵ Ипак, тешко је утврдити да ли су странкама докази били познати, а чак и ако то буде утврђено, потребно је суд да се увери да је доказ неоправдано прећутан.²⁰⁶

Поред горенаведене одредбе, у ЗКП су предвиђене још поједине одредбе које имају за циљ да кривични поступак учине ефикаснијим. Чл. 346 ст. 1 и 2 ЗКП прописује: „Председник већа ће одредити припремно рочиште најкасније у року од 30 дана ако је оптужени у притвору, односно у року од 60 дана ако је оптужени на слободи, рачунајући од дана пријема потврђене оптужнице у суд. Ако председник већа не одреди припремно рочиште у року из става 1. овог члана, обавестиће о томе председника суда који ће предузети мере да се припремно рочиште одмах одреди.“

Постоји становиште по коме се институт припремног рочишта оспорава у целини због своје изузетне компликованости, као такав је некористан, није у функцији суђења у разумном року и њиме се непотребно одуговлачи поступак. Уместо припремног рочишта,

²⁰¹ *Ibid.*

²⁰² Радуловић, Д. *op. cit.* стр. 407.

²⁰³ Кнежевић, С. *op. cit.* *Кривично процесно право – Посебни део*, стр. 70-71.

²⁰⁴ Грубач, М. *Питање уставности појединих одредаба новог Законика о кривичном поступку Србије*, Зборник: Нова законска решења, Глосаријум, Београд, 2014, стр. 50.

²⁰⁵ *Ibid.*

²⁰⁶ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 788.

требало би осмислити ефикаснији систем судске контроле оптужнице, те би такво решење било у складу са новим концептом истраге и суђењем у разумном року.²⁰⁷ Заступник тезе да је припремно рочиште неефикасан институт и да као такав онемогућава суђење у разумном року је и Крсман Илић, бивши апелациони јавни тужилац и заменик републичког јавног тужиоца. Он је става да је суд у немогућности да се супротстави странкама да „припремно рочиште извргну руглу“. Иако је основна замисао законодавца да се на припремном рочишту изведу неспорни докази, пракса је да одбрана оспорава оптужни предлог „од А до Ш“, а дужност је јавног тужиоца да образложи све што је предложио за извођење доказа, тако да уместо да се убрза поступак, кривични поступак се успорава онолико колико је бранилац вешт да оспорава чињенице из оптужног предлога.²⁰⁸ Све одредбе ЗКП од чл. 345-351. су непотребне, јер се њиме само одуговлачи поступак и постиже супротно од онога што је законодавац хтео. Уместо тога убрзање поступка се може постићи бољим прецизирањем ордаба које се односе на испитивање оптужнице пре него што она буде потврђена од стране суда.²⁰⁹ Слично овоме, има мишљења по коме припремно рочиште достиже контраефекат уместо убрзања поступка, с обзиром да није ретко у пракси да се на припремном рочишту оспоравају сви наводи оптужнице.²¹⁰ У Извештају Комисије за праћење примене и спровођења Законика о кривичном поступку, за период од 04.11.2013. године до 31.01.2014. године указује се на негативан утицај припремног рочишта на ефикасност кривичног поступка. У извештају је наведено да је „замерка Законнику постојање припремног рочишта и немогућност суда да се супротстави странкама да ово рочиште извргну руглу“.²¹¹

Мишљења стручне јавности по питању припремног рочишта су подељена. Аутор овог рада се слаже са ставовима других аутора да се припремним рочиштем не постиже

²⁰⁷ Бејатовић, С. *Тужилачка истрага као обележје реформи кривичног процесног законодавства земаља региона (Криминално-политички разлози озакоњења, стање и перспективе)*, Зборник: Тужилачка истрага – Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС-а, Београд, 2014, стр. 11-32.

²⁰⁸ О лошем нормирању припремног рочишта више у: Илић, К. *Утицај јавног тужиоца као органа поступка и странке у кривичном поступку на суђење у разумном року*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 345.

²⁰⁹ *Ibid.*

²¹⁰ Више о томе: Степановић, А. *Улога суда и стандарди доакзивања у поступку потврђивања оптужнице и припремног рочишта*, Интермекс, Београд, 2014, стр. 92-104.

²¹¹ Блануша, А. *Припремно рочиште*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 453.

убрзање поступка, већ супротно, одуговлачење поступка. Међутим, то не значи да је припремно рочиште замишљено да додатно закомпликује кривични поступак. Циљним тумачењем одредаба које регулишу припремно рочиште изводи се једини исправан закључак, а то је да је смисао овог института побољшање ефикасности поступак. Поставља се питање зашто припремно рочиште у пракси даје негативан ефекат? По мишљењу аутора, један од разлога је анимозан однос јавног тужиоца и окривљеног. Права је реткост да јавни тужилац испуњава једну од обавеза коју му прописује ЗКП, а то је „да утврђује чињенице које иду и на штету и у корист окривљеног“. У пракси, јавни тужиоци се супротстављају сваком доказном предлогу окривљеног, често и на дрзак начин, без обзира да ли је он основан или не. Треба споменути и обавезно упутство главног јавног тужиоца по коме се јавни тужиоци морају жалити на сваку пресуду суда уколико судија није казнио окривљеног у оној мери у којој је предложио јавни тужилац. Сагледавши целокупну ситуацију, не изненађује чињеница зашто су јавни тужилац и окривљени у пракси „највећи непријатељи“, те из тих разлога окривљени оспорава све наводе из оптужнице на припремном рочишту од „А до Ш“, што доводи до компромитовања овог института. Упркос том непријатељству, коју као нужност намеће сама природа функције коју јавни тужилац обавља у име државе и у јавном интересу, требало би да постоји одређени вид сарадње јавног тужиоца и одбране како би се поступак окончао у разумном року.

Други разлог је нестручност судија. Припремно рочиште може довести до одуговлачења поступка само уколико судија не познаје довољно добро важећи Законик о кривичном поступку, ако судија нема довољно стручности, професионализма, ауторитета и одлучности да примени мере процесне дисциплине којима обилује ЗКП. Дугогодишња је пракса да се поступак води на неки други начин, а не на онај који прописује Законик о кривичном поступку из 2011. године, те се судије понашају по старом ЗКП, испитују сведоке и оштећеног по сат времена, иако то треба да раде странке.²¹² Нужно је променити свест судија, променити гледиште са ког се посматра кривични поступак и прихватити страначки поступак као нужност за правично суђење. Припремно рочиште се никако не може прихватити као нешто што одуговлачи поступак и отежава судији пут то правоснажне пресуде, то је могуће једино уколико поступак води нестручни процесни

²¹² *Ibid.*

субјект.²¹³ Када окривљени оспорава све наводе оптужнице, тада до изражаја треба да дође судија који је спреман да се супротстави злоупотреби овлашћења процесних субјеката. На то га упућује и чл. 149 ст. 4 ЗКП где је наведено да ће председник већа позвати окривљеног не само да се изјасни који део оптужнице оспорава, већ и из којих разлога. Судија у тој ситуацији мора имати на уму да је оптужница потврђена, да је јавни тужилац поткрепио оправдану сумњу да је окривљени извршио кривично дело, те да стане на пут окривљеном који неодређено и без разлога оспорава све наводе из оптужнице.²¹⁴

4.3.4. Главни претрес

Главни претрес је најважнији стадијум кривичног поступка од кога зависи суђење у разумном року. Знајући то, сасвим је оправдан став законодавца у чл. 385 ст. 2 ЗКП: „Главни претрес се одржава непрекидно током радног времена једног или више узастопних радних дана.“ У чл. 386 ЗКП и чл. 387 ЗКП предвиђени су изузеци од континуираног тока главног претреса, тј. основи за прекид и одлагање главног претреса. Адверзијална структура кривичног поступка је лепа замисао законодавца која би доприносила окончању кривичног поступка у врло кратком року (чак и једном дану), али она није спроведена у пракси. Општепозната чињеница у судској пракси је да је одлагање главног претреса постало правило. Неретко главни претреси у кривичном поступку трају и по неколико година што несумњиво доводи до повреде права на суђење у разумном року. Нису ретки примери и да се главни претрес одложи на дуже време или чак на неодређено време, а оваква пракса није у складу са одредбом о непрекидности главног претреса и као таква није у функцији суђења у разумном року.²¹⁵ Последица за овакве поступке суда је чињеница да ЗКП није предвидео трајање главног претреса. Законик о кривичном поступку у чл. 385 ст. 2 само прописује: „Главни претрес се одржава непрекидно током радног времена једног или више узастопних радних дана“. Хипотетички, главни претрес може трајати неограничено. Граница је једино наступање застарелости кривичног гоњења.²¹⁶ Аргумент за овакву праксу судова лежи у

²¹³ *Ibid*, стр. 456.

²¹⁴ *Ibid*.

²¹⁵ Бејатовић, С. *op. cit.* Суђење у разумном року као међународни правни стандард, стр. 330.

²¹⁶ Илић, И. *op. cit.* Утврђивање чињеница у адверзијалном кривичном поступку и суђење у разумном року, стр. 603.

великом броју нерешених предмета, недостатку техничке опремљености (мали број судница), недостатку судија и слично.

Чл. 388 ст. 1 ЗКП предвиђа: „Главни претрес који је одложен мора почети изнова ако се изменио састав већа, али веће може, након изјашњења странака, решењем одлучити да се сведоци и вештаци не испитују поново, него да се изврши увид у записнике о њиховим исказима датим на ранијем главном претресу или да, ако је то потребно, председник већа укратко изнесе садржину тих изјава или их прочита. Против овог решења жалба није дозвољена.“ Став 2 истог члана прописује: „Главни претрес који је одложен, а одржава се пред истим већем, наставиће се кратким извештајем председника већа о току ранијег главног претреса.“ Наведене законске одредбе свакако доприносе суђењу у разумном року и усмерене су ка онемогућавању процесних злоупотреба странака које би доводиле до непотребног одуговлачења поступка, што је противно начелима ефикасности и економичности поступка и неминовно би доводило до повреде права на суђење у разумном року.²¹⁷ Измена састава већа налаже поновни почетак главног претреса, а то укључује читање оптужнице и саслушање оптуженог²¹⁸, те суд не може да избегне процедуру која претходи саслушању сведока и вештака. Да не би поново изводио доказ саслушањем сведока и вештака, веће може донети решење којим ће извршити увид у раније дате исказе на главном претресу, а услов за то је изјашњење странака, а не сагласност. ЗКП у чл. 388 ст. 3 даље наводи: „Ако се главни претрес држи пред другим председником већа, главни претрес мора почети изнова и сви докази морају бити поново изведени.“ Изузетно од става 3 овог члана, због протеча времена, заштите сведока или других важних разлога веће може, након изјашњења странака, решењем одлучити да се сведоци и вештаци не испитују поново, него да се поступи у складу са ставом 1. овог члана.²¹⁹ Одредба чл. 388 ст. 3 ЗКП судије ставља у незавидан положај, јер је општепозната чињеница да наше правосуђе има велики број нерешених предмета, те када судије оду у пензију, њихове предмете преузима други судија, и тада главни претрес почиње испочетка. То се десило у случају Беливук, у коме је поступала судија Бераха Никићевић, из одељења за организовани криминал Вишег суда у Београду, па је отишла у пензију. Њеним одласком у пензију главни претрес морао је почети

²¹⁷ Тадић, Д. *Доказни поступак на главном претресу и ефикасност главног претреса*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 536.

²¹⁸ Став Врховног суда у одлуци Кзз.бр.73/10 од 14.04.2010. године.

²¹⁹ Члан 388 ст. 4 Законика о кривичном поступку.

изнова. Са становишта суђења у разумном року, оваква одредба није у складу са поменутиим начелом. Изузетак који је предвиђен у чл. 388 ст. 4 ЗКП не помаже много, с обзиром да се изузеци односе само на испитивање сведока и вештака, док сви остали докази морају поново да се изведу на главном претресу.

4.3.4.1. Допринос суда трајању кривичног поступка

Како законодавац није предвидео временски оквир трајања главног претреса, у чл. 374 ЗКП предвиђене су мере за спречавање одуговлачења поступка, о којима је већ било речи. Поред тога, законодавац је прописао још неке одредбе које посредно утичу да кривични поступак тече брже. Тако, ЗКП у чл. 193 ст. 4 наводи: „Учесник у поступку који избегава да прими позив може се казнити новчано до 150.000 динара. Решење о новчаном кажњавању доноси суд“. Избегавањем позива, учесник у поступку знатно доприноси трајању поступка, јер без његовог присуства није могуће одржати главни претрес. Из тог разлога је законодавац прописао новчану казну као меру процесне (не)дисциплине.

Затим, у чл. 382 ст. 3 ЗКП наводи: „Уредно позваног браниоца чији је неоправдан изостанак довео до неодржавања или одлагања главног претреса веће *ће* решењем, које *ће* са кратким образложењем унети у записник, *казнити* новчаном казном до 150.000 динара и одредити да трошкови који су тиме проузроковани падају на његов терет и о томе обавестити надлежну адвокатску комору, која има обавезу да обавести суд о предузетим мерама“. Исто тако ЗКП и у чл. 384 ст. 3 прописује: „Уредно позваног сведока, вештака или стручног саветника који изостанак није оправдао, веће *може казнити* новчаном казном до 150.000 динара, наредити да се на идући главни претрес доведе и одредити да трошкови које је проузроковао падају на његов терет, али у оправданом случају може ове одлуке опозвати.“ У обе наведене одредбе је циљ исти, за одуговлачење поступка суд *ће* субјекте кривичног поступка казнити. Занимљиво је да у одредби чл. 382 ст. 3 стоји „*ће* казнити“, док код одредбе из чл. 384 ст. 3 стоји „*може казнити*“, што је по мишљењу аутора рада нелогично. Зашто законодавац није предвидео обавезно кажњавање и за неоправдан изостанак сведока, вештака или стручног саветника, већ факултативно? Аутор је мишљења да оваква одредба оставља простор за злоупотребу и одуговлачење поступка.

Посебно је питање у пракси шта је то „оправдани разлог за изостанак са главног претреса“. Оправдани разлог је долико далеко досегао у судској пракси да се оправданим разлогом сматра и годишњи одмор браниоца окривљеног што је апсолутно неприхватљиво. Велики је број случајева у коме браниоци поднеском траже одлагање главног претреса због годишњег одмора. Такође, аутор се у пракси сусрео са случајевима где су браниоци поднеском тражили одлагање главног претреса ради одласка на семинар или саветовање. Ако бисмо толико екстензивно тумачили „оправдани разлог“ за недолазак, онда би се главни претрес стално могао одлагати, а суђење у разумном року би било упитно. Тако, у кривичном предмету К.бр.139/24 Основног суда у Лесковцу, суд је одложио главни претрес због годишњег одмора браниоца окривљеног.²²⁰ У другом предмету Основног суда у Лебану К.бр.121/23 бранилац окривљеног је оправдао његов недолазак на главни претрес „јер је у гостима у другом граду“, па је суд морао одложити главни претрес. Супротно оваквој пракси, Виши суд у Београду у Решењу К.бр.977/14 од 07.09.2018. године наводи: „Изостанак браниоца са главног претреса ради одласка на саветовање не представља околност која би се могла сматрати оправданом“. Овај став потврђује и Апелациони суд у Београду у Решењу Кж2.бр.1411/18 од 20.09.2018. године. Још ригорозније од наведеног, Апелациони суд у Београду у Решењу Кж2.бр.519/19 од 18.03.2019. године је става: „Испуњени су услови за кажњавање браниоца када бранилац дође на главни претрес, па након прекида главног претреса због паузе од 15 минута, без оправданог разлога, не приступи на наставак главног претреса.“ У конкретном случају, за време паузе од 15 минута, бранилац окривљеног је имао одређене обавезе у Вишем јавном тужилаштву у Београду, те је на главни претрес каснио дуже од 30 минута. Првостепени суд је знао за ту чињеницу, па је упркос томе казнио браниоца.²²¹ С обзиром на наведено, преклапање обавеза браниоца и кашњење на главни претрес због тога се не може сматрати оправданим разлогом за недолазак на главни претрес. Често се дешава да суд обавезе окривљеног или његовог браниоца да за наредни главни претрес позову одређеног сведока и то констатује

²²⁰ У овом предмету који је иначе хитан, јер се ради о притворском предмету, окривљени који се налази у притвору је био сагласан да се главни претрес одложи, јер му је бранилац био на годишњем одмору, те није желео да ангажује новог браниоца. Чак је на сугестију суда одбио постављање браниоца по службеној дужности. Овакво поступање несумњиво утиче на повреду права на суђење у разумном року, али се у конкретном случају окривљени са тим сагласио.

²²¹ Трешњев, А. *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, Књига 11, Службени гласник, Београд, 2023, стр. 242-243.

записником. Уколико сведок не дође на главни претрес, поставља се питање да ли је његов недолазак оправдан или не? Апелациони суд у Београду у Решењу Гж.бр.350/20 од 23.11.2020. године наводи: „Странке нису уредно позване када је суд наложио пуномоћницима странака да обавесте странке о датуму и часу одржавања рочишта за саслушање странака“²²². Аналогно овом ставу, то исто би требало да важи и у кривичном поступку. У таквој ситуацији, кривичнопроцесни субјекти би могли злоупотребити поверење суда и недоласком на главни претрес би знатно продужили трајање кривичног поступка.

4.3.4.2. Доказни поступак

Када је реч о предлагању доказа, ЗКП у чл. 395 ст. 1 прописује: „Странке, бранилац и оштећени могу до завршетка главног претреса предлагати да се изведу нови докази, а могу поновити предлоге који су раније одбијени“. Како странке не би злоупотребиле ово процесно овлашћење, у чл. 395 ст. 4 је прописано: „Председник већа може образложеним решењем одбити доказни предлог ако оцени да је реч о доказу: 1) за који су странке, бранилац и оштећени знали у току припремног рочишта или након одређивања главног претреса, али га без оправданог разлога нису предложили;”²²³ 2) који је усмерен на доказивање чињеница које нису предмет доказивања или се односи на чињенице које се не доказују; и 3) чије је извођење очигледно усмерено на одуговлачење поступка.“

Питање је како ће суд оценити који су то докази за које су странке, бранилац и оштећени знали, али га нису благовремено предложили. Утврђивање чињеница да ли су горепоменути кривичнопроцесни субјекти знали за доказ у току припремног рочишта или након одређивања главног претреса, али га нису предложили без оправданог разлога, може да се претвори у супротност ономе што је замислио законодавац, односно да допринесе одуговлачењу поступка, а не његовом убрзању.²²⁴ Председник већа ће решењем одбити доказни предлог који је усмерен на доказивање чињеница које нису предмет доказивања или чињеница које се уопште не доказују, како би трајање доказног поступка свео на

²²² Група аутора, Збирка сентени из грађанског права и грађанског процесног права, Књига пета, Службени гласник, Београд, 2022, стр. 163.

²²³ Ова одредба се коси са правом окривљеног на одбрану.

²²⁴ Тадић, Д. *op. cit.* 538.

разумну меру. У чл. 83 ст. 3 ЗКП је наведено да се не доказују чињенице које суд оцени да су општепознате, које су у довољној мери расправљене, које је признао окривљени, и чињенице о којима постоји сагласност странака. И у теорији кривичног процесног права је искристалисан став да постоје чињенице које није потребно доказивати: очигледне чињенице, ноторне чињенице, пресумпције, правила искуства и правне норме.²²⁵ Отуда је и дато овлашћење председнику већа у руковођењу главним претресом у чл. 367 ст. 2 тач. 4 ЗКП: „Председник већа у заседању и на главном претресу стара се о томе да поступак тече без одуговлачења и разматрања питања која не доприносе свестраном расправљању предмета доказивања.“ Када је реч о тачки 4) чл. 385 ст. 3 ЗКП, замисао законодавца приликом формирања ове одредбе је да спречи одуговлачењем поступка, те суд процесну недисциплину странака у виду касног предлагања доказа „санкционише“ одбијањем доказних предлога.

Јасни су и ставови судске праксе.²²⁶ Тако је суд у једној пресуди образложио: „Правилно је првостепени суд сходно одредби чл. 395 ст. 4 тач. 1 ЗКП, одбио доказни предлог пуномоћника да се као сведок испита ХХ, на околности предметног догађаја, с обзиром да је приватни тужилац био дужан да предложи познате доказе у приватној тужби или у уводном излагању, већ је наведени доказни предлог истакао на главном претресу дана 16.10.2018. године, а ради се о сведоку ХХ која је критичном приликом била на свом радном месту, што је приватном тужиоцу у време подношења тужбе или приликом уводних излагања морало бити познато, па је исти био у могућности а самим тим и дужан да истакне предлог за испитивање наведеног сведока.“²²⁷ Исто тако, Виши суд у Београду је у пресуди Кж1.бр.70/20 од 11.02.2020. године навео да накнадно предлагање доказа који су тужилаштву били познати, а нису предложени у уводном излагању, воде пролонгирању поступка.²²⁸ Ипак, треба бити обазрив приликом одбијања доказног предлога. Основни суд у Лесковцу је у пресуди К.бр.258/23 од 11.09.2023. године одбио доказни предлог одбране за саслушање сведока наводећи да они нису очевици догађаја, а њихово испитивање би

²²⁵ Кнежевић, С. *ор. cit.* *Кривично процесно право - Општи део*, стр. 275-276.

²²⁶ Пантелић, Н. *Судска пракса кривичноправне материје*, Књига друга (2018-2020), Службени гласник, Београд, 2020, стр. 324-325.

²²⁷ Пресуда Вишег суда у Београду, Кж1.бр.15/19 од 24.01.2019. године.

²²⁸ Тужилаштву су били познати сви докази на којима заснива оптужбу, те током поступка није дошло до промене околности и чињеница које би оправдале да се доказни предлог антрополошког вештачења износи накнадно.

проузроковало одуговлачење поступка.²²⁹ Виши суд у Лесковцу је укинуо поменућу пресуду са образложењем: „Неспорна је чињеница да се одлуке Европског суда за људска права у смислу позитивних прописа Републике Србије могу непосредно примењивати, имајући у виду да одредба члана 16 ст. 2 Устава Републике Србије предвиђа да су општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори саставни део правног поретка Републике Србије и да се непосредно примењују. Из пресуде Топић против Хрватске, број представке 51355/10 од 10.10.2013. године, став 42, произилази да када предлог окривљеног за извођењем одређеног доказа није неутемељен и детаљно је образложен, те би несумњиво могао ојачати положај одбране или чак довести до ослобађања окривљеног од оптужбе, суд мора навести релевантне разлоге за одбијање таквог захтева одбране. Дакле, суд је у обавези да детаљно и јасно образложи разлоге због којих је одлучио да не изведе доказе одбране које је оптужени у својој одбрани изричито захтевао.“²³⁰ Суд се у овом решењу позвао на праксу Европског суда за људска права и дотакао се значаја права одбране на предлагање доказа, те навео да одбијање доказног предлога одбране од стране првостепеног суда, са кратким навођењем да би усвајање доказног предлога одбране знатно продужило трајање кривичног поступка није довољно. Суд јесте дужан да спречи одуговлачење поступка и да спречи сваку злоупотребу, али овај задатак суда не сме ићи на штету права на предлагање и извођење доказа. Зато, потребно је набравити баланс између ових супротстављених интереса.²³¹

У циљу ефикасности кривичног поступка нормирана је и одредба чл. 357 ст. 1 ЗКП: „Председник већа одлучује о испитивању сведока или вештака чије испитивање су предложиле странке, а који не могу доћи на главни претрес због болести или других оправданих разлога.“ Даље је у ст. 2 наведено: „Председник већа, судија члан већа или судија за претходни поступак на чијем подручју се сведок или вештак налази обавиће испитивање непосредно или путем техничких средстава за пренос слике и звука, а о времену, месту и начину испитивања обавестиће странке, браниоца и оштећеног.“ *Ratio legis* ових одредби је убрзање кривичног поступка и спречавање одлагање главног претреса када је унапред познато да сведок или вештак неће доћи на дан када је одређен главни

²²⁹ Пресуда Основног суда у Лесковцу К.бр.258/23 од 11.09.2023. године.

²³⁰ Решење Вишег суда у Лесковцу, Кж1.бр.260/23 од 28.11.2023. године.

²³¹ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 845.

претрес. За разлику од ЗКП из 2001. године који је могућност испитивања сведока или вештака ван главног претреса ограничавао само на оног који још није испитан, одредба ст. 1 чл. 357 ЗКП из 2011. године не прави ту разлику.²³² Решење ЗКП из 2001. године је било лоше нормирано, с обзиром на могућност да сведок да исказ пред јавним тужиоцем, па да након тога није у прилици да дође на главни претрес због болести или других оправданих разлога, што доводи до одлагања главног претреса. Ново законско решење предвиђа могућност испитивања сведока или вештака ван главног претреса и када је неко од њих већ дао исказ у фази која претходи главном претресу.²³³ Постоји предлог *de lege ferenda* да би широка употреба видео-линка у кривичном поступку допринела бржем и ефикаснијем кривичном поступку у ситуацијама када је потребно прибавити исказ лица које се налази у некој од земаља окружења, управо због непостојања већих језичких баријера.²³⁴

И одредбе Законика о кривичном поступку које говоре о могућности упознавања са садржином налаза и мишљења вештака су у функцији суђења у разумном року и утичу на брже окончање доказног поступка. У чл. 403 ЗКП ст. 1 законодавац прописује: „Ако се због природе вештачења не могу очекивати, или нису потребна потпунија објашњења, веће може одлучити да се, уместо позивања и испитивања вештака, изврши увид у приложени налаз и мишљење, или да, ако оцени да је то потребно, председник већа укратко изнесе њихову садржину или их прочита“. Сличног је значаја и одредба чл. 406 ЗКП која говори о могућности упознавања са садржином записника о исказима, те нису потребна додатна објашњења и анализе ове одредбе.

Анализирајући одредбе доказног поступка у нашем кривичном поступку, као и могућности које је законодавац ставио на располагање судији као руководиоцу у овој фази поступка, изводи се јасан закључак да је норматива у довољној мери разрађена и да пружа гаранције суђења у разумном року. Међутим, доказни поступак у кривичном поступку Републике Србије има извесне недостатке који су поменути у раду. По ставу аутора, један од њих је и законска одредба о наставку доказног поступка након завршних речи.

²³² *Ibid*, стр. 798.

²³³ *Ibid*.

²³⁴ Ћоровић, Е. и Шемовић, А. *Употреба видео-линка у кривичном поступку*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр 359.

ЗКП у чл. 414 ст. 1 наводи: „После завршних речи, веће може одлучити да се доказни поступак настави ради извођења још неких доказа.“ Законодавац не наводи уопште који су то докази, већ неодређено наводи „неки докази“, што оставља простор за сумњу да судија може *ex officio* одредити наставак доказног поступка уколико сматра да јавни тужилац није доказао наводе из оптужбе. Горенаведени став аутора потврђује и предмет Основног суда у Лесковцу К.бр.69/24.²³⁵ Наставком доказног поступка се одуговлачи поступак, али се, по мишљењу аутора, поставља питање једнакости оружја. Завршне речи служе да јавни тужилац сублимира све доказе који су изведени на главном претресу, као и да закључи да ли из њих произилази да је окривљени крив. Уколико веће дозволи наставак доказног поступка након завршних речи, постоји велика вероватноћа да ће се судска одлука у претежном делу заснивати управо на доказима које је суд извео на основу чл. 15 ст. 4 ЗКП, *ex officio*, јер они отклањају контрадикторност већ изведених доказа и имају најзначајнију улогу од свих изведених доказа, што представља битну повреду одредаба кривичног поступка. Неки докази могу бити контрадикторни и конфузни, а да ипак нема потребе да се отклоне њихове слабости, било због тога што има довољно јасних и усклађених других доказа, било због тога што се излаз налази у процесним претпоставкама.²³⁶ Уколико су неки докази конфузни, суд би проблем требао решити применом начела *in dubio pro reo*, а не након свих изведених доказа одредити наставак доказног поступка.

4.3.4.3. Објављивање, израда и достављање пресуде

Чл. 425 ЗКП наводи: „Пошто је суд изрекао пресуду, председник већа ће је одмах објавити“. Разумљиво, неизвесност у погледу кривичноправног положаја окривљеног се окончава одмах након завршетка главног претреса. Међутим, законодавац је предвидео одређене изузетке. Чл. 425 ст. 2 ЗКП прописује: „Ако суд није у могућности да истог дана по завршетку главног претреса изрекне пресуду, одложиће објављивање пресуде највише за 3 дана, а у нарочито сложеним предметима највише за 8 дана и одредиће време и место објављивања пресуде.“ Проблем који се у пракси јавља са објављивањем пресуде, нарочито

²³⁵ У конкретном случају, јавни тужилац није предложио вештачење тешке телесне повреде оштећеног. Бранилац окривљеног је у завршним речима предложио суду да донесе ослобађајућу пресуду, јер нису испуњена сва обележја бића кривичног дела тешко дело против безбедности јавног саобраћаја. Судија је након завршних речи донео решење о наставку доказног поступка и одредио вештачење.

²³⁶ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 105.

у скраћеном поступку, је тај што суд није у прилици да пресуду објави одмах, јер се често дешава да судије не знају какву одлуку треба да донесу, а с обзиром да се често сусрећу у скраћеном поступку са сложеним предметима. Дугогодишња је пракса да суд уопште не објави пресуду, па у том случају, окривљени се први пут са садржином пресуде упознаје даном достављања, и тог тренутка се отклања неизвесност у погледу његове судбине.

Чл. 427 ЗКП прописује: „Пресуда која је објављена ће се писмено израдити и доставити у року од 15 дана од дана објављивања, а у предметима за које је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности – у року од 30 дана од дана објављивања. Изузетно од става 1. овог члана, у нарочито сложеним предметима председник већа може затражити од председника суда да одреди рок у којем ће се пресуда писмено израдити и доставити. Ако пресуда није израђена и достављена у року из става 1. и 2. овог члана, председник већа је дужан да о разлозима због којих то није учињено писмено обавести председника суда који ће предузети мере да се пресуда што пре изради и достави.“ Поменути рокови су инструкционог карактера, те не постоји санкција за њихово непоштовање. Рокови за израду пресуде се често не поштују, а пресуде се достављају и по протеклу неколико месеци²³⁷, што може бити у несагласности са начелом суђења у разумном року. Ако узмемо у обзир да окривљени тек даном достављања пресуде сазнаје за исход поступка, поставља се питање да ли је судска пракса у вези са изградом и достављањем пресуде у функцији суђења у разумном року. Лако можемо закључити да су поменути инструкциони рокови дискутабилни, а то је све од утицаја на остваривање права на суђење у разумном року.

4.3.4.4. Начело истине

Ступање на снагу Законика о кривичном поступку из 2011. године донело је корените промене у кривичном поступку Републике Србије. Његове две најважније карактеристике јесу напуштање начела материјалне истине и јавнотужилачка истрага. Напуштањем начела истине је минимизирана улога суда у поступку доказивања. Иако на први поглед делује да оваква улога суда нема реперкусије на трајање кривичног поступка,

²³⁷ Илић, И. *op. cit.* Утврђивање чињеница у адверзијалном кривичном поступку и суђење у разумном року, стр. 604.

процесна стварност нам другачије говори. Важећи Законик о кривичном поступку не предвиђа више обавезу суда да истинито и потпуно утврди чињенице које су од значаја за доношење законите одлуке. Суд сада изузетно по службеној дужности може наредити извођење појединих доказа, али не у циљу утврђивања истине, већ само ради отклањања противречности или нејасноћа у већ изведеним доказима, како је то предвиђено у чл.15 ст. 4 ЗКП. Дакле, судије морају да донесу одлуку о кривици и о кривичној санкцији или ослобађајућу пресуду, иако у то нису уверене на основу доказа које су предложили јавни тужилац и окривљени.²³⁸ Нејасно је како суд може да изведе закључак о извесности постојања одређене чињенице приликом доношења пресуде с обзиром да није у обавези да утврђује истину. Термин „извесност“ се не уклапа у дух нашег адверзијалног кривичног поступка.

Аутор је мишљења да се одредба из чл. 15 ст. 4 ЗКП у пракси не примењује увек на начин како је то замислио законодавац, већ и супротно, да би суд утврдио истину, јер како је уопште могуће донети закониту одлуку и свестрано расправити кривичну ствар ако суд није утврдио материјалну истину у конкретном случају? Екстензивно тумачење норме из чл. 15 ст. 4 ЗКП и извођење доказа по службеној дужности ради утврђивања истине нарушило би основну концепцију адверзијалног поступка и вратило би суд на терен инквизиционе максиме.²³⁹ Јасно је да би суд тада повредио право на одбрану окривљеног и „једнакост оружја“, али је чињеница да судије и дан данас изводе доказе по службеној дужности.

Суд не учествује у поступку предлагања доказа, он није одговоран за потпуно и правилно утврђивање чињеничног стања, а самим тим нема ни обавезу да утврђује истину. Онда се поставља једно логично питање, како је могуће да постоји могућност побијања одлуке суда због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања ако суд за то није одговоран, већ јавни тужилац и окривљени и његов бранилац?²⁴⁰ На овај начин, укидањем пресуде због погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања и враћањем предмета на поновно суђење поступак се одуговлачи. Дакле, апсурдно је како се судији може укинути пресуда због погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања иако он нема обавезу да

²³⁸ Илић, К. *op. cit.* стр. 350.

²³⁹ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 106.

²⁴⁰ Бејатовић, С. *op. cit.* *Суђење у разумном року као међународни правни стандард*, стр. 321.

утврђује истину по слову закона, те је из тог разлога напуштање начела истине у директној корелацији са начелом суђења у разумном року. Аутор је мишљења да би се смањило проценат укинутих одлука због погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања када би Законик о кривичном поступку и даље предвиђао начело истине, јер би судија имао обавезу да изведе све неопходне доказе како би утврдио истину, а то би свакако допринело ефикасности кривичног поступка. Када суд остане пасиван и донесе пресуду на основу доказног двобоја јавног тужиоца и окривљеног, суд више инстанце често укине првостепену пресуду и наведе: „Првостепени суд је погрешно и непотпуно утврдио чињенично стање, а оно је и довело до погрешне примене кривичног закона. У поновљеном поступку, првостепени суд је у обавези да правилно и потпуно утврди чињенично стање, да за своје чињеничне закључке наведе јасне разлоге и донесе правилну и закониту пресуду.“²⁴¹ Из поменутог образложења пресуде видимо да судска пракса намеће судијама обавезу да утврђују истину иако они ту обавезу по слову закона немају. Из тог разлога, судије често прибегавају извођењу доказа по службеној дужности на основу чл. 15 ст. 4, али супротно замисли законодавца, већ да би правилно утврдили чињенично стање.²⁴² У супротном, када би судије седеле „скрштених руку“ и када не би ништа предузимали у доказном поступку - у духу адверзијалног кривичног поступка, суд више инстанце би им укидао пресуде због погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања и предмет враћао на поновно одлучивање, а све то доприноси дужем трајању кривичног поступка. Овакви ставови суда више инстанце, али и поступања судија ниже инстанце, последица су недовољне спремности судија за примену новог ЗКП, али и дугогодишње навике судија да доказе изводе по службеној дужности и утврђују истину, те се чини да је одредба чл. 15 ст. 4 ЗКП

²⁴¹ Пресуда Апелационог суда у Нишу Кж1.бр.77/23 од 06.04.2023. године.

²⁴² Пресуда Основног суда у Лесковцу К.бр.291/23. У овој пресуди је суд по службеној дужности извео вештачење. Наложио је вештаку економске струке да изврши вештачење најк патика (Џордан са бројем 21 које оштећена наводно није ни добила, већ је добила празну кутију са кесама), да их смести у кутију, и одреди тежину. Оштећена је у поступку тврдила да јој окривљени није послао пакет с патикама, док је окривљени тврдио да је послао, али је оштећена била незадовољна бројем, па је хтела да их врати назад, али окривљени на то није пристао, с обзиром на његову политику пословања. Оштећена није приложила нити један доказ да јој окривљени није послао патике, нити је поседовала преписку. У овом поступку је поприлично било конфузно чињенично стање, те је суд одредио вештачење да би утврдио истину и проверио тежину пакета након вештачења са тежином послатог пакета. Исто тако, у Пресуди Основног суда у Лесковцу, К.467/23, суд је по службеној дужности извео доказ да се прибави листинг из остварене комуникације на име бројева телефона које су окривљени критичне вечери користили, као и да се прибаве снимци са сигурносних камера одређених објеката. У оба случаја, суд није поступао изузетно, и из разлога које наводи законодавац у чл. 15 ст. 4, већ супротно, да би правилно и потпуно утврдио чињенично стање.

у вакууму, и да судије доказни поступак воде по старом ЗКП. Закључак је да избацивање одговорности суда за прикупљање и извођење доказа засигурно није у функцији начела суђења у разумном року.²⁴³

4.3.5. Поједностављене форме кривичног поступка и суђење у разумном року

У последњих неколико деценија у кривично процесном законодавству земаља региона извршене су немале интервенције са циљем стварања нормативне основе за повећање ефикасности кривичног поступка.²⁴⁴ Значајно место у интервенцијама законодавца несумњиво су заузеле поједностављене форме кривичних поступања. Интервенције законодавца резултирале су изменом постојећих законских решења као и озакоњење потпуно нових института чији је циљ заједнички – да се кривични поступак поједностави и учини ефикасним.

Посматрано са аспекта упрошћених процесних форми једна од особености ЗКП из 2001. године, као првог корака реформе јесте и озакоњење нових поједностављених форми. У првом реду то су: ширење могућности примене начела опортунитета кривичног гођења и на пунолетне учиниоце кривичних дела; увођење могућности изрицања кривичних санкција без главног претреса; ширење функционалне надлежности судије појединца; ширење могућности вођења скраћеног кривичног поступка и др.²⁴⁵ Тренд нових решења у кривично процесном законодавству Србије, започет Закоником о кривичном поступку из 2001. године, по питању поједностављених форми поступања у кривичним стварима настављен је његовим изменама и допунама. Тако, Законом о изменама и допунама Законика о кривичном поступку из маја 2004. године, могућност кажњавања пре главног претреса проширена је и на кривична дела за која је предвиђена казна затвора до три године. Нове измене и допуне ЗКП из августа 2009. године донеле су значајне новине инкорпорирањем споразума о признању кривице. И поред учињеног напретка, ту није био крај интервенција законодавца. Законик о кривичном поступку из 2011. године доноси још значајније новине: ширење могућности примене поједностављених форми кривичног

²⁴³ Бејатовић, С. *op. cit.* Суђење у разумном року као међународни правни стандард, стр. 321.

²⁴⁴ Бејатовић, С. *Поједностављене форме поступања као битно обележје реформи кривично процесног законодавства*, Зборник: Поједностављене форме поступања у кривичним стварима (регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени), Мисија ОЕБС-а Београд, 2013, стр. 11-12.

²⁴⁵ *Ibid*, стр. 13-14.

поступања преко три могућа вида споразумевања јавног тужиоца и окривљеног, скраћеног кривичног поступка и начела опортунитета кривичног гођења.²⁴⁶

Једно од обележја савремених кривично процесних законодавстава земаља региона је истовремено и паралелно постојање једне опште форме кривичног поступка која је правило, као и различитих поједностављених процесних форми као изузетак. Оправданост њихове примене се налази у неефикасној борби против криминалитета кроз један униформни кривични поступак. С обзиром да је структура криминалитета хетерогена, једна врста кривичног поступка може бити неподесна и нерационална за одређену врсту кривичних дела и њихових извршилаца.²⁴⁷ Униформни кривични поступак за све врсте кривичних дела није у складу нити са међународним документима који гарантују људска права, нити је у интересу окривљеног који има право на брз и адекватан поступак, нити је у јавном интересу који се огледа у ефикасној борби против криминалитета. Узевши у обзир чињеницу да се поједностављене форме примењују за лакша и средња кривична дела која у укупној структури криминалитета заузимају значајно место, оне утолико више добијају на важности.²⁴⁸

Криминално-политичка оправданост њихове примене се и не доводи у питање, практичном применом директно утичу на квалитет суђења за тежа кривична дела, јер се судовима више времена и простора оставља за тешке и компликоване предмете, а судови се растерећују у знатној мери лакшим предметима применом поједностављених форми. За свако друштво је значајно доношење одлука без одуговлачења, а то утиче и на кредибилитет државних органа.²⁴⁹ Поједностављене форме кривичног поступања су у складу и са правном сигурношћу, с обзиром да се у врло кратком периоду отклања неизвесност окривљеног у погледу његовог положаја и исхода поступка. Поред наведених предности, треба споменути и ону најважнију - упрошћене процесне форме су засигурно у функцији начела суђења у разумном року.

На значај убрзања кривичног поступка говори и Препорука No. (87)18 Комитета министара Савета Европе, која поред упућивања на примену начела опортунитета

²⁴⁶ *Ibid.*

²⁴⁷ *Ibid.*, стр. 12.

²⁴⁸ *Ibid.*

²⁴⁹ *Ibid.*

кривичног гођења садржи и смернице за отклањање спорости у дељењу правде у поступцима за багателна кривична дела кроз скраћене поступке, вансудска поравнања, поједностављење редовног кривичног поступка и сл. Сагласно препоруци, убрзање кривичног поступка може да води ка упрошћавању опште форме кривичног поступка (изостављањем појединих фаза или њиховом флексибилношћу или развијањем посебних упрошћених форми).²⁵⁰ С обзиром да се велики број представки Европском суду за људска права односи на повреду права на суђење у разумном року, у складу са тим су предузете процесне реформе нашег кривичнопроцесног законодавства и у кривични поступак уведени многи елементи тзв. „преговарачке правде“ (условни опортунитет, недоказивање неспорних чињеница, споразум о признању кривичног дела и др.)

Инструменти поједностављења процесне форме поступања су вишеструки и манифестују се у: изостављању појединих процесних фаза и стадијума што је у зависности од конкретне форме поједностављења, скраћивању процесних рокова и деформализацији поступка.²⁵¹ Ипак, треба бити образлив, јер неселективно изостављање одређених фаза класичног кривичног поступка може бити у супротности са начелом фер суђења. Тежња ка упрошћавању процесних форми не сме прећи доњу границу испод које процес више не представља чврст систем гаранција за остваривање једног *due process of law* и једне мериторно правилне одлуке.²⁵²

У нашем кривичном поступку су такође предвиђене поједностављене форме кривичног поступања, као последица интенције законодавца да кривични поступак учини ефикаснијим. У наставку рада ће бити представљен њихов допринос суђењу у разумном року.

²⁵⁰ Ђурђић, В. *Основна начела кривичног процесног права и поједностављене форме поступања у кривичним стварима*, Зборник: Поједностављене форме поступања у кривичним стварима, Мисија ОЕБС-а, Београд, 2013, стр. 57.

²⁵¹ Бејатовић, С. *ор. cit.* *Поједностављене форме поступања као битно обележје реформи кривично процесног законодавства*, стр. 14-16.

²⁵² Ђурђић, В. *ор. cit.* *Основна начела кривичног процесног права и поједностављене форме поступања у кривичним стварима*, стр. 57.

4.3.5.1. *Скраћени поступак*

Скраћени поступак је поједностављена форма кривичног поступања која традиционално егзистира у нашем кривичнопроцесном законодавству.²⁵³ С обзиром да је Законик о кривичном поступку из 2011. године проширио његов опсег на кривична дела са прописаном новчаном казном или казном од 8 година затвора као главном казном, скраћени поступак је постао доминантан начин решавања кривичних ствари, те је уместо „изузетка“ постао „правило“.

Скраћени поступак је постепено проширивао свој домен примене. Законик о кривичном поступку из 2001. године је предвидео његову примену за сва кривична дела за која је предвиђена као главна казна новчана казна или казна затвора до три године. Закон о изменама и допунама ЗКП из 2009. године иде још даље, те предвиђа његову примену за сва кривична дела за која је као главна казна предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година. Врхунац своје примене скраћени поступак ће достићи Закоником о кривичном поступку из 2011. године, у коме је предвиђена његова примена за сва кривична дела за која је као главна казна запређена новчана казна или казна затвора до осам година.²⁵⁴

Чл. 495 ЗКП гласи: „У поступку за кривична дела за која је као главна казна прописана новчана казна или казна затвора до осам година, примењиваће се одредбе чл. 496. до 520. овог законика, а уколико у овим одредбама није нешто посебно прописано, сходно ће се примењивати остале одредбе овог законика“. С обзиром да у одредбама чл. 496-520. ЗКП није ништа посебно прописао за кривична дела са већим степеном друштвене опасности за која су надлежни виши судови или посебна одељења виших судова, а како ни специјалним законима није ништа предвиђено, из ове одредбе произилази да се скраћени поступак примењује и за тежа кривична дела. Примера ради, за кривична дела против безбедности рачунарских података примењиваће се скраћени поступак, иако Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала²⁵⁵ у чл. 11 ст. 1 предвиђа надлежност Вишег суда у Београду (одељење за

²⁵³ Бајовић, В. *op. cit.* стр. 418.

²⁵⁴ Бејатовић, С. *op. cit.* *Поједностављене форме поступања као битно обележје реформи кривично процесног законодавства*, стр. 25.

²⁵⁵ Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала („Сл. гласник РС“, бр. 94/2016, 87/2018 и 10/2023).

високотехнолошки криминал). Такође, за кривична дела праће новца из чл. 245 ст. 1 КЗ и злоупотреба положаја одговорног лица из чл. 227 ст. 1 КЗ, примењиваће се скраћени поступак, иако су за ова кривична дела према Закону о уређењу судова²⁵⁶ надлежни виши судови. Узимајући у обзир да је доказни материјал код оваквих кривичних дела обиман, да су по својој природи комплексна, да у кривичним поступцима учествује велики број кривичнопроцесних субјеката, могућност примене скраћеног поступка, па самим тим и изостављање одређених фаза редовног кривичног поступка лимитира трајање кривичног поступка на најмању могућу меру.

Једно од главних обележја скраћеног поступка јесте изостанак фазе истраге која је обавезна фаза у редовном кривичном поступку. Знајући да фаза истраге није временски ограничена, и да може трајати и по неколико година, од великог је значаја њен изостанак у скраћеном поступку са становишта суђења у разумном року. Без обзира што изостаје фаза истраге у скраћеном поступку, јавни тужилац може у најкраћем року, пре него што одлучи да ли ће поднети оптужни предлог или одбацити кривичну пријаву, предузети доказне радње.²⁵⁷ Наведена одредба је предвиђена у чл. 499 ст. 2 ЗКП, али је врло дискутабилна. Законодавац помиње врло неодређени стандард „најкраћи могући рок“, а који је то рок, то је фактичко питање и зависи од конкретног случаја. Имајући на уму да одредба чл. 498 ст. 2 ЗКП даје могућност да окривљени буде у притвору за време предузимања доказних радњи, може се закључити да „најкраћи могући рок“ може да потраје чак и 60 дана, а и више од тога ако окривљени није у притвору! Оваква одредба повлачи за собом питање да ли се уопште убрзава кривична процедура у скраћеном поступку.²⁵⁸

За скраћени поступак је карактеристичан инокосни састав суда – судија појединац. У чл. 22 ЗКП је прописано: „У првом степену суди судија појединац за кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до 8 година“. Овакво решење према коме се највећи број кривичних поступака поверава судији појединцу нормирано је са циљем повећања ефикасности кривичног поступка. Једна од предности поменуте одредбе је и избегавање скупог и организационо сложеног ангажовања судија-поротника у ситуацијама

²⁵⁶ Закон о уређењу судова („Сл. гласник РС“, бр. 10/2023).

²⁵⁷ Кнежевић, С. *op. cit.* Кривично процесно право - Посебни део, стр. 169.

²⁵⁸ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 1058.

када то није оправдано сложеношћу поступака.²⁵⁹ Међутим, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица²⁶⁰ у чл. 150 ст. 1 предвиђа: „Веће, којим председава судија који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица, суди пунолетним учиниоцима следећих кривичних дела прописаних Кривичним закоником, ако је оштећени у кривичном поступку малолетно лице...“ Затим су таксативно наведена кривична дела. Ова одредба делимично дерогира чл. 22 ЗКП, тако да код кривичних дела таксативно наведених у чл. 150 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, у којима се као извршилац јавља пунолетно лице, а оштећени малолетник, функционално је надлежно веће, што ће рећи један судија професионалац и две судије-поротника. Имајућу на уму циљ и улогу судија поротника, по мишљењу аутора је беспотребно да код лаких кривичних дела са ниским степеном друштвене опасности из чл. 150 поменутог закона суди веће. Тако на пример, веће је надлежно за кривично дело недавање издржавања, као и за одузимање малолетног лица, која су у пракси врло једноставна, а кривични поступак се код ових кривичних дела организационо компликује ангажовањем судија-поротника. Ако на још то додамо „стручност“ судија поротника, које у пракси не учествују активно у поступку, већ су само формално део већа чија улога остане у сенци ауторитета судије професионалца, утолико веће код наведених кривичних дела губи на значају.

Судска контрола оптужног акта је знатно поједностављена у скраћеном поступку. У чл. 501 ст. 1 ЗКП законодавац је прописао: „*Одмах* по пријему оптужног акта судија појединац ће испитати да ли је прописно састављен, па ако установи да није, вратиће га тужиоцу да у року од три дана исправи недостатке. Из оправданих разлога, на захтев тужиоца, судија може продужити овај рок.“ Став 2 истог члана прописује надаље: „Ако јавни тужилац пропусти рок из става 1. овог члана, судија ће решењем одбацити оптужни предлог, а у случају да приватни тужилац пропусти поменути рок, сматраће се да је одустао од гоњења и приватна тужба ће решењем бити одбијена.“ На овај начин, законодавац је санкцију за немарно поступање тужиоца нашао у решењу о одбацивању оптужног предлога, односно у решењу о одбијању оптужног акта. У наставку чл. 501 ЗКП прописани су остали

²⁵⁹ *Ibid*, стр. 133.

²⁶⁰ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Сл. гласник РС“, 85/2005).

случајеви поступања судије појединца за случај ненадлежности или потребе бољег разјашњења чињеничног стања.

За разлику од скраћеног поступка, у редовном поступку законодавац је предвидео другачије решење у чл. 337 ст. 1 ЗКП: „Веће ће испитати оптужницу у року од 15 дана од истека рока за подношење одговора на оптужницу“. Дакле, рок у скраћеном поступку за испитивање оптужног акта је „одмах“, а у редовном „у року од 15 дана од истека рока за одговор на оптужницу“. Даље, у скраћеном поступку се оптужни предлог не доставља окривљеном на одговор, не доставља се на испитивање већу из чл. 21 ст. 4 ЗКП, нити има функционално надлежног органа који би донео акт којим се потврђује оптужба, попут оног у редовном кривичном поступку (решење о потврђивању оптужнице). Последице томе, у скраћеном поступку нема ни могућности жалбе на решење о потврђивању оптужног акта. Такође, садржај оптужног предлога, односно приватне тужбе је врло једноставнији у односу на садржај оптужнице. Из свега наведеног, произилази више него јасан закључак да је судска контрола оптужбе у скраћеном поступку много мање компликована у односу на редовни кривични поступак. Дакле, код скраћеног кривичног поступка нема формалног потврђивања оптужног предлога од стране ванпретресног већа, као у редовном кривичном поступку. У редовном кривичном поступку се дешава некада да фаза судске контроле оптужбе траје по неколико година²⁶¹, те из наведеног разлога несумњиво произилази да изостанак фазе формалне судске контроле оптужбе знатно умањује време трајања скраћеног кривичног поступка.

Поред наведених специфичности, у скраћеном поступку постоји могућност да се главни претрес одржи без присуства окривљеног о чему ће бити речи. Законик о кривичном поступку у чл. 508 прописује и поступање судије уколико окривљени призна кривично дело на главном претресу, које се своди на извођење доказа од којих зависи одлука о врсти и мери кривичне санкције, на који начин се поступак знатно убрзава. По природи ствари, у скраћеном поступку се не може држати ни припремно рочиште као у редовном кривичном поступку. Коначно, рок за жалбу у скраћеном поступку износи 8 дана од дана од дана

²⁶¹ Пресуда Основног суда у Лесковцу К.бр.20/23. Решење о потврђивању оптужнице је укидано 6 пута од стране Апелационог суда.

достављања овереног преписа пресуде, док је у редовном поступку 15 дана од дана достављања овереног преписа пресуде.

Узевши у обзир целокупну анализу и компарацију архитектонике скраћеног и редовног кривичног поступке, недвосмислен је закључак да је ова поједностављена процесна форма погодна основа за ефикасан кривични поступак, као и његово окончање у разумном року.

4.3.5.2. Рочиште за изрицање кривичне санкције

Попут скраћеног кривичног поступка, и рочиште за изрицање кривичне санкције је присутно у нашем кривичнопроцесном законодавству још од 2001. године. Рочиште за изрицање кривичне санкције је упрошћенија процесна форма од скраћеног поступка, с обзиром на то да се на рочишту за изрицање кривичне санкције не изводе докази. Суштина ове поједностављене форме се огледа у томе што изостаје главни претрес, која је настала као резултат настојања законодавца да поједностављеним процесним формама побољша ефикасност кривичног поступка.²⁶² Иако систематика ЗКП упућује да је рочиште за изрицање кривичне санкције део регулативе скраћеног кривичног поступка, ипак је реч о самосталној процесној форми.²⁶³

У чл. 512 ст. 1 ЗКП прописано је: „За кривична дела за која се може изрећи као главна казна новчана казна или казна затвора до пет година јавни тужилац може у оптужном предлогу ставити захтев за одржавање рочишта за изрицање кривичне санкције“. Став 2 истог члана наводи: „Захтев из става 1. овог члана јавни тужилац може ставити ако сматра да на основу сложености предмета и прикупљених доказа, а нарочито услед хапшења окривљеног при извршењу кривичног дела или признања да је учинио кривично дело, одржавање главног претреса није потребно.“ Иако је и главни претрес врста рочишта, од њега се рочиште за изрицање кривичне санкције разликује по томе што се на њему не изводе докази, већ суд после кратког обраћања одлучује да ли ће окривљеном изрећи кривичну санкцију.²⁶⁴ Смисао рочишта за изрицање кривичне санкције јесте поједностављење и

²⁶² Кнежевић, С. *ор. cit.* *Кривично процесно право - Посебни део*, стр. 176.

²⁶³ Шкулић, М. и Бугарски, Т. *Кривично процесно право*, Нови Сад, 2015, стр. 547.

²⁶⁴ Илић, Г. и др. *ор. cit.* стр. 1076.

убрзање кривичног поступка када је кривична ствар у довољној мери расветљена и када сложеност предмета упућује на његову примену.

Могућност за изрицање кривичне санкције без одржавања главног претреса произилази из квалитета доказног материјала који у довољној мери расветљава кривичну ствар, из признања окривљеног да је извршио кривично дело, или из ситуације када је окривљени затечен приликом извршења кривичног дела. Да би се на овом рочишту изрекла кривична санкција потребно је да се окривљени одрекне гаранција права на правично суђење. Одрицање мора бити недвосмислено, слободно и без принуде.²⁶⁵ Поред услова из чл. 512 ЗКП, законодавац у чл. 515 ст. 1 ЗКП наводи да ће судија наредбом одредити дан, час и место одржавања рочишта ако се сложи са захтевом за одржавање рочишта за изрицање кривичне санкције. Из наведене одредбе се примећује да је сагласност судије *sine qua non* за одржавање рочишта рочишта за изрицање кривичне санкције и представља врсту гаранције од арбитражног поступања јавног тужиоца.

Рочиште за изрицање кривичне санкције почиње сажетим излагањем јавног тужиоца о доказима којима располаже и о врсти и мери кривичне санкције чије изрицање предлаже.²⁶⁶ Након тога, судија позива оптуженог да се изјасни и упозорава га на последице саглашавања са наводима јавног тужиоца, а нарочито да не може поднети приговор и изјавити жалбу против првостепене пресуде.²⁶⁷ По мишљењу аутора, дубиозно је зашто законодавац није предвидео обавезну одбрану на рочишту за изрицање кривичне санкције, јер је честа ситуација да је окривљени правно неука странка, те да се из незнања може одрећи права на правично суђење. С обзиром на наведено, законодавац је морао да предвидети обавезну одбрану у овој ситуацији како би се бранилац супротставио супериорној улози јавног тужиоца коју он лако може злоупотребити. Подсетимо се, право на суђење у разумном року је врло важно право сваког кривичнопроцесног субјекта, али уколико се остварује науштрб права на одбрану, компромитује се начело фер суђења.

Попут скраћеног поступка, рочиште за изрицање кривичне санкције је погодна основа за остваривање ефикасности кривичног поступка. Међутим, у пракси се јавни

²⁶⁵ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 1076.

²⁶⁶ Члан 516 Законика о кривичном поступку.

²⁶⁷ *Ibid.*

тужиоци ретко охрабре да предложe одржавањe рочишта за изрицањe кривичне санкције. Запажања су аутора да се рочиште за изрицањe кривичне санкције не користи довољно у пракси, иако се њиме кривични поступак окончава у врло кратком периоду, те да би због ефикасности и економичности кривичног поступка, требало чешће примењивати овај институт.

4.3.5.3. Медијација

Медијација такође представља вид поједностављеног кривичног поступања, али за разлику од скраћеног поступка и рочишта за изрицањe кривичне санкције, њена примена је врло уска. Она није засебна поједностављена форма, већ се јавља као део сумарног кривичног поступка. Медијација или тзв. „мирно решење спора“ резервисана је за кривична дела која се гоне по приватној тужби. Замисао законодавца у нормирању медијације је постојање могућности да се кривична дела са мањим степеном друштвене опасности окончају мирним путем. Пре свега, реч је о кривичним делима којима се примарно повређује приватни интерес (лака телесна повреда, увреда, неовлашћено прислушкивање и снимање итд.) Из тих разлога, јавни тужилац није ни овлашћен за покретање кривичног поступка, већ приватни тужилац.

Пре одређивања главног претреса за кривична дела за која се гони по приватној тужби, судија ће позвати приватног тужиоца и окривљеног да одређеног дана дођу у суд ради упознавања са могућношћу упућивања на поступак медијације.²⁶⁸ Ако у поступку медијације дође до измирења приватног тужиоца и окривљеног и намирења имовинскоправног захтева, приватна тужба се сматра повученом и судија доноси решење о одбијању приватне тужбе, а у случају неуспешног окончања поступка медијације, судија ће по пријему обавештења о томе одредити главни претрес.²⁶⁹ Овакво законско решење представља оживотворење основних постулата концепта ресторативне правде.²⁷⁰

Из одредбе чл. 505 ст. 1 ЗКП се закључује да је судија дужан да странкама представи могућност мирног решења спора пре заказивања главног претреса, док је по ранијем

²⁶⁸ Члан 505 ст. 1 Законика о кривичном поступку

²⁶⁹ Члан 505 ст. 2 Законика о кривичном поступку

²⁷⁰ Кнежевић, С. *ор. cit.* *Кривично процесно право - Посебни део*, стр. 174.

законском решењу судија имао само могућност, али не и обавезу.²⁷¹ Уколико странке пристану на сарадњу, поступак медијације се не спроводи пред судијом који је позвао приватног тужиоца и окривљеног да дођу у суд ради упознавања са могућношћу упућивања на поступак медијације. Поступак посредовања се тада спроводи пред овлашћеним медијатором²⁷², према Закону о посредовању у решавању спорова.²⁷³ Ово су две новине у вези медијације које је предвидео Законик о кривичном поступку из 2011. године. Ново законско решење по коме је поступајући судија у обавези да позове странке ради упознавања са могућношћу медијације пре заказивања главног претреса треба поздравити. И у интересу странака, и у интересу судије је да се кривични поступак оконча мирним путем, те да странке наставе међуљудски живот без тензија. Кривични поступак се у том случају окончава у кратком временском интервалу, без великих трошкова и напора. Међутим, друга новина ЗКП из 2011. године, по мишљењу аутора, требало би да буде предмет критике. Поступак измирења, тј. посредовања, по слову закона, више се не спроводи пред поступајућим судијом, већ се његова улога своди само на то да странке упозна са могућношћу упућивања на поступак медијације. С обзиром да орган кривичног правосуђа не настоји да сам посредује у решавању спора, већ га препушта трећем лицу, у нашем праву је прихваћен модел „поверене правде“.²⁷⁴ То би значило да уколико су странке спремне за посредовање, судија би их упутио на поступак медијације који би се спровео пред медијатором. Непотребно је странке накнадно упућивати на поступак медијације, који би се притом одржао и другог дана, јер се на тај начин поступак додатно одуговлачи. У пракси, медијација се уопште не спроводи онако како је то замислио законодавац, већ судије поступају по старом законском решењу, по коме су имале активну улогу да помире странке.

Ако приватни тужилац и окривљени не прихвате поступак медијације, судија ће узети изјаве од њих и позвати их да ставе своје предлоге у погледу прибављања доказа, при чему морају означити које би се чињенице имале доказати и којим од предложених доказа.²⁷⁵ Ако судија сматра да није потребно прибављање доказа, а не постоје неки други разлози за посебно заказивање главног поретреса, може одмах донети решење да се главни

²⁷¹ Бајовић, В. *op. cit.* стр. 421.

²⁷² *Ibid.*

²⁷³ Закону о посредовању у решавању спорова („Сл. гласник РС“, бр. 55/2014).

²⁷⁴ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 1067.

²⁷⁵ Члан 505 ст. 3 Законика о кривичном поступку.

претрес одржи и по завршетку главног претреса донети одлуку о приватној тужби. На ово ће се посебно упозорити приватни тужилац и окривљени приликом достављања позива.²⁷⁶ Циљ наведене законске одредбе је спречавање одуговлачења поступка, у случају да странке не прихвате могућност упућивања на поступак медијације, те ће се у том случају одмах одржати главни претрес, ако судија сматра да није потребно прибављање доказа.

Законик о кривичном поступку не предвиђа више поступак поравнања за лакша кривична дела која се гоне по службеној дужности. ЗКП из 2006. године је остављао могућност јавном тужиоцу да окривљеног и оштећеног упути на поступак поравнања, чиме би кривични поступак био завршен.²⁷⁷ Према ставу аутора, требало је пронаћи место за ову одредбу у „новом“ Законику о кривичном поступку. Чести су примери да јавни тужилац покрене кривични поступак за насиље у породици, а да у међувремену окривљени и оштећени изгледе однос. Како је јавни тужилац једини овлашћен за покретање кривичног поступка за насиље у породици, као и за одустанак од кривичног гоњења, ни окривљени ни оштећени немају могућност да заједничким снагама окончају кривични поступак, макар поравнањем, како је то предвиђао ЗКП из 2006. године. Уместо тога, јавни тужилац наставља кривични поступак у коме је активиран читав државни апарат. Могућа последица у оваквом стању ствари је давање лажног исказа од стране оштећеног на главном претресу. Уколико се кривични поступак оконча осуђујућом пресудом, постоји бојазан да се односи окривљеног и оштећеног поново погоршају. Из тих разлога, могућност медијације би требало предвидети и за лакша официјелна кривична дела, јер би она била и у функцији суђења у разумном року, али и у интересу кривичнопроцесних субјеката, а њихову примену би требало да процењује јавни тужилац, у зависности од околности случаја.

Медијација у савременим кривичнопроцесним законодавствима има веома важну улогу, а тежња да се поступци окончају мирним путем изражена је и у бројним међународним документима.²⁷⁸ Данас на свету постоји хиљаду центара намењених ресторативној правди и медијацији на нивоу учинилац-жртва и они дају врло добре

²⁷⁶ Члан 505 ст. 4 Законика о кривичном поступку.

²⁷⁷ Бајовић, В. *op. cit.* стр. 421.

²⁷⁸ Препорука Савета Европе Р (85) 11 о положају жртве у оквиру кривичног права и кривичног поступка наглашава значај компензације учиниоца жртви и налаже државама чланицама да размотре предност медијације и помирења.

результате у пракси.²⁷⁹ Велике су предности медијације, а огледају се у неформалном, флексибилном, брзом и јефтином поступку у коме активну улогу има и оштећени и окривљени. Такође, могућност секундарне виктимизације оштећеног је минимизирана, која је учестала у кривичном поступку, нарочито приликом суочења са окривљеним. На основу свега изнетог, требало би поразмислити о увођењу поравнања, медијације или неког другог облика ресторативне правде у наш кривични поступак за лакша кривична дела која се гоне по службеној дужности, који би, између осталог, били и у складу са начелом суђења у разумном року.

4.3.5.4. Остали облици поједностављеног кривичног поступања

Наше кривичнопроцесно законодавство броји мноштво поједностављених форми кривичног поступања. Поред скраћеног поступка, медијације, рочишта за изрицање кривичне санкције, требало би споменути и споразуме јавног тужиоца са окривљеним који по обиму примене представљају и најзначајнији вид поједностављеног поступања. Међутим, њихова анализа у овом делу рада је изостала, с обзиром да је споразум о признању кривичног дела, као најучесталији споразум, већ представљен у раду на другом месту. Треба споменути и неке друге институте као што су одлагање кривичног гоњења, непосредна оптужница и др. који су такође представљени у раду, само са другачијег аспекта, са становишта суђења у разумном року, а не у оквиру поједностављених процесних форми.

4.3.6. Улога полиције у предистражном поступку

Предистражни поступак је законом регулисана делатност овлашћених субјеката која је усмерена на расветљење кривичног догађаја до степена основа сумње, релевантног за одлучивање о покретању кривичног поступка.²⁸⁰ У предистражном поступку руководећу улогу има јавни тужилац, али ништа мање није значајна ни улога полиције. С обзиром да је окривљени прва асоцијација на спомен синтагме „суђење у разумном року“, поставља се питање како делатност полиције која је усмерена на проналажење учиниоца доприноси суђењу у разумном року окривљеном. Одговор је да не доприноси. Суђење у разумном року првенствено ужива окривљени, али то не значи да су ове процесне гаранције лишени и

²⁷⁹ Бајовић, В. *op. cit.* стр. 421.

²⁸⁰ Кнежевић, С. *op. cit.* *Кривично процесно право - Посебни део*, стр. 5.

други кривичнопроцесни субјекти. Напротив, и оштећени ужива право на суђење у разумном року, те је њему од изузетне важности благовремено хватање учиниоца кривичног дела и окончање кривичног поступка, а последично томе и остваривање имовинскоправног захтева и накнаде штете. На крају, начело суђења у разумном року је установљено и у јавном интересу, које се огледа у брзој и ефикасној борби против криминалитета.

Чл. 286 ЗКП ст. 1 наводи: „Ако постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности, полиција је дужна да предузме потребне мере да се пронађе учинилац кривичног дела, да се учинилац или саучесник не сакрије или не побегне, да се открију и обезбеде трагови кривичног дела и предмети који могу послужити као доказ, као и да прикупи сва обавештења која би могла бити од користи за успешно вођење кривичног поступка.“ Од посебног значаја су трагови кривичног дела, које карактерише строга објективност.²⁸¹ Они могу бити од значаја за откривање кривичног дела и учиниоца, али и за доказивање оптужбе, јер непотребно одуговлачење кривичног поступка може да проузрокује и мањкавост доказног поступка, а трагови кривичног дела могу нестати.²⁸² С обзиром на наведено, основа ефикасне борбе против криминалитета је професионално и благовремено извршавање дужности криминалистичке полиције која се односи на откривање учиниоца кривичног дела.

Чл. 287 ЗКП прописује: „Ако полиција у предистражном поступку предузме доказну радњу о томе ће без одлагања обавестити јавног тужиоца. Докази које је полиција прибавила предузимањем доказних радњи могу бити коришћени у даљем току кривичног поступка, ако су доказне радње спроведене у складу са овим закоником.“ Полицијски службеници су често у ситуацији да морају хитно да предузму одређену доказну радњу приликом вршења овлашћења из чл. 286 ЗКП. Тако на пример, неопходно је привремено одузети предмет, извршити претрес стана или других просторија без наредбе суда. У наведеним случајевима полиција самостално приступа прикупљању доказа који се могу користити у даљем току поступка, уколико је полиција поступала у складу са одредбама Законика.²⁸³ Стручност,

²⁸¹ Ђурђић, В. *Основи криминалистике*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2012, стр. 60.

²⁸² Кнежевић, С. *op. cit.* Заштита људских права окривљеног у кривичном поступку, стр. 43.

²⁸³ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 664.

брзина и способност проналажења предмета извршења кривичног дела од стране полиције (нпр. опојне друге, или украденог предмета) је у узрочно-последичној вези са благовременим окончањем кривичног поступка, с обзиром да су често докази прикупљени у предистрази кључни за осветљење кривичног догађаја до основа сумње, али и за доказивање оптужбе. Законодавац обавезује полицију да мора обавестити јавног тужиоца без одлагања ако предузме доказну радњу у предистражном поступку. Таква обавеза је из разлога што је законодавац прописао време доношења наредбе о спровођењу истраге. У чл. 296 ст. 2 ЗКП је наведено: „Наредба о спровођењу истраге доноси се пре или непосредно после прве доказне радње коју су предузели јавни тужилац или полиција у предистражном поступку, а најкасније у року од 30 дана од дана када је јавни тужилац обавештен о првој доказној радњи коју је полиција предузела.“

У чл. 63 Правилника о полицијским овлашћењима²⁸⁴ је прописано: „Када полицијски службеник сазна за извршење кривичног дела, без одлагања обавештава надлежног јавног тужиоца и поступа по његовом налогу у циљу предузимања доказних радњи, обезбеђења доказа и вршења увиђаја.“ У вршењу увиђаја учествују полицијски службеници који поседују посебна стручна форензичка знања. Важно је хитно изаћи на лице места и ово правило се не сме кршити, с обзиром да одуговлачењем вршењем увиђаја може доћи до промене атмосферских прилика (киша, снег, ветар итд.) Начело брзине вршења увиђаја онемогућава учиноца да сакрије предмете кривичног дела, уништи постојеће трагове, створи лажне трагове као и да далеко побегне.²⁸⁵ Делатност полиције приликом вршења увиђаја је веома значајна за суђење у разумном року, јер када полиција направи пропуст при обављању послова који им законом припадају или који су им поверени, он се тешко у наставку поступка може конвалидирати од стране других органа.²⁸⁶ Примера ради, када полиција не сачини ваљано фотодокументацију приликом вршења увиђаја, то може пролонгирати кривични поступак извођењем нових доказа ради потпуног и правилног утврђивања чињеничног стања, а то све има утицаја на неразумно трајање кривичног поступка.

²⁸⁴ Правилник о полицијским овлашћењима („Сл. гласник РС“, бр. 41/2019 и 93/2022).

²⁸⁵ Ђурђић, В. *ор. cit.* *Основи криминалистике*, стр. 141.

²⁸⁶ Радуловић, Д. *ор. cit.* стр. 306.

У овом делу су представљене само поједине одредбе које се односе на поступање полиције у предистрази, које су по мишљењу аутора врло значајне за благовремено окончање кривичног поступка. Законито, ефикасно и адекватно поступање полиције у предистражном поступку значајно доприноси да се суђење спроведе у разумном року, а самим тим и да учиниоца кривичног дела стигне заслужена казна.²⁸⁷ Основни предуслов за нормалан и прогресивни развој једне државе и друштва је адекватно поступање полиције чији је основни задатак сузбијање криминалитета²⁸⁸, а таквим поступањем полиције се остварује и јавни интерес суђења у разумном року који се огледа у брзој и ефикасној борби против криминалитета као и у поверењу грађана у способност државних органа да им пруже заштиту.

4.3.7. Поступак по правним лековима и суђење у разумном року

Једна од тенденција у кривичнопроцесном законодавству сваке земље је постојање ефикасног система правних лекова. Тежња за нормирањем ефикасног система правних лекова резултат је чињенице што се и поступак по редовним правним лековима рачуна приликом процене да ли је окривљеном повређено право на суђење у разумном року. Извршеним законским интервенцијама, у нашем кривичном поступку је створена основа за ефикаснији систем правних лекова. Закон о уређењу судова у чл. 24 прописује да основни суд у првом степену суди за кривично дело за које је као главна казна предвиђена новчана казна или казна затвора до десет година ако за поједино кривично дело није надлежан други суд. Виши суд у првом степену суди за кривично дело за које је као главна казна предвиђена казна затвора преко десет година.²⁸⁹ Поред првог степена, виши суд дела и у другом степену. Закон о уређењу судова у чл. 25 ст. 2 тач. 2 наводи да виши суд у другом степену одлучује о жалби на одлуке основних судова за кривично дело за које је прописана новчана казна и казна затвора до пет година. За разлику од основних и виших судова, апелациони суд одлучује само у другом степену. Апелациони суд одлучује о жалби на одлуке виших судова, као и на одлуке основних судова у кривичном поступку, ако за одлучивање о жалби није надлежан виши суд. Дакле, апелациони суд одлучује по жалби на све одлуке вишег

²⁸⁷ Здравковић, Љ. *Адекватан положај полиције у предистрази као претпоставка суђења у разумном року*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 529.

²⁸⁸ *Ibid.*, стр. 518.

²⁸⁹ Члан 25 ст. 1 тач. 1 Закона о уређењу судова.

суда донете у првом степену у кривичном поступку, као и на одлуке основних судова за кривична дела за која је прописана казна затвора преко пет година. Апелациони суд дејствује само као суд друге инстанце. Изузетно, он се јавља у трећем степену ако виши суд преиначи ослобађајућу одлуку основног суда и донесе осуђујућу пресуду.

Закон о уређењу судова из 2001. године²⁹⁰ је другачије уредио организацију поступка по жалби. По том закону, нису постојали основни и виши судови, већ општински и окружни судови. У чл. 21 ст. 1 је било прописано да општински суд у првом степену суди за кривично дело за које је као главна казна предвиђена новчана казна или казна затвора до десет година ако за поједино кривично дело није надлежан други суд. Према старијем законском решењу, окружни суд је имао надлежност сличну данашњем вишем суду. Окружни суд је у првом степену судио за кривична дела за која је као главна казна предвиђена казна затвора преко десет година или тежа казна. Међутим, окружни суд уопште није одлучивао по жалби у другом степену, јер је та функција је припала апелационом суду. У чл. 23 је било наведено да апелациони суд одлучује о жалбама на одлуке општинских и окружних судова. Поред апелационог суда, и Врховни суд је одлучивао о жалби на одлуке судова Републике Србије. У оваквој организацији судова, законитост првостепених одлука је пролазила строгу контролу, у којој је коначно одлучивао Врховни суд, као највиши суд у нашој земљи. Међутим, трећестепеност одлучивања повлачила је за са собом и последице, а то је неразумно дуго трајање кривичног поступка.

Аутор је мишљења да је тренутно законско решење напредније у односу на претходно, са аспекта суђења у разумном року. По некадашњим законским одредбама, искључиво је апелациони суд одлучивао по жалби у другом степену. Како у нашем праву постоје само четири апелациона суда, претпоставља се да су апелациони судови били оптерећени првостепеним одлукама и да нису могли благовремено да одлуче о свим одлукама по жалби. Са друге стране, виши судови су били растерећени, те су одлучивали само у првом степену и то за најтежа кривична дела која у укупној стопи криминалитета не заузимају велику бројку. Позитивноправно законско решење растеређује апелационе судове, с обзиром да они одлучују по жалби само за кривична дела за која је запређена казна затвора преко пет година. И виши судови одлучују по жалби, па је начело вишестепености

²⁹⁰ Закон о уређењу судова („Сл. гласник РС“, бр. 63/2001).

одлучивања у сагласности са правном сигурношћу окривљених које се огледа у благовремену отклањању њиховог неизвесног положаја, с обзиром да је улога преиспитивања законитости првостепених одлука подељена између виших и апелационих судова. По мишљењу аутора, негативна страна позитивноправног решења се огледа у функционалној надлежности вишег суда за одлучивање по жалби. Закон о судијама²⁹¹ у чл. 49 прописује да је један од услова за судију вишег суда радно искуство од шест година, што је недовољно за коначно одлучивање о судбини окривљеног. Да ли је трећестепеност одлучивања право решење тешко је проценити. У теорији има мишљења да је потребно извршити реформу мреже судова. Виши судови не би требало да постоје, с обзиром да имају двојаку надлежност – некад су првостепени, а некад другостепени. Организација судства би била много једноставнија уколико бисмо имали основне судове увек у првом степену, и апелационе судове у другом степену.²⁹² Такође, требало би поразмислити о укључивању прекршајних судова у систем рада редовних судова, с обзиром да су прекршаји део казнене материје.²⁹³

Систем правних лекова треба да задовољи два дијаметрално супротна друштвена интереса – законитост судске одлуке и захтев да се правна сигурност човека сведе на разумно време неизвесности окривљеног у погледу *ius puniendi*.²⁹⁴ Тренутно уређење судова не обезбеђује баланс између наведених супротстављених интереса, већ предност даје бржем окончању жалбеног поступка над већом гаранцијом законитости одлука. Обрнуто, ранији Закон о уређењу судова је фаворизовао строгу контролу законитости судских одлука у односу на разумно окончање жалбеног поступка.

Законик о кривичном поступку прописује у чл. 445 ст. 1 да када списи поводом жалбе стигну другостепеном суду, достављају се судији известиоцу, а у нарочито сложеним предметима више чланова већа могу бити судије известиоци, о чему одлучује председник суда. Даље, у чл. 445 ст. 3 одређено је да судија извештац код официјелних кривичних дела доставља списе надлежном јавном тужиоцу, без одлагања, а најкасније у року од 15 дана, или 30 дана ако је реч о нарочито сложеним предметима. Судија извештац је дужан

²⁹¹ Закон о судијама („Сл. гласник РС“, бр. 10/2023).

²⁹² Шаркић, Н. и Почуча, М. *Прилог дискусији о неопходности измене Устава Републике Србије у делу који се односи на правосудни систем*, Зборник: Нова законска решења, Глосаријум, Београд, 2014, стр. 30-31.

²⁹³ *Ibid.*

²⁹⁴ Бејатовић, С. *op. cit.* *Суђење у разумном року као међународни правни стандард*, стр. 332.

да размотри списе, стави свој предлог и врати списе суду у предвиђеном року. Другостепени суд доноси одлуку о жалби на седници већа или на основу одржаног претреса.²⁹⁵ ЗКП у чл. 461 ст. 2 прописује: „Другостепени суд је дужан да своју одлуку са списима достави првостепеном најкасније у року од четири месеца, а ако је оптужени у притвору најкасније у року од три месеца, од дана када је судија известилац примио списе тог суда са предлогом јавног тужиоца.“ Другостепени суд не подлеже никаквој санкцији уколико не достави другостепену одлуку у предвиђеном року. Тако, у предмету К.бр.259/21 Основног суда у Лесковцу, одлука Апелационог суда у Нишу по жалби је донета тек након 6 месеци од тренутка пријема списа првостепеног суда, што је противно начелу суђења у разумном року.

4.3.8. Бранилац и суђење у разумном року

Бранилац је стручно лице које пружа помоћ окривљеном у остваривању одбране и својом процесном активношћу надомештава преимућство јавног тужиоца у односу на окривљеног. Полазећи од адвокатуре, као јавне службе, постоје схватања да је он помоћник суда, али да је истовремено и помоћник окривљеног. С обзиром на његов напет процесни положај, при пружању одбране окривљеном он „не сме ићи предалеко“ да не би нарушио „језгро ефикасног правосуђа“.²⁹⁶ По мишљењу аутора, браниоци су у пракси више помоћници окривљеног, а зарад ослобађајуће пресуде су спремни „да оду предалеко и наруше језгро ефикасног правосуђа.“

Како не би злоупотребљавао своја права, ЗКП најпре у чл. 72 који носи назив „Дужности браниоца“ прописује да је бранилац дужан да поднесе органу поступка пуномоћје, без одлагања. Пуномоћје представља основ ангажовања браниоца од стране окривљеног, те га суд мора добити на увид. У наставку чл. 72 ЗКП, прописана је и дужност браниоца да не злоупотребљава права у циљу одуговлачења поступка. Неретко браниоци имају спремну тактику за одуговлачење поступка. У предмету Основног суда у Лесковцу К.бр.151/24 бранилац је на дан главног претреса дао судији пуномоћје на увид, па с обзиром на то да је тог дана ангажован, тражио је одлагање главног претреса ради припремања одбране. С обзиром да је окривљени позив примио два месеца пре одржавања главног

²⁹⁵ Члан 446 ст. 1 Законика о кривичном поступку.

²⁹⁶ Кнежевић, С. *op. cit.* Кривично процесно право - Општи део, стр. 182.

претреса, суд није дозволио одлагање главног претреса, јер је окривљени имао довољно времена да ангажује браниоца и на тај начин је спречио злоупотребу процесних овлашћења од стране браниоца. У чл. 374 ЗКП предвиђени су механизми за неутралисање таквог понашања. Браниоцу, оштећеном, законском заступнику, пуномоћнику, оштећеном као тужиоцу или приватном тужиоцу који предузима радње очигледно усмерене на одуговлачење поступка, веће ће изрећи опомену.²⁹⁷ Уколико суд адвокату изрекне опомену, обавестиће о томе надлежну адвокатску комору, која има обавезу да суд обавести о предузетим мерама.²⁹⁸ Опомена би требало да буде ефикасна мера за спречавање одуговлачење поступка, а уношењем у записник додатно врши притисак на процесну дисциплину браниоца. Иако окривљени ужива право на суђење у разумном року, њему је некада у интересу да се одужи трајање кривичног поступка, посебно ако постоји могућност наступања застарелости кривичног гоњења у конкретном случају, или ако је извесно на основу расположивости доказа јавног тужиоца да ће исход поступка бити осуђујућа пресуда, те му у његовој злој намери бранилац може помагати. Једна од дужности браниоца јесте и пружање стручне, савесне и благовремене помоћи окривљеном у одбрани.²⁹⁹ Ову дужност предвиђа и Закон о адвокатури.³⁰⁰ У њему је у чл. 15 ст. 1 тач. 2 прописано: „Адвокат је дужан да правну помоћ пружа стручно и савесно, у складу са законом, статутом адвокатске коморе и кодексом.“ Занимљиво је да Закон о адвокатури за разлику од Законика о кривичном поступку не помиње обавезу благовременог пружања правне услуге која је изузетно значајна за окривљеног. Окривљени има право на окончање кривичног поступка у разумном року, како би се неизвесност у погледу његовог правног положаја што пре отклонила. С тим у вези је бранилац дужан да све правне радње предузима благовремено. Слично као Законик о кривичном поступку, Кодекс професионалне етике адвоката предвиђа благовремено пружање правне помоћи адвоката кроз његову обавезу да без одлагања укаже на све повреде права и друга кршења закона која иду на штету клијента и да интересе клијента стави испред сопствених интереса и интереса других учесника у поступку.³⁰¹

²⁹⁷ Члан 374 ст. 1 Законика о кривичном поступку.

²⁹⁸ Члан 374 ст. 2 Законика о кривичном поступку.

²⁹⁹ Члан 72 ст. 1 тач. 2 Законика о кривичном поступку.

³⁰⁰ Закон о адвокатури („Сл. гласник РС“, бр. 31/2011 и 24/2012 – одлука УС)

³⁰¹ Правила 7.4. и 7.7. Кодекса професионалне етике адвоката.

У чл. 74 ЗКП предвиђене су процесне ситуације у којима окривљени мора имати браниоца. Па тако, окривљени мора имати браниоца ако се главни претрес одржава у његовој одсутности због неспособности коју је сам проузроковао – од доношења решења да се главни претрес одржи у његовој одсутности, па до правноснажности решења којим суд утврђује престанак неспособности за учествовање на главном претресу. Окривљени мора имати браниоца и када је због нарушавања реда удаљен из суднице до завршетка доказног поступка или завршетка главног претреса – од доношења наредбе о удаљењу, па до повратка у судницу или до саопштавања пресуде. Окривљени такође мора имати браниоца и ако се претрес пред другостепеним судом одржава у његовој одсутности – од доношења решења да се претрес одржи у његовој одсутности, па до доношења одлуке суда о жалби на пресуду. У свим овим процесним ситуацијама настаје проблем зато што се бранилац по службеној дужности поставља у моменту када суд констатује да су се за то стекли процесни услови, што значи на почетку главног претреса. Из наведених околности се поставља питање како ће адвокат окривљеном пружити делотворну одбрану без икакве припреме. Бранилац у конкретним ситуацијама нема прилику да се упозна детаљно са списима предмета, нити да обави разговор са окривљеним у циљу конципирања одбране. Дакле, у овим ситуацијама се очекује да се бранилац по службеној дужности аутоматски укључи у главни претрес и оправда очекивања органа поступка.³⁰² Сврха постављања браниоца по службеној дужности у овим ситуацијама је несметан ток кривичног поступка, а његово постављање је основна процесна претпоставка да би се главни претрес одржао. Закључује се да се бранилац поставља да би се главни претрес одржао, тј. да се не би одложио. Из овог произилази закључак да је право окривљеног на одбрану у очигледној колизији са нормативним решењем законодавца који намеће идеју да је у овим процесним ситуацијама бранилац по службеној дужности само једна од процесних претпоставки како би се главни претрес одржао.³⁰³ Како адвокат нема времена за припремање одбране, у највећем броју случајева ће одлучити да се „снађе како зна и уме“, уместо да захтева одлагање главног претреса у циљу припремања одбране, али ако ипак затражи, није реално очекивати да ће га орган поступка поново ангажовати.³⁰⁴ Анализа наведених одредби ЗКП показује нам да

³⁰² Тинтор, Ј. *Бранилац и суђење у разумном року*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013, стр. 427.

³⁰³ *Ibid.*

³⁰⁴ *Ibid.*

је законодавац приликом нормирања наведених ситуација имао у виду непрекидан ток кривичног поступка, као и начело суђења у разумном року, које је очигледно у сукобу са правом окривљеног на одбрану. Из тих разлога, требало би наведене одредбе изменити, јер компромитују право на одбрану окривљеног.

Чл. 80 ст. 1 тач. 4 ЗКП наводи: „Изабрани бранилац ће бити разрешен ако му је пуномоћје поново дато након опозива или отказа пуномоћја, а до тога је очигледно дошло у циљу злоупотребе права.“ Браниоцу и окривљеном је забрањено изигравање закона и злоупотреба права. Ако је њихово понашање усмерено на одуговлачење поступка законодавац то санкционише, те уколико је пуномоћје поново дато након опозива или отказа, судија ће решењем разрешити браниоца. Такође, Законик о кривичном поступку у члану 81 ст. 2 тач 2 прописује да ће бранилац по службеној дужности бити разрешен ако окривљеном не пружа стручну, савесну и благовремену помоћ, на који начин законодавац штити право окривљеног на суђење у разумном року.

Чл. 81 ст. 2 ЗКП прописује: „О разрешењу браниоца одлучује на предлог јавног тужиоца или по службеној дужности, судија за претходни поступак, председник већа, претресно веће, односно судија појединац.“ Из ове одредбе произилази да је јавни тужилац овлашћен да окривљеном постави браниоца по службеној дужности, али не и да га разреши, већ за то мора да тражи одлуку суда што је потпуно нелогично, при чему се кривични поступак успорава за најмање 5 дана.³⁰⁵

4.3.9. Организација институција и њихова сарадња

Организација институција које сарађују у кривичном поступку (судови, тужилаштва, полиција, адвокатура) је врло значајан фактор ефикасности кривичног поступка и утиче на суђење у разумном року. У нашем праву стално је присутна тенденција ка побољшању ефикасности кривичног поступка, што се огледа у сталним изменама Законика о кривичном поступку, Закона о уређењу судова, Закона о јавном тужилаштву и др. Тако, Закоником о кривичном поступку из 2011. године је напуштен концепт судске истраге да би се побољшала ефикасност кривичног поступка. Важећим Законом о уређењу судова су извршене извесне промене у циљу боље организације поступка по правном леку и његовог

³⁰⁵ Илић, К. *op. cit.* стр. 346.

бржег окончања. У току је рад и на нацрту новог Закона о Правосудној академији чији је фокус на повећању стручности и мотивације будућих кадрова. Да би се све одредбе закона спровеле у пракси потребна је и адекватна материјална и техничка опремљеност, а највише финансијска подршка из буџета Републике Србије.

Активна сарадња кривичнопроцесних субјеката и њихов међусобни однос треба да буде обележје целог тока кривичног поступка.³⁰⁶ Већ од почетка предистражног поступка је важна њихова сарадња. С обзиром на руководећу улогу, у предистражном поступку мора доћи до изражаја професионални и ангажовани однос јавног тужиоца и полиције. Такав однос је предуслов ефикасне борбе против криминала и окончања кривичног поступка у разумном року. Брза комуникација јавног тужиоца и полиције и њихова ефикасна сарадња важна је претпоставка трајања кривичног поступка.

Законом о кривичном поступку из 2011. године је радикално промењен концепт истраге и функција јавног тужиоца, те му је омогућено да значајно утиче на дужину трајања кривичног поступка, пре свега, применом нових овлашћења (споразум о признању кривичног дела, применом начела опортунитета итд.) Да би јавни тужилац применио своја нова овлашћења, потребна му је подршка и сарадња са супротне стране. Бранилац окривљеног треба да има коректан и професионални однос са јавним тужиоцем, јер само такав однос може резултовати споразумом о признању кривичног дела или одлагањем кривичног гоњења. У супротном, непрофесионални однос браниоца са јавним тужиоцем не може допринети ефикасном кривичном поступку, јер би јавни тужилац, у случају нарушених колегијалних односа, могао условљавати закључење споразума о признању кривичног дела високом казном или не би био уопште заинтересован за закључење споразума. Дакле, блиска сарадња и коректан однос између адвоката и јавног тужиоца један је од предуслова експедитивног окончања кривичног поступка. Међусобна сарадња кривичнопроцесних субјеката је важна и на главном претресу. Без активног и професионалног односа и сарадње кривичнопроцесних субјеката на главном претресу, нема ни законите одлуке. Сваки други вид сарадње би био контрапродуктиван.³⁰⁷ Тако на пример, суд би требало нарочито да цени признање окривљеног на суду које би се огледало у

³⁰⁶ *Ibid.*

³⁰⁷ Бејатовић, С. *op. cit.* Суђење у разумном року као међународни правни стандард, стр. 333-334.

изрицању врло ниске казне, јер на тај начин окривљени помаже суду у расветљењу кривичне ствари.

Постоје бројне објективне и субјективне околности од непосредног значаја у вези са дејствовањем овог фактора. Од објективних околности велики значај имају: бројно стање носилаца правосудне функције, њихово материјално стање и конкретан број кривичних предмета у раду сваког носиоца правосудне функције.³⁰⁸ Према подацима Високог савета судства, српском правосудју је у 2023. години недостајало 466 судија. Иако је систематизацијом у судству одређено 3102 места, запослено је 2636 судија. На овај негативни тренд утиче јако лоше материјално стање судија, чија је плата једна од најнижих у Европи.³⁰⁹ Када је реч о броју заосталих предмета, чињеница је да је то један од препознатљивих проблема нашег правосудја. Од субјективних околности највећи значај има мотивисаност и посвећеност. За ефикасан рад правосудја потребно је посветити неопходну пажњу и стручности носилаца правосудне функције.³¹⁰ У овом контексту су и дан данас актуелне речи Енрика Ферија, италијанског криминолога: „Закони вреде онолико колико људи који их примењују.“

4.3.10. Суђење у одсуству окривљеном

Оптуженом се може судити у одсуству само када постоје нарочито оправдани разлози да му се суди иако је одсутан, под условом да је у бекству или није доступан државним органима.³¹¹ Ова одредба је изузетак од правила да се без присуства окривљеног не може одржати главни претрес. За суђење у одсуству окривљеном потребно је да буду испуњена три услова: постојање нарочито оправданих разлога, бекство окривљеног и недоступност државним органима. Примера ради, нарочито оправдани разлог представљају чињенице које се односе на целисходност и концентрацију доказа, а својом повезаношћу представљају основ за суђење у одсуству окривљеног.³¹² Суђење у одсуству окривљеног је

³⁰⁸ *Ibid.*

³⁰⁹ https://insajder.net/teme/sudija-nebojsa-duricic-za-insajder-o-sve-manje-sudija-u-srpskom-pravosudu-mala-plata-i-dug-put-do-zvanja-odbijaju-mlade?fbclid=IwY2xjawFhMRJleHRuA2FlbQIxMAABHW1UYw7Vj9Mu4V7032GUtLIUaFDUFpziTa7ijlVFCbieLa1_K57ywZPg_aem_m7f4x4uCgN_WQ5mBMNEdLA Приступљено 15.09.2024. године.

³¹⁰ Бејатовић, С. *Суђење у разумном року као међународни правни стандард*, стр. 333.

³¹¹ Члан 381 ст. 1 Законика о кривичном поступку.

³¹² Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 824-825.

могуће само ако су кумулативно испуњена сва три услова из чл. 381 ст. 1 ЗКП, а ови услови су и у складу са праксом Европског суда за људска права.³¹³

Одредба о суђењу у одсуству окривљеног у корелативној је вези са правом на суђење у разумном року оштећеног. Кривичнопроцесни субјекат који је оштећен кривичним делом има интерес да се кривични поступка што брже заврши, како би остварио имовинскоправни захтев у посебном поступку. У случају када је окривљени у бекству или је недоступан државним органима, оштећени нема могућност да оствари своја права уколико би се стриктно поштовала одредба о одлагању главног претреса када окривљени није присутан. Иако је у интересу оштећеног да се кривични поступак благовремено оконча, законодавац је водио рачуна и о праву на одбрану окривљеног, па је тако предвидео строге услове за суђење у одсуству окривљеног. Постоји богата судска пракса о испуњености поменути три услова из чл. 381 ст. 1 ЗКП, али се аутор њиме неће бавити. Суштина је да су ставови суда врло ригорозни по питању испуњености ових услова и на тај начин се право окривљеног на правично суђење „фаворизује“ у односу на суђење у разумном року оштећеног. Строгост ових услова утиче и на окончање кривичног поступка, јер поступак од подношења оптужног предлога до доношења решења о дозвољавању суђења у одсуству окривљеног може потрајати и дуже од једне године.

Врло строги услови из чл. 381 ст. 1 ЗКП ублажени су одредбом чл. 507 ст. 2 ЗКП где је наведено: „Ако оптужени коме се суди за кривично дело за које је као главна казна прописана новчана казна или казна затвора до три године не дође на главни претрес, иако је уредно позван, судија може одлучити, након узимања изјаве од тужиоца, да се главни претрес одржи у одсуству оптуженог под условом да његово присуство није нужно и да је пре тога био саслушан.“ За лакша кривична дела за која је као главна казна запрећена новчана казна или казна затвора до три године, законодавац је оставио могућност одржавања главног претреса, под условом да се испуне остали услови из чл. 507 ст. 2 ЗКП. Приликом оцене да ли се главни претрес може одржати у одсуству окривљеног, судија би требало на уму чињеницу да ли је окривљени саслушан код јавног тужиоца приликом предузимања доказних радњи или га је судија сам саслушао.³¹⁴ Овакво мишљење писаца

³¹³ Видети *Goddi v. Italia*, представка бр. 8966/80, пресуда од 09.04.1984. године.

³¹⁴ Илић, Г. и др. *op. cit.* стр. 1071.

коментара Законика о кривичном поступку алудира на став да не би било прихватљиво одржати главни претрес у одсуству окривљеног ако га судија није саслушао. Међутим, законодавац је прописао да окривљени само мора да буде саслушан, али не и ко је у обавези да га саслуша, из чега произилази да је довољна чињеница да је саслушан од стране јавног тужиоца. Како год био протумачен чл. 507 ст. 2 ЗКП, судији оставља простор да главни претрес одржи без окривљеног када он очигледно покушава да злоупотреби своја права недоласком на главни претрес. Приказано решење из чл. 507 ст. 2 ЗКП доприноси ефикасности кривичног поступка и у функцији је права на суђење у разумном року.

Наведена одредба о суђењу недошавшег окривљеног који је уредно позван супротна је Уставу Републике Србије. Она је инспирисана разлозима процесне економије и настојањем да се сузбије опструкција поступка.³¹⁵ Међутим, ова одредба је преузета из југословенског Законика о кривичном поступку из 2001. године, али је при том преузимању наш законодавац био недовољно критичан, па није узео у обзир да се наведена одредба не слаже са новопрокламованим уставним правом на правично суђење.³¹⁶ Одредба из чл. 507 ст. 2 је формулисана тако да омогућује да се суди и у одсуству окривљеног који је оправдано одсутан са главног претреса, што несумњиво представља кршење његовог уставног права на одбрану. У поменутој одредби из чл. 507 ст. 2 је уграђена претпоставка да је оптужени увек неоправдано изостао са главног претреса и да се одрекао права на одбрану. Треба споменути и да окривљени нема могућност да оспорава ову претпоставку, јер Законик о кривичном поступку не предвиђа молбу за повраћај у пређашње стање за ову процесну ситуацију.³¹⁷

4.3.11. *Остали фактори практичне реализације права на суђење у разумном року*

С обзиром да би детаљнија анализа свих одредби и института Законика о кривичном поступку који доприносе бржем окончању поступка одузела много времена, аутор је у раду ближе представио само поједине факторе практичне реализације права на суђење у разумном року, а на овом месту ће бити само наведени поједини институти или одредбе, без анализе.

³¹⁵ Грубач, М. *op. cit.* стр. 55.

³¹⁶ *Ibid.*

³¹⁷ *Ibid.*

Тако, не треба занемарити важност законског решења о спајању кривичног поступка, целисходној судској делегацији надлежности, делимично образложеној пресуди или пресуди без образложења, ограничености доказивања у случају признања окривљеног на главном претресу, мерама којима се обезбеђује присуство окривљеног, електронским поднесцима, достављању преко огласне табле и мноштво другим институтима чији је циљ ефикасност поступка. Посебан је значај одредби Правилника о критеријумима, мерилима, поступку и органима за вредновање рада судија и председника судова³¹⁸ који мере квалитет и квантитет рада судија. На пример, месечна норма за решавање кривичних предмета у основном суду износи 14 предмета.³¹⁹ Наведена одредба доприноси бржем окончању кривичних поступака, с обзиром да обавезује суд да поступа ажурно. Негативна стране ове одредбе је што се судија може посветити лакшим предметима и испунити норму од 14 месечних предмета, док може запоставити друге предмете. У том смислу је од значаја одредба чл. 20 поменутог правилника, у коме је наведено да се месечна норма судије вреднује са „изузетно успешно“ уколико је судија решио 20% предмета преко месечне норме, или са „не задовољава“ уколико је судија решио 20% мање предмет од одређене норме. Честа је ситуација и да судије у једном месецу реше много више од 14 кривичних предмета, па је у том случају упитан квалитет судских одлука. Вредновање судија са „изузетно успешно“ може мотивисати судије да израђују много одлука у месецу, па брзина окончања кривичних поступака може бити на штру квалитета и законитости одлуке. Зато, не треба губити из вида да неразумно трајање кривичног поступка не значи само неразумно дуго трајање поступка, већ и неразумно кратко.³²⁰

³¹⁸ Правилник о критеријумима, мерилима, поступку и органима за вредновање рада судија и председника судова („Сл. гласник РС“, бр.81/2014, 142/2014, 41/2015 и 7/2016).

³¹⁹ Члан 18 ст. 1 Правилника о критеријумима, мерилима, поступку и органима за вредновање рада судија и председника судова.

³²⁰ Тинтор, Ј. *op. cit.* стр. 423.

V ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ ПРЕМА ЗАКОНУ О ЗАШТИТИ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

5.1. Закон о заштити права на суђење у разумном року – његова сврха и позадина усвајања

Закон о заштити права на суђење у разумном року (у даљем тексту: Закон) је настао као последица дугогодишње интенције Европског суда за људска права да земље потписнице Европске конвенције у своје национално законодавство уведу делотворни правни лек који би пружио судску заштиту праву на суђење у разумном року и предупредио настајање његове повреде. У познатој пресуди *Кудла против Пољске* Суд је истакао важност да националне државе обезбеде делотворни правни лек који би пружио заштиту суђењу у разумном року.³²¹ Теоријско и формално постојање таквог правног лека није довољно, већ да такав правни лек буде делотворан и у пракси, у супротном његово постојање би било илузорно. Како је ратификацијом Конвенције Србија прихватила обавезу да примењује њене одредбе и надлежност Европског суда за људска права³²², али и праксу Суда, за нашу земљу је наступила обавеза да став Европског суда за људска права из пресуде *Кудла против Пољске* инкорпорира у наше законодавство. Уколико бисмо занемарили уставну жалбу, у наш правни поредак је тек Законом о изменама и допунама Закона о уређењу судова 2014. године уведено делотворно правно средство, намењено искључиво заштити права на суђење у разумном року. Реч је о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року. С обзиром да је Закон о уређењу судова имао недостатке који су се огледали у непостојању јасног и детаљног поступка пружања заштите, започео је рад на усвајању новог, специјалног закона који би суђење у разумном року посебно и свеобухватно регулисао. Рад на нацрту новог закона је успешно завршен 2015. године, а Закон о заштити права на суђење у разумном року је ступио на снагу 1. јануара 2016. године.

Закон о заштити права на суђење у разумном року у чл. 1 наводи да је предмет закона уређење заштите права на суђење у разумном року.³²³ Сврха закона је пружање судске

³²¹ *Kudla v. Poland*, представка бр. 30210/96, пресуда од 26.04.2000. године.

³²² Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *Коментар Закона о заштити права на суђење у разумном року*, Службени гласник, Београд, 2019, стр. 15.

³²³ Чл. 1 ст. 1 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

заштите праву на суђење у разумном року и предупредивање настајање повреда права на суђење у разумном року.³²⁴ Закон је у свом тексту прокламовао само један и основни циљ. Према образложењу предлога Закона током расправе у Народној скупштини наведени су и други многобројни циљеви закона. Тако, циљ Закона је и омогућавање флексибилности судовима у одлучивању о правним средствима којима се штити право на суђење у разумном року, стимулисање странака да активно учествују у отклањању повреда права на суђење у разумном року, спречавање преоптерећења судова, уједначавање судске праксе за одређивање висине обештећења и смањење броја представки Европском суду за људска права.³²⁵ Један од циљева Закона је и да се странкама пружи заштита од спорог и дугог вођења истраге у кривичном поступку. То нам потврђује чл. 1 ст. 3 Закона: „Судска заштита права на суђење у разумном року укључује и истрагу коју у кривичном поступку спроводи јавни тужилац.“

5.2. Субјекти права на суђење у разумном року

У чл. 2 Закона су дефинисани субјекти права на суђење у разумном року које законодавац назива „имаоцима права на суђење у разумном року“. Право на суђење у разумном року има свака странка у судском поступку, што укључује и извршни поступак, сваки учесник по закону којим се уређује ванпарнични поступак, а оштећени у кривичном поступку, приватни тужилац и оштећени као тужилац само ако су истакли имовинскоправни захтев.³²⁶ Из наведене одредбе произилази да право на суђење у разумном року у кривичном поступку имају окривљени и оштећени који је истакао имовинскоправни захтев. Законик у кривичном поступку у чл. 2 ст. 1 тач. 9) наводи да појам странке обухвата тужиоца и окривљеног, те је јасно да окривљени ужива право на суђење у разумном року. Оштећени ужива право на суђење у разумном року само уколико је испуњен један услов, а то је истицање имовинскоправног захтева. У пракси се поставило питање да ли оштећени мора лично да истакне имовинскоправни захтев. Врховни суд је заузео став да је и представник оштећеног овлашћен на истицање имовинскоправног захтева.³²⁷ Разуме се, пуномоћник оштећеног је свакако овлашћен да истакне имовинскоправни захтев у име

³²⁴ Чл. 1 ст. 2 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

³²⁵ Милутиновић, Љ. и Андрејевић С. *op. cit.* стр. 36-38.

³²⁶ Чл. 2 ст. 1 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

³²⁷ Одлука Врховног суда Ржк.бр. 32/2014 од 24.11.2014. године.

оштећеног, под условом да поседује пуномоћје за заступање. Својеврсни проблем у теорији је направила законска дефиниција која у субјекте убраја „сваку странку у судском поступку“. Како је странка у кривичном поступку и јавни тужилац, произилази да је и он субјект права на суђење у разумном року. Овакво исправно тумачење законодавац негира, те у чл. 2 ст. 2 Закона истиче: „Јавни тужилац као странка у кривичном поступку нема право на суђење у разумном року.“

Бивше судије Врховног суда сматрају неоправданим одузимање права на заштиту по овом Закону јавном тужиоцу. Свој став образлажу тиме што су појмом странке у кривичном поступку обухваћени тужилац и окривљени, а Законик о кривичном поступку у чл. 2 ст. 1 тач. 5) даје значење израза „тужилац“ и њиме обухвата јавног тужиоца, приватног тужиоца и оштећеног као тужиоца. Из тог разлога, јавном тужиоцу се не може ускратити право на суђење у разумном року. Јасно је да јавни тужилац нема право на суђење у разумном року за време вођења истраге, јер је он њен руководилац, али када се јавља као странка у поступку који води суд, он има интерес да се поступак води брже и ефикасније.³²⁸

Аутор рада се не би могао сагласити са оваквим ставом. Истина је да је јавни тужилац странка у кривичном поступку, и знајући то, законодавац у Закону о заштити права на суђење у разумном року баш из тог разлога, у посебном ставу истиче да јавни тужилац нема право на суђење у разумном року, чиме га јасно одваја од „странака у судском поступку“ из чл. 2 ст. 1 Закона. Друго је питање да ли је оправдано одузети право на суђење у разумног року јавном тужиоцу. Аутор је мишљења да јесте. Свим субјектима у кривичном поступку којима је законодавац признао право на суђење у разумном року учинио је то с разлогом. Прво, окривљеном је у интересу да се што пре отклони његова неизвесна судбина у погледу осуде. Друго, оштећеном који је истакао имовинскоправни захтев је такође у интересу да се кривични поступак што пре оконча, да би могао остварити имовинскоправни захтев у посебном поступку. Нејасно је који је интерес јавног тужиоца у брзом окончању кривичног поступка. Он је странка у кривичном поступку, али је и државни орган, од чије активности зависи покретање, одржавање у току, али и окончање кривичног поступка. Штавише, његова улога у кривичном поступку је један од најзначајнијих фактора практичне

³²⁸ О ставу Љубице Андрејевић и Снежане Милутиновић више у: Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *Коментар Закона о заштити права на суђење у разумном року*, Службени гласник, Београд, 2019, стр. 41-42.

реализације права на суђење у разумном року. Такође, апсурдно би било доделити јавном тужиоцу примерену накнаду уколико суд утврди да је њему повређено право на суђење у разумном року. Паушално и неодређено навођење да „и јавни тужилац има интерес да се брже оконча кривични поступак“ није довољно јак аргумент да би и он уживао право на суђење у разумном року.³²⁹ Интерес да се кривични поступак благовремено оконча има и породица окривљеног, па ипак, њој није признато ово право. Дакле, нејасно је какве конкретно последице трпи јавни тужилац услед неокончања кривичног поступка у разумном року, да би му било признато својство субјекта права на суђење у разумном року. Сумирајући анализирано законско решење из чл. 2 Закона, може се извести несумњив закључак да су испоштовани стандарди Европског суда за људска права.

5.3. Правна средства за заштиту права на суђење у разумном року

Закон о заштити права на суђење у разумном року у чл. 3 убраја следећа правна средства: приговор ради убрзања поступка, жалбу и захтев за правично задовољење. На овај начин, наше законодавство прихвата комбиновани систем правних средстава. Државе потписнице Конвенције користе различите модалитете заштите права на суђење у разумном року, али се најефикасније показао систем кумулације правних средстава који је прихваћен у нашем праву, али га познаје, у сличним облицима, и хрватско, македонско и црногорско право.³³⁰ Приговор и жалба су превентивна правна средства и њихов је циљ убрзање кривичног поступка и предупређивање настајања повреде права. Убрзање судског поступка треба да буде основни мотив странке, а не новчана накнада.³³¹ За разлику од њих, захтев за правично задовољење је компензаторно правно средство, чији је циљ правично задовољење странке када је већ дошло до повреде. Карактеристика захтева за правично задовољење је супсидијарност, што значи да је странка у обавези прво да искористи приговор и жалбу, па тек ако не успе у поступку, моћи ће да истакне захтев за правично задовољење.

У чл. 3 ст. 2 Закона прописано је: „Странка не плаћа судску таксу у поступцима у којима се штити право на суђење у разумном року. Они су хитни и имају првенство у одлучивању.“ Хитност поступања у поступцима за заштиту права на суђење у разумном

³²⁹ *Ibid.*

³³⁰ *Ibid.*, стр. 45-46.

³³¹ *Ibid.*, стр. 36-38.

року је само по себи природно, јер би у супротном правна средства за заштиту права на суђење у разумном року била илузорна. Закон прописује и да странка не плаћа судску таксу у поступцима у којима се штити право на суђење у разумном року. Оваква одредба представља напредак у односу на претходни став Врховног суда: „На захтев за заштиту права на суђење у разумном року, одлуку и жалбу, такса се не плаћа ако се само захтева одређивање разумног рока за завршавање предмета. Ако се одвојено или заједно са првим захтевом тражи и накнада нематеријалне штете у новцу, такса се плаћа у складу са правилима Закона о судским таксама.“³³² Овај став није усвојен једногласно. Било је предлога да се такса уопште не плаћа, јер је реч о средству за убрзање судског поступка који траје неразумно дуго. Плаћањем судске таксе странка би била санкционисана, јер је већ платила судску таксу подношењем иницијалног акта за покретање одређеног поступка.³³³

5.3.1. Системи заштите права на суђење у разумном року

У упоредном праву присутна су три система за регулисање питања права на суђење у разумном року. Први систем се назива превентивни систем чија је суштина убрзање поступка. Други систем се назива компензаторни, и он акценат ставља на исплату накнаде због дугог трајања поступка. Трећи систем је комбиновани систем, то значи да овај систем предвиђа правна средства и за убрзање поступка и за исплату накнаде због дугог трајања поступка.³³⁴ Типичан представник превентивног система је Аустрија. Аустријски Закон о судовима (*Gerichtsorganisationsgesetz*), у чл. 91 предвиђа правно средство које се подноси суду пред којим се води поступак ради убрзања поступка. Европски суд за људска права је ово правно средство у једној својој одлуци оценио као делотворно.³³⁵ У компензаторне система убраја се италијанско законодавство. Током 2001. године, у Италији је окончан један парнични поступак који је трајао 38 година и 1 месец.³³⁶ Увидевши да много парничних поступака у Италији траје преко 10 година, укључујући и случај *Антонио Роса*, Европски суд за људска права је такву праксу италијанских судова оценио као несагласну

³³² Став Врховног суда усвојен на седницама одељења 13.05.2014. године и 20.05.2014. године.

³³³ Милутиновић, Љ. *Заштита права на суђење у разумном року*, Зборник радова: Нова законска решења, Глосаријум, Београд, 2014, стр. 90.

³³⁴ Царић, С. *op. cit.* *Право на суђење у разумном року*, стр. 31.

³³⁵ *Tews v. Austria*, представка бр. 25903/94, одлука од 30.11.1999. године.

³³⁶ *Antonio Rosa*, пресуда од 25.10.2001. године.

са Конвенцијом.³³⁷ Након овог случаја, италијански парламент ће 2001. године усвојити Пинто закон (*Pinto Law*) који ће установити правно средство за надокнаду штете услед прекомерно дугог трајања поступка.³³⁸ Типичан представник комбинованог система заштите права на суђење у разумном року је Србија. Наш Закон о заштити права на суђење у разумном предвиђа приговор и жалбу као превентивна правна средства, и захтев за правично задовољење као компензаторно правно средство.

5.3.2. Развој правних средстава за заштиту права на суђење у разумном року у Републици Србији

Делотворно правно средство према пракси Европског суда за људска права треба да испуњава следеће критеријуме: доступност, могућност мериторног одлучивања и постојање разумних изгледа за успех. Наше законодавство до 7. августа 2008. године (став Суда који ће бити образложен у наставку рада) није познавало делотворно правно средство које испуњава наведене услове. Ова чињеница је забрињавајућа, јер је на значај постојања делотворног правног лека за заштиту права на суђење у разумном року указано много раније, још 2000. године у више пута поменутој пресуди *Кудла против Пољске*. Суд је тада истакао да није довољно признати појединцу одређено право, уколико национално законодавство не познаје ефикасни механизам за његову заштиту.³³⁹

У пресуди *В.А.М. против Србије*³⁴⁰ Суд је приметио да законодавство Републике Србије не поседује делотворно правно средство за заштиту права на суђење у разумном року. Наводи Суд: „Захтев председнику Општинског суда, председнику Окружног суда, Министарству правде, али и надзорном одбору Врховног суда представљају хијерархијске жалбе и нису ништа више од пуке информације која се доставља вишој инстанци, где та виша инстанца има пуну надлежност да своја овлашћења искористи како она налази за сходно. И да је покренут неки од ових поступака по захтеву подносиоца представке, он би се одвијао искључиво између надзорне инстанце и конкретног судије. Подносиоца представке не би била учесник у том поступку, у најбољем случају би имала само право да буде обавештена о исходу поступка, тако да се ниједан од поменутих правних средстава не

³³⁷ Царић, С. *op. cit.* *Право на суђење у разумном року*, стр. 39.

³³⁸ *Ibid.*

³³⁹ Видети: стр. 101-102 овог рада.

³⁴⁰ *V.A.M. v. Serbia*, представка бр. 39177/05, пресуда од 13.03.2007. године.

може сматрати делотворним.³⁴¹ Чак и одвојена тужба за накнаду штете која је настала сталним одлагањем рочишта не би била делотворни правни лек, јер држава није доказала да би тај поступак био ишта бржи од редовне грађанске парнице која уме да потраје годинама.³⁴² Тако, члан 8 Судског пословника³⁴³ је гласио: „Председник суда мора да обезбеди ажурност суда. Председник суда такође разматра притужбе странака и других учесника у судском поступку који сматрају да се поступак одуговлачи. Председник је дужан да о основаности притужбе и предузетим мерама писмено обавести притужиоца у року од 15 дана од пријема притужбе.“ Члан 4 Судског пословника је предвиђао: „Министарство правде врши надзор у судовима у вези са поштовањем рокова, па у случају да уочи извесне проблеме, може предложити специфичне мере које би требало предузети у року од 15 дана.“ Законом о судијама³⁴⁴ у чл. 40а и 40б установљен је Надзорни одбор који је овлашћен не само да врши надзор у појединачним случајевима, него и да иницира поступак за разрешење судије због несавесног и нестручног поступања у конкретним предметима, те да предлаже изрицање других дисциплинских мера. Овим законом прописана је и дужност судије да председника суда обавештава о развоју поступка у времену.“ Сва ова правна средства је Европски суд за људска права оценио неефикасним. Нажалост, не само подносиатеља представке, већ и сви грађани Републике Србије до 2008. године нису имали делотворно правно средство за заштиту права на суђење у разумном року. Тек 1. децембра 2009. године, Европски суд за људска права ће у пресуди *Винчић против Србије* заузети следећи став: „Суд је мишљења да уставну жалбу треба, у начелу, сматрати делотворним правним средством у смислу значења члана 35 ст. 1 Конвенције у вези са свим представкама поднетим почев од 7. августа 2008. године, као датума када су прве мериторне одлуке Уставног суда о основаности наведених жалби објављене у Службеном гласнику Републике Србије.“³⁴⁵

Пракса Европског суда за људска права је за наше законодавство представљала путоказ у коме треба ићи. Законом о изменама о допунама Закона о уређењу судова 2014. године је у наше законодавство уведено ново, делотворно правно средство – захтев за

³⁴¹ *Ibid*, параграф 85.

³⁴² *Ibid*, параграф 86.

³⁴³ Судски пословник („Сл. гласник РС“, бр. 65/03 и 115/05).

³⁴⁴ Закон о судијама (Сл. гласник РС“, бр. 63/01, 42/02, 17/03, 25/03, 27/03, 29/04, 35/04, 44/04, 61/05 и 101/05).

³⁴⁵ *Vinčić and Others v. Serbia*, представка бр. 44698/06 и др. пресуда од 01.12.2009. године.

заштиту права на суђење у разумном року. Новим члановима 8а, 8б и 8в Закона о уређењу судова прописано је: „Странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Захтевом из става 1. овог члана може се тражити и накнада за повреду права на суђење у разумном року. Ако се захтев односи на поступак који је у току пред Привредним апелационим судом, Прекршајним апелационим судом или Управним судом, о захтеву одлучује Врховни касациони суд. Поступак одлучивања о захтеву из става 1. овог члана је хитан. Ако непосредно виши суд утврди да је захтев подносиоца основан, може одредити рок у коме ће нижи суд окончати поступак у коме је учињена повреда права на суђење у разумном року. Накнада из става 1. овог члана исплатиће се из буџетских средстава Републике Србије опредељених за рад судова, у року од три месеца од дана подношења захтева странке за исплату. Против решења о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року може се поднети жалба Врховном касационом суду у року од 15 дана. На поступак за заштиту права на суђење у разумном року и накнаде за повреду права на суђење у разумном року сходно се примењују одредбе закона којим се уређује ванпарнични поступак.“ Ова законска решења су била само привремено решење до усвајања посебног Закона о заштити права на суђење у разумном року који предвиђа потпунију правну заштиту. Такође, одредбе Закона о уређењу судова акценат стављају на убрзање поступка уз могућност досуђивања накнаде (што не мора увек бити случај), док се у Закону о заштити права на суђење у разумном року омогућава новчана накнада од 300,00 евра до 3.000,00 евра на основу правноснажног решења о утврђеној повреди права.³⁴⁶ Коначно, 1. јануара 2016. године, ступиће на снагу специјални закон – Закон о заштити права на суђење у разумном року.

5.4. Мерила за оцену непоштовања права на суђење у разумном року

Поставља се питање када је повређено право на суђење у разумном року? Реч је о фактичком питању које се решава у сваком конкретном случају, а за његово решавање од значаја су ставови Европског суда за људска права.³⁴⁷ Управо ти ставови су икорпорирани

³⁴⁶ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 44.

³⁴⁷ Симовић, М. *Улога суда у утврђивању чињеница на главном претресу – Регионална компаративна анализа*, Зборник: Савремене тенденције кривичног процесног законодавства у Србији и регионална

у чл. 4 Закона о заштити права на суђење у разумном року: „При одлучивању о правним средствима којима се штити право на суђење у разумном року уважавају се све околности предмета суђења, а пре свега сложеност чињеничних и правних питања, целокупно трајање поступка и поступање суда, јавног тужилаштва или другог државног органа, природа и врста предмета суђења или истраге, значај предмета суђења или истраге по странку, понашање странака током поступка, посебно поштовање процесних права и обавеза, затим поштовање редоследа решавања предмета и законски рокови за заказивање рочишта главног претреса и израду одлука.“ Наведена мерила произилазе из праксе Европског суда за људска права³⁴⁸, а примењују их председници судова када одлучују о приговорима и жалбама странака ради убрзања поступка и утврђивања повреде права на суђење у разумном року, судови у парницама по тужбама за накнаду неимовинске штете у поступку обештећења, као и Државно правобранилаштво приликом одлучивања о правичном задовољењу.³⁴⁹

5.5. Приговор и жалба – заједничка правила

Приговор и жалба могу да се поднесу док се поступак не оконча.³⁵⁰ Решење о приговору и жалби не сме да утиче на чињенична и правна питања која су предмет суђења или истраге.³⁵¹ Решење којим се усвајају или одбијају приговор или жалба мора бити подробно образложено.³⁵² Приговор и жалба се подносе док траје поступак којим се повређује право на суђење у разумном року. Израз „окончање поступка“ не треба поистоветити са правноснажношћу, јер се приговор и жалба могу поднети и Врховном суду који одлучује о ванредним правним средствима.³⁵³ Подношење приговора и жалбе везује се и за извршни поступак, то потврђује чл. 2 Закона који наводи да „право на суђење у разумном року има свака странка, што укључује и извршни поступак...“, али и пракса Европског суда за људска права. У пресуди *Каџанор и остали против Србије*³⁵⁴, Суд је

кривичнопроцесна законодавства (Нормативни и практични аспекти), Мисија ОЕБС-а, Београд, 2012, стр. 37-68.

³⁴⁸ Видети стр. 17-23. овог рада.

³⁴⁹ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 47.

³⁵⁰ Чл. 5 ст. 1 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

³⁵¹ Чл. 5 ст. 2 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

³⁵² Чл. 5 ст. 3 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

³⁵³ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 44.

³⁵⁴ *Каџанор and Others v. Serbia*, представка бр. 2269/06 и др. пресуда од 15.01.2008. године.

подсетио да се извршење пресуде коју је донео суд сматра саставним делом „суђења“ у смислу чл. 6 ст. 1 Конвенције. Кашњење у извршењу пресуде се може оправдати само у посебним околностима, међутим, оно не сме угрозити суштину права из чл. 6 ст. 1 Конвенције.³⁵⁵ Суд наводи да пропуст државе да изврши правноснажну пресуду чак представља мешање у право на мирно уживање имовине, што је заштићено чл. 1 Протокола бр. 1 Конвенције.³⁵⁶ У ставу 2 чл. 5 Закона, прописано је да решење не сме да утиче на чињенича и правна питања која су предмет суђења или истраге. Председник надлежног суда који одлучује по приговору не сме да коментарише чињенична и правна питања која су део поступка на чије се разумно трајање жали странка. Он такође не сме да указује поступајућем судији које доказе треба извести, како применити материјално право и сл.³⁵⁷ Став 3 чл. 5 Закона наводи да решење којим се усваја приговор или жалба треба да буде подробно образложено. Ова одредба представља актуализацију начела правичног суђења и једне његове процесне компоненте – права на образложену судску одлуку. Право на образложену судску одлуку је тековина праксе Европског суда за људска права. Тако је Суд истакао да судови у својим одлукама треба да на одговарајући начин наведу на којим су разлозима засновали своју одлуку.³⁵⁸ Закон о заштити права на суђење у разумном року говори о „подробном образложењу“, што даље упућује да решење о усвајању или одбијању приговора и жалбе мора бити детаљно и темељно образложено. У том смислу, приликом доношења овог решења, судије би требало да се руководе образложењима судија Европског суда за људска права када разматрају потенцијалну повреду права на суђење у разумном року.

5.6. Приговор и поступак по приговору

Чл. 6 ст. 1 Закона наводи да се поступак у коме се штити право на суђење у разумном року почиње подношењем приговора. Другим ставом истог члана прописана је садржина приговора. Приговор садржи следеће обавезне елементе: 1) лично или пословно име странке и њено пребивалиште, боравиште или седиште; 2) лично или пословно име заступника или пуномоћника странке и његово пребивалиште, боравиште или седиште; 3)

³⁵⁵ *Ibid*, параграф 106-107.

³⁵⁶ *Ibid*, параграф 119.

³⁵⁷ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.*, стр. 86.

³⁵⁸ *Rapon v. France*, бр. представке 54210/00, одлука од 15.11.2001. године.

назив суда који води поступак или пред којим се води поступак, као и назив јавног тужилаштва које спроводи истрагу; 4) пословни број судског предмета или предмета јавног тужилаштва; 5) време трајања поступка, укључујући и време трајања истраге коју спроводи јавни тужилац; 6) податке о предмету суђења који указују на то да суд непотребно касни с одлучивањем; 7) податке о предмету истраге који указују на то да јавни тужилац одуговлачи спровођење истраге; 8) својеручни потпис странке или заступника или пуномоћника странке. Надлежни председник суда или поступајући судија ће неуредан приговор (који не садржи све елементе) одбацити решењем. Међутим, не воде сви елементи нужно до одбацивања приговора. Странка је у обавези да наведе елементе из тач. 1), 2), 3), 4) и 8) ст. 2 чл. 6, у супротном, приговор се одбацује решењем³⁵⁹. Пожељно је навести и остале елементе како би се боље сагледала основаност приговора, али њихов недостатак није нужно санкционисан.³⁶⁰ Подразумева се, лично или пословно име заступника или пуномоћника, као и њихово пребивалиште, боравиште или седиште, странка ће навести само уколико је ангажовала заступника или пуномоћника. Закон о заштити права на суђење у разумном року не наводи да је обавезно уз приговор поднети и пуномоћје. У једној одлуци, Врховни суд наводи: „За подношење приговора, као и жалбе у поступку за заштиту права на суђење у разумном року, од стране адвоката, у име и за рачун странке, адвокату није потребно ново или посебно пуномоћје уколико заступа странку у судском поступку у коме је, према наводима из приговора, учињена повреда права.“³⁶¹ Овај став је у стручној јавности дискутабилан, сем уколико пуномоћник не поседује генерално пуномоћје. Поменути став је своје место пронашао у Закону о изменама о допунама Закона о заштити права на суђење у разумном року.³⁶²

У чл. 7 ст. 1 Закона је прописано: „Странка подноси приговор суду који води поступак или суду пред којим се води поступак ако сматра да је јавни тужилац повредио њено право.“ Закон о заштити права на суђење у разумном року прави термиолошку разлику између „суда који води поступак“ и „суда пред којим се води поступак“. То је оправдано, јер јавни тужилац не одлучује о повреди права на суђење у разумном року. Када би истрага трајала прекомерно дуго, нелогично би било поднети приговор суду који води

³⁵⁹ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 91-93.

³⁶⁰ *Ibid.*

³⁶¹ Одлука Врховног суда Рев.1297/2018 од 28.02.2018. године.

³⁶² Закон о заштити права на суђење у разумном року („Сл. гласник РС“, бр. 92/2023).

поступак, јер он није ни учинио поврду. Зато, уколико је настала повреда у фази истраге, приговор се подноси суду пред којим се води поступак, а уколико је повреда настала у судској фази поступка, приговор се подноси суду који води поступак.

Став 5 чл. 7 Закона прописује: „Поступак по приговору води председник суда, који и одлучује о приговору. Годишњим распоредом послова он може одредити једног судију или више судија да поред њега воде поступак и одлучују о приговорима.“ Из ове одредбе произилази обавезна надлежност председника суда. Председник суда не може себе изузети од поступања по приговору. Он може (али није у обавези) одредити годишњим распоредом послова да му у поступку по приговору помаже један или више судија, у зависности од обима посла, али је његова надлежност обавезна.

Став 6 чл. 7 Закона прописује: „Усмена расправа се не одржава, а на остала питања сходно се примењује закон којим се уређује ванпарнични поступак.“ У поступку није присутно начело контрадикторности и поступак се води без усмене расправе, што значи да се не саслушава подносилац приговора.³⁶³ Надаље се у ст. 7 истог члана наводи: „Председник суда је дужан да одлучи о приговору у року од два месеца од дана пријема приговора.“ У овом временском периоду није могуће донети решење о прекиду поступка, јер то не одговара природи поступка за заштиту права на суђење у разумном року.³⁶⁴

У року од два месеца од пријема приговара, председник суда одлучује о приговору без испитног поступка или након испитног поступка. Чл. 8 ст. 1 Закона наводи да: „Председник суда решењем одбацује или одбија приговор без испитног поступка, или води испитни поступак.“ Председник суда без испитног поступка одбацује приговор ако из његовог садржаја очигледно произилази да нема обавезних елемената по којима је могуће поступати (нпр. пословни број предмета, име и презиме странке итд.) Председник суда ће одбити приговор без испитног поступка ако је он очигледно неоснован. То ће бити случај ако се из навода у приговору види да поступак кратко траје, да се не ради о поступку који захтева хитно поступање или да предмет својим значајем не спада у приоритетне предмете.³⁶⁵ Даље, чл. 8 ст. 2 Закона, поред неуредног приговора, предвиђа још три

³⁶³ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 94.

³⁶⁴ Одлука Врховног суда Ржр.52/2016 од 25.05.2016. године.

³⁶⁵ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 97.

ситуације када се приговор одбацује: ако је приговор поднело неовлашћено лице, ако је приговор преурањен и ако је приговор поднет након окончања поступка. Лица која су овлашћена на изјављивање приговора јесу субјекти права на суђење у разумном року из чл. 2 Закона. Поред њих, приговор може изјавити и пуномоћник странке. Међутим, приговор не може изјавити пуномоћник странке ако уредно не поседује пуномоћје за заступање, сродник странке, који би могао бити пуномоћник сходно чл. 85 Закона о парничном поступку, али који нема уредно пуномоћје, јавни тужилац итд. Сва ова лица се у конкретном случају сматрају неовлашћеним лицима, и њихов приговор се решењем одбацује као недозвољен. Приговор се решењем одбацује као преурањен када странка поднесе нови приговор пре истека Законом прописаних рокова.³⁶⁶ Приговор ће бити одбачен и ако је поднет након окончања поступка, што је разумљиво, јер се не може убрзати кривични поступак који је окончан.

Испитни поступак започиње тако што председник суда захтева од судије, председника већа или јавног тужиоца да му у року од 15 дана, или краће, ако је реч о хитном поступку, достави извештај са изјашњењем о временском развоју поступка као и предлог у коме се поступак окончава. Председник суда може захтевати и списе предмета ако сматра да их је потребно проучити.³⁶⁷ Закон не прописује која је санкција уколико судија или јавни тужилац не достави извештај председнику суда. С обзиром да је једна од најважнијих функција председника суда надзирање рада суда, захтевање изјашњења треба схватити озбиљно, па је самим тим и већа одговорност судије за поштовањем рока од 15 дана. Када је реч о хитним поступцима, рокови су краћи, мада Закон није одредио који је то рок. Хитни су поступци који не трпе одлагање, као што су на пример притворски предмети, радни спорови, породични спорови и др. У изјашњењу судија или јавни тужилац треба да наведе ток кривичног поступка, које процесне радње су успориле ток кривичног поступка, које доказе још треба извести, али и временски оквир завршетка поступка по слободној процени. У чл. 10 Закона је наведено да председник суда проучава извештај и списе предмета, примењује мерила за оцену трајања суђења у разумном року и одлучује да ли усваја или одбија приговор. Приликом процене да ли је странци повређено право на суђење у разумном року, председник суда треба да има у виду сложеност правних и чињеничних питања,

³⁶⁶ *Ibid*, стр. 96.

³⁶⁷ Члан 9 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

дужину трајања поступка у целини, да ли је поступак вођен пред једном или више инстанци, понашање странке, поштовање процесних права и обавеза странака, значај предмета за странку, понашање државних органа, тј. да ли је суд редовно заказивао главни претрес, које је процесне радње све предузео да би у разумном року окончао поступак, као и све остале околности случаја. Након свеобухватне анализе, председник суда доноси решење о одбијању приговора као неоснованог, или доноси решење о усвајању приговора и утврђује повреду права на суђење у разумном року. Судија и јавни тужилац немају право жалбе на решење о усвајању приговора, јер се не одлучује о праву судије или јавног тужиоца, већ о праву странке на суђење у разумном року.³⁶⁸ Уколико председник суда усвоји приговор странке којим тврди да јој је повређено право на суђење у разумном року у судском поступку, он ће тада указати судији на разлоге прекомерно дугог трајања поступка, наложиће судији које процесне радње треба предузети за убрзање поступка и оставиће му за то временски период од петнаест дана до четири месеца. Ако је право странке повређено због преоптерећености или дужег одсуства судије, председник суда може судији одузети предмети и доделити га другом судији.³⁶⁹ Сличну одредбу прописује и Закон о судијама: „Судији може бити одузет предмет ако је због његовог дужег одсуства потребно поступати по предмету који је хитан по закону или по својој суштини, ако је угрожено ефикасно функционисање суда, ако је судији правноснажно изречена дисциплинска санкција због дисциплинског прекршаја неоправданог одуговлачења поступка, као и у другим случајевима предвиђеним законом.“³⁷⁰

Процедура је нешто другачија уколико је јавни тужилац повредио право странци на суђење у разумном року. У том случају, председник суда ће, након изјашњења јавног тужиоца, послати непосредно вишем јавном тужиоцу решење о усвајању приговора, као и изјашњење јавног тужиоца. Непосредно виши јавни тужилац је дужан да у року од осам дана од дана пријема решења донесе обавезно упутство којим јавном тужиоцу налаже процесне радње које делотворно убрзавају поступак. У обавезном упутству непосредно виши јавни тужилац одређује рок не краћи од петнаест дана, нити дужи од четири месеца, у коме је јавни тужилац дужан да предузме наложене процесне радње.³⁷¹ На пример, Виши

³⁶⁸ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 101.

³⁶⁹ Члан 11 ст. 3 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

³⁷⁰ Члан 25 ст. 2 Закона о судијама.

³⁷¹ Члан 12 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

суд у Врању је у једној одлуци усвојио приговор предлагача и утврдио повреду права на суђење у разумном року у предмету Вишег јавног тужилаштва у Врању КТИ.бр.9/13. Виши суд у Врању је решењем одредио да је апелациони јавни тужилац дужан да у року од осам дана од дана пријема решења донесе обавезно упутство, којим ће вишем јавном тужиоцу у Врању наложити процесне радње које треба предузети да би убрзале поступак, одредити му рок за предузимање процесних радњи, као и примерени рок у коме ће га виши јавни тужилац у Врању обавестити о предузетим мерама. У конкретном случају, апелациони јавни тужилац је наложио вишем јавном тужиоцу у Врању да обавести Завод за судску медицину да је рок за достављање налаза и мишљења 3 месеца, а уколико Завод за судску медицину не поступи у ром року, према њему ће бити примењена процесна санкција.³⁷²

Чл. 13 Закона наводи 3 процесне ситуације када странка може поднети нови приговор: 1) странка чији је приговор одбијен, а која није поднела жалбу, може да поднесе нови приговор када истекну четири месеца од дана пријема решења о одбијању приговора; 2) странка чији је приговор одбијен, а која је поднела жалбу која је одбијена, може поднети нови приговор када истекну четири месеца од дана пријема решења о одбијању жалбе; и 3) странка чији је приговор усвојен, а која није поднела жалбу, може поднети нови приговор када истекне пет месеци од дана пријема решења о усвајању приговора. Поред тога, исти члан Закона предвиђа да ограничења права на подношење новог приговора не важе у поступку у коме су предложени или одређени притвор или привремена мера, у извршном поступку и у поступку против малолетника.³⁷³ Странка чији су приговор и жалба одбачени може одмах поднети нови приговор.³⁷⁴

5.7. Жалба и поступак по жалби

Чл. 14 Закона о заштити права на суђење у разумном року предвиђа 5 процесних ситуација када странка има право на жалбу: 1) када је њен приговор одбијен; 2) ако председник суда о приговору не одлучи у року од два месеца од дана пријема приговора; 3) ако је приговор усвојен, али непосредно виши јавни тужилац није донео обавезно упутство у року од осам дана од дана пријема решења председника суда; 4) ако председник суда или

³⁷² Решење Вишег суда Врању Р4к.бр.3/16 од 07.06.2016. године.

³⁷³ Члан 13 ст. 4 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

³⁷⁴ Члан 13 ст. 5 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

непосредно виши јавни тужилац није наложио судији или јавном тужиоцу процесне радње које делотворно убрзавају поступак; 5) ако судија или јавни тужилац није предузео наложене процесне радње у року који му је одређен. У свакој од ових ситуација, рок за жалбу износи осам дана, с тим што се разликује почетак рока за изјављивање жалбе.³⁷⁵ Жалба треба да садржи све прописане елементе које садржи приговор.

Чл. 16 у ст. 1 и 2 Закона предвиђа: „Жалба се подноси председнику суда који је одлучивао о приговору. Он одмах доставља председнику непосредно вишег суда жалбу и списе предмета. Председник непосредно вишег суда води поступак по жалби и одлучује о њој.“ Дакле, странка жалбу подноси председнику суда који је одлучивао о приговору, а не председнику непосредно вишег суда. Из ове одредбе произилази различита стварна надлежност за одлучивање о приговору и жалби. Док о приговору одлучује суд који води поступак или суд пред којим се води поступак, о жалби одлучује непосредно виши суд од оног који је одлучивао по приговору. У пракси се поставило питање ко одлучује о приговору који је поднет због одуговлачења поступка пред јавним бележником. Одговор на ово питање нам даје чл. 30а Закона о ванпарничном поступку³⁷⁶: „Суд има законско овлашћење ... да нареди јавном бележнику да спис предмета врати суду уколико јавни бележник ради на штету странке, неоправдано одуговлачи поступак или када то налажу други оправдани разлози.“ С обзиром да суд поверава јавном бележнику послове, он је одговоран за ток поступка пред јавним бележником. То потврђује и пресуда *Сигел против Француске*: „Поступци пред нотарима су толико уско повезани с надзором окружног суда да се не могу одвајати од тог надзора ради утврђивања грађанских права и обавеза подносиоца представке.“³⁷⁷ Чл. 16 ст. 3 Закона даље прописује: „Ако поступак у коме странка сматра да је повређено њено право на суђење у разумном року води Врховни суд, поступак по жалби води и о жалби одлучује веће од три судије Врховног суда.“ Ово законско решење представља новину, јер је Врховни суд пре доношења Закона о заштити права на суђење у разумном року имао другачији став.³⁷⁸ Закон прописује обавезну надлежност председника

³⁷⁵ Види чл. 15 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

³⁷⁶ Закон о ванпарничном поступку („Сл. гласник СРС“ бр. 25/82 и 48/88 и „Сл. гласник РС“, бр. 46/95 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015, 106/2015 – др. закон и 14/2022).

³⁷⁷ *Siegel v. France*, представка бр. 36350/93, пресуда од 28.11.2000. године, параграф 38-44.

³⁷⁸ Види одлуку Уставног суда Уж.бр.9281/2012 од 24.09.2015. Уставни суд је усвојио уставну жалбу странке. Подносиатељка уставне жалбе је навела да је њена жалба од стране Врховног суда одбачена као недозвољена, на решење Врховног суда о одбацивању захтева за заштиту права на суђење у разумном року.

непосредно вишег суда за одлучивање по жалби. Председник непосредно вишег суда може годишњим распоредом одредити једног или више судија да воде поступак по жалби и одлучују о жалбама, али је његова надлежност обавезна.³⁷⁹

Председник непосредно вишег суда, слично као председник суда који одлучује по приговору, има могућност да донесе олуку по жалби без испитног поступка или након испитног поступка. Председник непосредно вишег суда без испитног поступка одбацује жалбу или је одбија. Он ће одбацили жалбу без испитног поступка ако је: 1) непотпуна; 2) поднета од неовлашћеног лица; 3) преурађена; 4) неблаговремена; 5) поднета од лица које се одрекло права на жалбу; 6) поднета од лица које је повукло жалбу; 7) поднета од лица које нема правни интерес да изјави жалбу. За разлику од приговора, законодавац изричито у чл. 17 ст. 2 прописује када је жалба непотпуна: „Жалба је непотпуна ако није потписана или ако из њене садржине не може да се утврди које се решење побија“. Из наведеног би се могао извести закључак да су својеручни потпис и број решења који се побија обавезни елементи жалбе. Лица која нису овлашћена на изјављивање жалбе су иста она лица која нису овлашћена на изјављивање приговора. Треба направити разлику од преурађене жалбе и неблаговремене жалбе. Жалба се одбацује као преурађена ако је поднета пре истека рока предвиђеног за поступање – предузимање делотворних процесних радњи које убрзавају поступак, а које је наложио председник суда у решењу. Жалба се одбацује као неблаговремена ако је поднета по истеку рока предвиђеног за њено подношење.³⁸⁰ Поред наведених случајева, председник непосредно вишег суда ће без испитног поступка одбацили жалбу ако је она поднета од стране лица које се одрекло права на жалбу, ако је повукло жалбу, или ако је поднета од стране лица које нема правни интерес за изјављивање жалбе. Правни интерес за изјављивање жалбе нема странка која је са жалбом успела.³⁸¹ Против решења о одбацивању жалбе није дозвољена жалба.³⁸² Чл. 17 ст. 4 Закона прописује: „Жалба се одбија без испитног поступка ако је, с обзиром на трајање поступка које је наведено у жалби, очигледно неоснована.“ Може се рећи да је очигледно неоснована она жалба која је *prima facie* неоснована. На пример, у предмету Врховног суда Рж1.Гп.бр.1/2018 одбијена је жалба предлагача без испитног поступка, јер је поступак

³⁷⁹ Члан 16 ст. 4 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

³⁸⁰ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 114.

³⁸¹ *Ibid.*

³⁸² Члан 17 ст. 3 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

трајао две године и два месеца пред две судске инстанце, а притом се није радило о хитном поступку.³⁸³

Уколико председник непосредно вишег суда не одбаци или не одбије жалбу без испитног поступка, спровешће испитни поступак. Приликом разматрања списка предмета, председник непосредно вишег суда примењује мерила за оцену трајања суђења у разумном року (чл. 4 Закона). Када проучи списе и изврши анализу првостепеног решења, председник непосредно вишег суда може да: 1) одбије жалбу као неосновану и потврди првостепено решење; 2) да усвоји жалбу и преиначи првостепено решење; 3) да усвоји жалбу и одлучи о приговору; 4) да усвоји жалбу и достави је надлежном јавном тужиоцу. На пример, у једној одлуци, Врховни суд је усвојио жалбу, преиначио је решење и утврдио повреду права на суђење у разумном року у поступку пред другостепеним судом. Наиме, првостепени суд који је одлучивао о приговору одбио је приговор, наводећи да је поступање суда по жалби ажурно. Врховни суд је образложио да је председник првостепеног суда занемарио поступак пред првом инстанцом који је трајао 20 година, већ је само имао у виду поступак по правном леку. Без обзира на више судских фаза у поступку, предмет оцене суђења у разумном року не може бити само један његов део, већ се заштита праву на суђење у разумном року пружа у односу на поступак у целини.³⁸⁴ У другој пресуди, наилазимо на занимљив став Апелационог суда у Београду, да трајање првостепеног поступка од 14 година није неразумно, имајући у виду сва мерила из чл. 4 Закона, а посебно сложеност предмета³⁸⁵, што је по мишљењу аутора потпуно неприхватљиво. Ако је право странке повређено због преоптерећености или дужег одсуства судије, председник непосредно вишег суда може наложити председнику суда који је одлучивао у првом степену да одузме предмет судији и додели га другоме. Председник непосредно вишег суда нема овлашћења да то сам учини, већ може само наложити председнику суда коме је поднет приговор да то учини.³⁸⁶

У чл. 19 Закона предвиђена је посебна одредба која се односи на налоге председника непосредно вишег суда јавном тужиоцу који води истрагу. У ст. 1 члана прописано је:

³⁸³ Решење Врховног суда Рж1 Гп.бр.1/2018 од 01.02.2018. године.

³⁸⁴ Решење Врховног суда Рж1 Гп.бр.5/2018 од 05.03.2018. године.

³⁸⁵ Решење Апелационог суда у Београду Ржк.бр.10/21 од 29.12.2021. године.

³⁸⁶ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 116-117.

„Председник непосредно вишег суда који преиначи првостепено решење о одбијању приговора поднетог зато што странка сматра да је њено право повредио јавни тужилац, и утврди повреду, доставља своје решење непосредно вишем јавном тужиоцу од оног јавног тужиоца коме се доставља решење председника суда о усвајању приговора.“ Став 2 истог члана прописује: „Истом јавном тужиоцу председник непосредно вишег суда доставља жалбу и решење о усвајању жалбе зато што председник суда није о приговору одлучио у року од два месеца од пријема приговора, или зато што јавни тужилац није донео обавезно упутство, или зато што непосредно виши јавни тужилац није јавном тужиоцу наложио процесне радње које делотворно убрзавају поступак, или зато што јавни тужилац није предузео наложене процесне радње у року који му је одређен.“ Дакле, може се десити да председник суда, пред којим се води поступак, одбије приговор странке који је поднела због прекомерно дугог трајања истраге. Уколико странка поднесе жалбу, председник непосредно вишег суда може закључити након испитног поступка да је одлука председника нижег суда погрешна, па ће у том случају преиначити првостепено решење о одбијању приговора и утврдиће повреду права на суђење у разумном року. У том случају, решење о преиначењу се доставља непосредно вишем јавном тужиоцу од оног јавног тужиоца коме се доставља решење председника суда о усвајању приговора. Жалба коју је поднела странка се не доставља на одговор, нити се одржава усмена расправа.³⁸⁷ Председник непосредно вишег суда је дужан да одлучи о жалби у року од 30 дана од дана пријема жалбе, док је надлежни јавни тужилац (члан 19) дужан да донесе обавезно упутство у року од осам дана од дана када му је председник непосредно вишег суда доставио решење о преиначењу или решење којим се жалба усваја.³⁸⁸ Законодавац у чл. 21 ст. 1 прописује да није могуће изјавити жалбу на одлуку председника непосредно вишег суда. Уколико би се странци омогућило поновно подношење жалбе, то би било супротно заштити права на суђење у разумном року, јер би се поступак само продужавао.³⁸⁹ Против одлуке председника непосредно вишег суда није дозвољена ни ревизија, као ванредни правни лек, што укључује и посебну ревизију.³⁹⁰ Ревизија је једино дозвољена против решења другостепеног суда

³⁸⁷ Члан 20 ст. 1 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

³⁸⁸ Члан 20 ст. 4 и ст. 5 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

³⁸⁹ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 119.

³⁹⁰ *Ibid.*

којим се изјављена жалба одбацује.³⁹¹ То је из разлога што председник непосредно вишег суда није одлучивао по жалби.

5.8. Правично задовољење

Право на правично задовољење је компензаторно, али и супсидијарно правно средство. Странка не може остварити ово право уколико претходно није уложила правно средство за убрзање поступка. У чл. 22 Закона предвиђени су субјекти права на правично задовољење: 1) странка чији је приговор усвојен, а она није уложила жалбу; 2) странка чија је жалба одбијена и потврђено првостепено решење о усвајању приговора и утврђивању повреде; и 3) странка која је поднела жалбу и чија је жалба усвојена. У сва три случаја, потребна је правноснажна одлука о утврђивању повреде права на суђење у разумном року.³⁹² У чл. 22 ст. 2 законодавац прописује време у коме странка стиче право на правично задовољење: у првом и другом случају када истекне рок у коме су судија или јавни тужилац били дужни да предузму наложене процесне радње, док у трећем случају странка ово право стиче када прими решење о усвајању жалбе. Дакле, право на правично задовољење се стиче под условима који су прецизно одређени Законом о заштити права на суђење у разумном року. Обештећење се не може остварити истовремено подношењем приговора ради убрзања поступка, нити се може остварити у ванпарничном поступку.³⁹³ Такође, право на правично задовољење по овом Закону странка не може остварити на основу правноснажне одлуке која је донета у поступку пред Уставним судом или на основу Закона о уређењу судова.³⁹⁴

Законодавац у чл. 23 ст. 1 предвиђа три врсте правичног задовољења: 1) новчано обештећење; 2) право на објављивање писмене изјаве државног правобранилаштва којом се утврђује да је странци повређено право на суђење у разумном року; и 3) право на објављивање пресуде којом се утврђује да је странци повређено право на суђење у разумном року. Све ове врсте правичних задовољења се могу кумулирати. Дакле, странка поред новчаног обештећења може тражити и објављивање пресуде којом се утврђује да јој је повређено право на суђење у разумном року. Став 2 чл. 23 Закона наводи да је одговорност

³⁹¹ Одлука Врховног суда Рев.бр.1297/2018 од 28.02.2018. године.

³⁹² Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.*, стр. 122.

³⁹³ Решење Основног суда у Новом саду Р4и.бр. 2/2016 од 11.02.2016. године.

³⁹⁴ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 122.

Републике Србије за неимовинску штету изазвану повредом права на суђење у разумном року објективна. То значи да Република Србија одговара независно од кривице. Објективна одговорност се једино може избећи уколико се докаже да је штета последица више силе, искључиве кривице оштећеног или искључиве кривице неког трећег.³⁹⁵ Закон о заштити права на суђење у разумном року претпоставља постојање узрочно-последичне везе између утврђене повреде права на суђење у разумном року и неимовинске штете, што је у складу са стандардима Европског суда за људска права.³⁹⁶ У чл. 23 ст. 3 Закона наводи се да су судови и правобранилаштво везани одлуком којом се утврђује повреда права на суђење у разумном року, када одлучују о правичном задовољењу странке.

Чл. 24 Закона о заштити права на суђење у разумном року предвиђа могућност поравнања странке са Правобранилаштвом. Став 1 прописује: „Странка може да поднесе Правобранилаштву предлог за поравнање у року од шест месеци од дана када је стекла право на правично задовољење.“ Став 2: „У предлогу за поравнање странка наводи да ли тражи исплату новчаног обештећења или објављивање писмене изјаве Правобранилаштва којом се утврђује да је било повређено њено право на суђење у разумном року, или једно и друго.“ Став 3 наводи: „Правобранилаштво покушава да постигне споразум са странком у року од два месеца од дана пријема предлога за поравнање. Ако споразум буде постигнут, оно закључује са странком вансудско поравнање које представља извршну исправу.“ Став 5: „Странка је слободна да у свако доба писмено одустане од покушаја поравнања.“ Један од циљева доношења Закона о заштити права на суђење у разумном року био је спречавање преоптерећења судова. С обзиром да се очекивало да ће судови бити преоптерећени новим поступцима за заштиту права на суђење у разумном року, законодавац је прописао факултативну фазу – поступак пред Правобранилаштвом. Странка није у обавези да постигне поравнање са Правобранилаштвом, закон само странци оставља такву могућност. Дакле, странка није дужна да се пре тужбе за надокнаду штете обрати Државном правобранилаштву, нити је покушај поравнања пред Државним правобранилаштвом процесна претпоставка за тужбу којом се захтева новчано обештећење.³⁹⁷ Покушај поравнања није обавезна фаза, јер Закон тежи да странци убрза пут ка новчаном

³⁹⁵ Радишић, Ј. *Облигационо право – општи део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2019, стр. 213.

³⁹⁶ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 122.

³⁹⁷ *Ibid*, стр. 130-131.

обештећењу.³⁹⁸ Уколико се странка одлучи за ову факултативну фазу, подноси Државном правобранилаштву предлог за поравнање у року од шест месеци од дана стицања права на правично задовољење, у коме наводи коју врсту правичног задовољења жели. Након пријема предлога, Државно правобранилаштво и странка имају рок од два месеца за постизање договора. Државно правобранилаштво је обавезно да се креће у границама прописане висине обештећења (види чл. 30 ст. 1 Закона). Уколико је странка покренула поступак поравнања, од предлога за поравнање може одустати било ког тренутка и за то не трпи никакве санкције. Свакако би и у интересу странака и у интересу судова било да с поступак оконча вансудским поравнањем. Поступак пред Државним правобранилаштвом је брз, ефикасан, странка би остварила своја права, а са друге стране би се судови растеретили судских поступака за заштиту права на суђење у разумном року. У чл. 25 Закона је прописано да Правобранилаштво може понудити странци објављивање писмене изјаве, у виду вансудског поравнања, којом се утврђује да је странци повређено право на суђење у разумном року. Услов за то је сагласност странке. Ако је странка са тим сагласна, писмена изјава се објављује у Службеном гласнику Републике Србије. Уколико је реч о тежој повреди, што процењује Државно правобранилаштво, странци се може досудити и новчано обештећење и објављивање писмене изјаве у Службеном гласнику. Кумулација више видова правичног задовољења је могућа само уз изричит захтев странке, тако да уколико странка у предлогу за поравнање захтева само новчано обештећење, без обзира што се ради о тежој повреди, Правобранилаштво је везано предлогом странке.³⁹⁹

5.9. Тужба за новчано обештећење

Странка може да поднесе тужбу против Републике Србије за новчано обештећење у року од једне године од дана када је стекла право на правично задовољење.⁴⁰⁰ Тужба није дозвољена док траје покушај поравнања с Правобранилаштвом, нити ако су странка и Правобранилаштво закључили поравнање.⁴⁰¹ Законодавац странци оставља рок од једне године за подношење тужбе од дана стицања права на правично задовољење.⁴⁰² Овај рок је

³⁹⁸ *Ibid.*

³⁹⁹ *Ibid.*, стр. 135.

⁴⁰⁰ Члан 26 ст. 1 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

⁴⁰¹ Члан 26 ст. 2 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

⁴⁰² Чл. 22 Закона о заштити права на суђење у разумном року регулише тренутак стицања права на правично задовољење.

преклузиван, те уколико странка не поднесе тужбу у остављеном року, суд ће тужбу одбацити као неблагоприятну. С обзиром да се тужбом за новчаним обештећењем покреће посебан поступак – парнични поступак, сходно се примењују одредбе Закона о парничном поступку које се односе на садржину тужбе, поступак по неуредној тужби итд. Подношење тужбе у року од једне године од тренутка стицања права на правично задовољење може се назвати позитивним условом за одлучивање по тужби. Негативан услов за поступање по тужби је непостојање вансудског поравнања између странке и Правобранилаштва, као ни поступка за покушај поравнања. Ова два услова представљају процесне претпоставке, па уколико нису испуњене суд ће тужбу одбацити. О поступку по тужби за новчано обештећење неће бити речи у раду, с обзиром да Закон о заштити права на суђење у разумном року у чл. 27 ст. 1 упућује на сходну примену правила ЗПП: „Независно од врсте и висине тужбеног захтева, у поступку пред судом сходно се примењују одредбе о споровима мале вредности из закона којим се уређује парнични поступак.“ Важно је споменути да су одредбе ЗПП које се односе на поступак у споровима мале вредности у складу са начелом ефикасности и економичности поступка.⁴⁰³ Закон посебно наглашава да суд не може досудити веће новчано обештећење од прописаног у чл. 30 Закона (300,00 – 3.000,00 евра), као ни могућност изјављивања ревизије. За одлучивање по тужби месно је надлежан основни суд на чијем подручју тужилац има пребивалиште, боравиште или седиште, а ако тужилац нема пребивалиште, боравиште или седиште у Републици Србији, месно је надлежан основни суд који има седиште у месту седишта суда који је утврдио повреду права на суђење у разумном року. За одлучивање по жалби на пресуду донету у првом степену увек је надлежан виши суд, јер се ради о спору мале вредности.⁴⁰⁴ Чл. 29 ст. 1 Закона прописује: „Код теже повреде права на суђење у разумном року суд може, на захтев странке да донесе и објави пресуду којом се утврђује да је странци било повређено право, као и да јој досуди новчано обештећење.“ Став 3 наводи: „Суд, односно јавно тужилаштво који су повредили право странке објављују правноснажну пресуду суда у Службеном гласнику Републике Србије о свом трошку.“ Право на објављивање пресуде којом се утврђује да је странци повређено право на суђење у разумном року представља врсту правичног задовољења. Странка која је активно легитимисана за подношење тужбе за

⁴⁰³ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 139.

⁴⁰⁴ *Ibid*, стр. 142.

новчано обештећење може захтевати: право на исплату неимовинске штете и право на објављивање пресуде, којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року. Чл. 29 ст. 1 предвиђа кумулацију правичних задовољења, тј. суд може странци досудити и новчано обештећење за неимовинску штету и објавити пресуду само уколико суд процени да је реч о тежој повреди, и ако је странка то захтевала у тужбеном захтеву. Квалификацију повреде права на суђење у разумном року врши парнични суд, при чему је везан одлуком председника суда о утврђеној повреди. У пракси се поставило питање да ли прекомерно дуг поступак уопште може проузроковати нематеријалну штету, и ако може, да ли она припада и физичком и правном лицу. Европски суд за људска права је става да је оборива претпоставка да дуготрајан поступак може проузроковати нематеријалну штету.⁴⁰⁵ Што се тиче субјекта права на надокнаду нематеријалне штете, у једној својој пресуди, Европски суд за људска права је заузео став да правно лице може претрпети нематеријалну штету која одговара оној коју трпи физичко лице.⁴⁰⁶ По тужби за новчано обештећење парнични суд може донети пресуду којом усваја или одбија тужбени захтев у целини или делимично. Првостепена пресуда по тужби за новчано обештећење се може побијати жалбом, у року од осам дана од дана објављивања пресуде, односно уручења пресуда, само због апсолутно битних повреда поступка из чл. 374 ст. 2 ЗПП.

5.9.1. Висина новчаног обештећења

Одредба чл. 30 ст. 1 Закона је наизглед поприлично једноставна: „Новчано обештећење признаје се у висини од 300 евра до 3.000 евра у динарској противвредности на дан исплате према средњем курсу Народне банке Србије по предмету“. Међутим, лимитирање висине обештећења може бити у несагласности са праксом Европског суда за људска права. У овом делу рада аутор ће указати на важне ставове Европског суда за људска права у вези са обештећењем и висином обештећења, која, нажалост, нису инкорпорирана у наше законодавство. Поред тога, аутор ће указати на проблематично резонување Европског суда за људска права приликом процењивања да ли је висина обештећења подносиоцу представке на националном нивоу адекватна.

⁴⁰⁵ *Ibid*, стр. 144-145.

⁴⁰⁶ *Comingersoll S.A. v. Portugal*, представка бр. 35382/97 пресуда од 06.04.2000. године.

Ако би наш национални суд процењивао мерила Европског суда за људска права за висину обештећења, постоји бојазан да би повредио закон, прецизније чл. 30 ст. 1 Закона. Законодавно решење које лимитира висину обештећења није у складу са праксом Европског суда за људска права. У пресуди *Апићела против Италије*, Суд детаљно образлаже како би требало рачунати висину обештећења. Суд наводи да је износ од 1000-1500 евра по години трајања поступка основна цифра за обрачун. Затим, основни износ треба повећати до 2000 евра уколико је предмет спора значајан за подносиоца представке. Суд надаље наводи околности које утичу да се висина обештећења смањи: број судских инстанци током трајања поступка, понашање подносиоца представке, чињеница да је подносиоцу представке утврђена повреда у домаћем поступку, као и досуђен новчани износ у домаћем поступку, тј. „краткоћа трајања статуса жртве“.⁴⁰⁷ Подносилац представке може и даље имати статус „жртве“ у смислу Конвенције, уколико на националном нивоу није добио адекватно новчано обештећење. Шта се сматра адекватним обештећењем је фактичко питање које процењује Суд (о чему ће више бити речи у наставку рада). Аутор је мишљења да би наведене критеријуме, тј. начин обрачунавања висине обештећења Суда требало инкорпорирати у наш Закон о заштити права на суђење у разумном року, јер лимитирање висине обештећења ставља странке у неједнак положај. Примера ради, не би било правично доделити исту накнаду (3000 евра) и окривљеном који је учествовао у кривичном поступку који је трајао 7 година, и окривљеном који је учествовао у кривичном који је трајао 15 година. У случају *Бордани против Италије*, Суд је подносиоцу представке досудио накнаду нематеријалне штете у износу од 46.000 евра, јер је поступак на националном нивоу трајао 31 годину. Дакле, дужина трајања поступка треба да буде основни и главни критеријум приликом рачунања висине обештећења, што је изостало у нашем Закону. Међутим, ни примена идентичног начина обрачунавања висине обештећења које користи Суд од стране националних органа није гаранција да ће подносилац представке изгубити статус жртве у смислу Конвенције, уколико наш законодавац не пропише идентичне износе које примењује Суд (1000-1500 евра по години кашњења и др.) То је из разлога што Европски суд за људска права, приликом процене да ли је новчана накнада на име нематеријалне штете дата од стране националног органа адекватна, примењује принцип „висине накнаде Суда у сличним ситуацијама“. То даље значи да уколико национални суд,

⁴⁰⁷ *Apicella v. Italy*, представка бр. 64890/01, пресуда од 10.11.2004. године.

предлагачу коме је повређено право на суђење у разумном року, не досуди исти износ који досуђује Европски суд за људска права у сличним ситуацијама, предлагач се може обратити Суду, те у том случају неће изгубити статус жртве. С обзиром на комплексност теме, у наставку рада ће аутор образложити дату проблематику у кратким цртама.

У пракси Суда је утврђено да подносилац представке неће изгубити статус жртве, осим уколико су домаће власти изричито или прећутно признале повреду права зајемчено Конвенцијим и омогућиле одговарајуће обештећење. Наши судови изричито признају повреду права на суђење у разумном року, те уколико надлежан суд утврди повреду, изрека пресуде гласи: „Утврђује се да је предлагачу А.А. повређено право на суђење у разумном року...“ Од нарочите важности је став Суда, по коме оцена да ли неко лице има статус жртве може зависити од износа накнаде који су му доделили домаћи органи као и од делотворности правног лека на основу кога је одређена накнада.⁴⁰⁸ Статус жртве подносиоца представке зависи од тога да ли је новчани износ одређен од стране домаћих органа адекватан и довољан, узимајући у обзир одредбу члана 41 Конвенције о правичном задовољењу.⁴⁰⁹ Да ли се досуђени износ може сматрати разумним оцењује се у зависности од конкретних околности случаја и не зависи искључиво од дужине трајања поступка, већ и од животног стандарда у односној држави и чињеница да се новчани износ досуђени у домаћем систему, по правилу, исплаћују брже него што би то био случај када би Европски суд за људска права утврдио повреду и одредио исплату новчаног износа.⁴¹⁰ Једно од основних мерила за оцену висине досуђене новчане накнаде од стране домаћег органа је однос датог износа и износа које у сличним случајевима досуђује Европски суд за људска права.⁴¹¹ Дакле, имајући у виду све напред наведене ставове Суда, закључује се да се приликом оцене делотворности (компензаторног) правног средства разматра да ли се по уложеном правном средству брзо поступа, да ли се домаћа одлука заснива на мерилима развијеним у пракси Суда, да ли је одлука брзо извршена, као и да ли је досуђени новчани износ у несразмери са новчаним износима на име накнаде нематеријалне штете које

⁴⁰⁸ Нешковић, Р. *Заштита права на суђење у разумном року – висина новчане накнаде као мерило делотворности*, Правни живот: лист за правна питања и праксу, књига 609, бр. 11, 2018, стр. 691-692.

⁴⁰⁹ *Dubjakova v. Slovakia*, представка бр. 67299/01, одлука од 19.10.2004. године.

⁴¹⁰ *Ibid.*

⁴¹¹ Нешковић, Р. *op. cit.* стр. 694.

додељује Суд у смислу члана 41 Конвенције.⁴¹² Наведени критеријуми су подједнако важни, те треба да имају примарни карактер, док је животни стандард помоћни критеријум за којим посеже Суд када оцењује прихватљивост износа накнаде од стране домаћег органа уколико је нижи од онога што досуђује Суд у сличним случајевима, на основу чл. 41 Конвенције.⁴¹³

Проблем који се јавља у пракси Суда јесте што се неретко из образложења пресуда недвосмислено закључује да је једини разлог неуважавања приговора недостатка жртве од стране заступника државе, је тај што је износ новчане накнаде одређен од стране домаћих органа знатно мањи од накнада које се одређују према пракси Суда у сличним случајевима.⁴¹⁴ Приликом одлучивања о приговору губитка статуса жртва, и о адекватној висини обештећења, Суд би требало реафирмисати принцип супсидијарности заштите Европског суда за људска права и принцип поља слободне процене. То значи да Суд приликом анализе делотворности правног средства треба прво да утврди да ли национални органи примењују компензаторни или комбиновани систем заштите права на суђење у разумном року, као и да ли је спорни домаћи поступак правноснажно окончан. Уколико није, Суд ће утврдити повреду права и досудити правично задовољење. Међутим, уколико је домаћи поступак правноснажно окончан, за делотворност правног средства је од значаја да ли је након улагања правног средства по њему брзо одлучено, да ли је домаћа одлука образложена, да ли је одлука брзо извршена, тј. да ли је уопште извршена.⁴¹⁵ Само уколико су све наведене околности позитивне, Суд би требало ићи даље у оцену висине новчане накнаде, али не на начин како Суд тренутно чини. Висина новчане накнаде која је одређена од стране домаћих судова не може се процењивати у односу на износе које одређује Суд у сличним ситуацијама на основу чл. 41 Конвенције. Државама треба оставити широко поље слободне процене у погледу досуђеног износа на име нематеријалне штете, јер домаћи органи добро познају локалне друштвене и економске прилике, па су у најбољој позицији да утврде одговарајући износ накнаде на име повређеног права на суђење у разумном року. Дакле, Суд треба да интервенише само када је у конкретној држави досуђена накнада у очигледној несразмери са животним стандардом у тој земљи.⁴¹⁶ У том смислу, критеријум

⁴¹² *Ibid.*

⁴¹³ *Ibid.*, стр. 696.

⁴¹⁴ *Jakupović v. Croatia*, представка бр. 12419/04, пресуда од 31.07.2007. године, параграф 17.

⁴¹⁵ Нешковић, Р. *op. cit.* стр. 693-701.

⁴¹⁶ *Ibid.*

животног стандарда не би смео бити помоћни, већ примарни критеријум, приликом оцене висине новчаног износа који је одређен на домаћем нивоу. У случају када је домаћи кривични поступак који је неразумно дуго трајао правноснажно окончан, када је одлука суда којом је досуђена накнада брза, образложена и извршна, Суд посезањем за критеријумом „висине накнаде одређене у сличним случајевима у својој пракси“ онемогућава државе уговорнице да примене „поље слободне процене“ и негира став домаћег суда у погледу накнаде које се код одређених држава сматра чињеничним, а код неких правним питањем.⁴¹⁷ Правично задовољење је акцесорно право и не може се поистоветити са правом на живот, правом на правично суђење и другим правим која су гарантована Конвенцијом, нити је у пракси забележен случај утврђивања повреде права на правично задовољење као таквог. С обзиром да Суд, приликом оцене делотворности правног средства, инсистира на критеријуму „висине нематеријалне штете коју он досуђује у сличним случајевима“, тиме право на правично задовољење ставља у исти ранг са осталим правима из Конвенције, јер присиљава државе уговорнице да своју праксу ускладе са праксом Суда, у погледу висине новчане накнаде, иако се животни стандарди разликују у државама уговорницама.⁴¹⁸

Имајући у виду све наведено, Суд би требало да избаци из своје праксе критеријум „висине накнаде које Суд досуђује у сличним случајевима“, већ треба да се води животним стандардом као примарним критеријумом. На тај начин би државама остављао широко поље слободне процене, а број представки пред Судом би се у великом броју смањио због губитка статуса жртве.

5.10. Тужба за накнаду имовинске штете

Чл. 31 ст. 1 Закона наводи: „Странка може да поднесе тужбу против Републике Србије за накнаду имовинске штете изазване повредом права на суђење у разумном року, у року од једне године од дана када је стекла право на правично задовољење.“ Став 2 истог члана наводи: „Поред одредаба закона којим се уређују облигациони односи, суд примењује и мерила за оцену трајања суђења у разумном року.“ Став 3: „Одговорност Републике

⁴¹⁷ *Ibid.*

⁴¹⁸ *Ibid.*

Србије за имовинску штету изазвану повредом права на суђење у разумном року је објективна.“ Ова одредба је изазвала броје контроверзе у практичној примени. Прво питање које се поставља јесте који су услови за подношење тужбе за накнаду имовинске штете? Законодавац јасно одваја тужбу за накнаду имовинске штете (прописује је у посебном члану) од тужбе за новчано обештећење, тј. тужбе за надокнаду нематеријалне штете, па с обзиром на то, законодавац је требало да предвиди посебне услове за подношење ове тужбе. Уместо тога, Закон о заштити права на суђење у разумном року прописује да странка може поднети ову тужбу у року од једне године од дана када је стекла право на правично задовољење. Ова одредба је идентична оној коју Закон прописује у чл. 26 која се тиче тужбе за новчано обештећење. Друго питање које се поставља јесте да ли је накнада имовинске штете врста правичног задовољења? Одговор на ово питање нам даје Закон у чл. 23 где помиње 3 врсте правичног задовољења: накнаду нематеријалне штете, право на објављивање писмене изјаве правобранилаштва и право на објављивање пресуде. Дакле, Закон у правично задовољење не убраја накнаду имовинске штете, те је нејасно зашто је законодавац везао подношење тужбе за накнаду имовинске штете за тренутак стицања правичног задовољења. Треће питање је која правила поступка применити по тужби за накнаду имовинске штете, јер закон не прописује лимит обештећења као код тужбе за накнаду нематеријалне штете (300 – 3000 евра). Поменути недоумице решио је Врховни суд на годишњем саветовању које је одржано 2017. године, а његови ставови су инкорпорирани у реферат „О накнади штете због повреде права на суђење у разумном року – нови закон.“⁴¹⁹ Закључци са саветовања су следећи: 1) тужба се подноси против Републике Србије у року од годину дана од дана када је странка стекла право на правично задовољење; 2) стварно надлежан може бити основни или виши суд у зависности од висине постављеног тужбеног захтева; 3) правила поступка одређује висина постављеног тужбеног захтева, што значи да могу бити примењива и правила за спорове мале вредности и правила из општег парничног поступка; 4) висина тужбеног захтева није лимитирана; 5) у зависности од тужбеног захтева ревизија може бити и дозвољена; 6) одговорност Рпублике Србије је објективна; 7) услови одговорности су прописани Законом о облигационим односима; 8) примењују се и мерила за оцену трајања суђења у разумном року, а према разлозима наведеним у правноснажној

⁴¹⁹ Милутиновић, Љ. *О накнади штете због повреде права на суђење у разумном року – нови закон*, Билтен ВС, 3/2017, Интермекс, Београд, стр. 49-65.

одлуци председника суда о утврђеној повреди права. Из наведеног произилази да висина постављеног тужбеног захтева детерминише правила поступка, те ће се у највећем броју случајева примењивати иста правила поступка и за тужбу за новчано обештећење и за тужбу за накнаду имовинске штете. Активну процесну легитимацију за подношење тужбе за надокнаду имовинске штете имају сви субјекти из чл. 4 Закона који су стекли право на правично задовољење. Да би странка која је стекла право на правично задовољење остварила надокнаду имовинске штете у парничном поступку, мора доказати да је имовинска штета узрокована повредом права на суђење у разумном року.⁴²⁰ На значај узрочно-последичне везе између повреде права на суђење у разумном року и претрпеле штете Европски суд за људска права је указао у пресуди *Хрустић и други против Србије*, наводећи: „С обзиром на утврђену повреду, посебно на њен процесни карактер, Суд не види никакву узрочну везу између утврђене повреде и наводне материјалне штете.“⁴²¹ Парнични суд ће у поступку по тужби за надокнаду имовинске штете примењивати одредбе Закона о парничном поступку и одредбе Закона о облигационим односима и на крају донети пресуду којом се усваја или одбија тужбени захтев. О детаљнијој архитектоници и току парничног поступка по тужби за надокнаду имовинске штете неће бити речи. Закон о заштити права на суђење у разумном року прописује да је одговорност Републике Србије објективна, што значи да се одговорност не може искључити негирањем кривице, већ само истицањем чињеница које искључују објективну одговорност, а то су: виша сила, искључива кривица оштећеног и искључива кривица трећег лица.

Новчано обештећење и накнада имовинске штете се исплаћују из буџета Републике Србије, а исплаћује их суд или јавно тужилаштво који су повредили право на суђење у разумном року.⁴²² Закон, међутим, не обавезује суд да у одлуци којом утврђује повреду права на суђење у разумном року утврди и који је суд учинио повреду.⁴²³ С обзиром на то, одредба која предвиђа да ће суд или јавно тужилаштво које је учинило повреду исплатити надокнаду штете је у вакууму, јер Законом нису прописане прецизне одредбе за одређивање конкретно одговорног суда или јавног тужилаштва за повреду права. Примера ради, неразумно дуго може трајати и првостепени кривични поступак и поступак по жалби. У

⁴²⁰ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 163.

⁴²¹ *Hrustić and Others v. Serbia*, представка бр. 8647/16, пресуда од 09.01.2018. године, параграф 33.

⁴²² Члан 32 и 33 Закона о заштити права на суђење у разумном року.

⁴²³ Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. *op. cit.* стр. 189.

конкретној ситуацији, надлежни суд ће само утврдити повреду права на суђење у разумном року, али не и одговорност конкретног суда. Тада се поставља питање ко је дужан да странци надокнади штету, суд ниже или суд више инстанце? Ова одредба би морала бити новелирана јасним одређењем на који начин се утврђује ко је учинио повреду права на суђење у разумном року и у ком поступку.⁴²⁴ Коначно, Закон у члану 35 прописује могућност поравнања и подношења тужбе, ако је већ покренут поступак пред Европским судом за људска права за повреду права на суђење у разумном року. *Ratio legis* ове одредбе се огледа у интенцији законодавца за смањењем поступка пред Европским судом за људска права, што је свакако један од циљева доношења Закона о заштити права на суђење у разумном року.

⁴²⁴ *Ibid.*

VI СУДСКА ПРАКСА НАЦИОНАЛНИХ СУДОВА

6.1. Активна легитимација оштећеног у поступку заштите права на суђење у разумном року

Оштећено привредно друштво има активну процесну легитимацију за заштиту права на суђење у разумном року уколико је законски заступник или представник оштећеног привредног друштва истакао имовинскоправни захтев.⁴²⁵

Из образложења:

Решењем Апелационог суда у Београду од 19.09.2014. године, одбачен је као недозвољен захтев за утврђивање повреде права на суђење у разумном року и накнаду штете пуномоћнику оштећеног. Против овог решења жалбу су уложили пуномоћници оштећеног. Одлучујући о изјављеној жалби, Врховни суд налази да је жалба основана. Првостепени суд је одбацио као недозвољен захтев за утврђивање повреде права на суђење у разумном року налазећи да оштећено привредно друштво није активно легитимисано за подношење овог захтева. Првостепени суд наводи да су саслушани и законски заступник оштећеног привредног друштва као и представник оштећеног привредног друштва, те да ни један, ни други нису истакли имовинскоправни захтев, те стога оштећено привредно друштво није активно легитимисано за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року. Међутим, из списка предмета произилази да је приликом саслушања представник оштећеног изјавио да он има овлашћења да истакне имовинскоправни захтев који ће касније одредити, те да се придружује кривичном гоњењу против учиниоца кривичног дела. С обзиром да је представник оштећеног привредног друштва приликом саслушања очигледно истакао имовинскоправни захтев, нејасан је и неприхватљив став првостепеног суда – да оштећено привредно друштво није активно легитимисано за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року.

⁴²⁵ Решење Врховног суда Ржк.бр.32/2014 од 24.11.2014 године.

*Правна лица која су под контролом државе (држава, аутономна покрајина, локална самоуправа, јавна предузећа) могу да поднесу захтев за заштиту права на суђење у разумном року, али не могу остварити право на правичну накнаду због повреде права на суђење у разумном року*⁴²⁶

Из образложења:

Правна лица која су под контролом државе (држава, аутономна покрајина, локална самоуправа, јавна предузећа), сагласно ставу Врховног суда, и у складу са праксом Уставног суда Републике Србије и Европског суда за људска права, иако могу да поднесу захтев за заштиту права на суђење у разумном року, не могу остварити право на правичну накнаду. Како је у конкретном случају предлагач правно лице чије је оснивач јединица локалне самоуправе, са 100% удела у капиталу привредног друштва, то је супротно наводима жалбе предлагача, правилно првостепени суд закључио да предлагач није активно легитимисан за остварење права на новчану накнаду. Дакле, и по схватању овог суда, предлагачу не припада накнада.

*Захтев за заштиту права на суђење у разумном року може поднети само странка о чијим се правима и обавезама одлучује у судском поступку, а не пуномоћник у своје име.*⁴²⁷

Из образложења:

Захтев за заштиту права на суђење у разумном року може поднети само странка у судском поступку, која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року. Дакле, само оно лице о чијим се правима и обавезама у судском поступку одлучује, има активну легитимацију за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року. У поступку који се води пред првостепеним судом, подносилац захтева за заштиту права на суђење у разумном року није странка, већ њен пуномоћник, па нема активну легитимацију за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року и не може остварити заштиту заштиту права на суђење у разумном року у судском поступку у коме се не одлучује о његовим правима и обавезама.

⁴²⁶ Решење Врховног суда Ржг.бр.395/2014 од 17.12.2014. године.

⁴²⁷ Решење Врховног суда Ржг.бр.505/2014 од 05.02.2015. године.

6.2. Почетак поступка који је потребно узети у обзир

Судски поступак је покренут када је поднет иницијални акт, околност што је прво поступао суд посебне надлежности, а затим суд опште надлежности, нема значаја за оцену дужине трајања поступка и постојања повреде права на суђење у разумном року, па се разумни рок рачуна од дана подношења иницијалног акта.⁴²⁸

Из образложења:

Првостепени суд је утврдио повреду права на суђење у разумном року и одредио је накнаду од 20.000,00 динара, при чему је ценио трајање поступка од 13.05.2010. године када је предмет из Привредног суда достављен Основном суду, а за период од 09.10.2007. године, када је поднет предлог за извршење Привредном суду, па до 13.05.2010. године, суд је нашао да није релевантан. По оцени Врховног суда, поступак извршења у конкретном случају траје од 09.10.2007. године, када је инициран судски поступак, а околност што је прво поступао суд посебне, а затим суд опште надлежности, нема значаја за оцену постојања повреде права на суђење у разумном року, с обзиром да се разумни рок рачуна од подношења иницијалног акта. Погрешна оцена трајања конкретног извршног поступка у вези је са висином одређене накнаде, па како поступак траје од 09.10.2007. године, то је овај суд одредио накнаду за још 10.000,00 динара.

Предистражни поступак представља саставни део кривичног поступка.⁴²⁹

Из образложења:

Врховни суд налази да је нејасно и неразумљиво образложење Вишег суда дато у побијаном решењу у делу у коме се наводи да се време отпочињања судског рока у кривичном поступку рачуна од подношења оптужног акта. Првостепени суд се, поводом поднетог захтева, бавио анализом предметног кривичног поступка од подношења оптужног предлога (од 17.06.2011. године) до доношења побијаног решења, без икаквог осврта на поступање суда у предистражном поступку и истражном. Ови наводи првостепеног суда су нејасни, посебно када се има у виду одредба члана 2 тачка 14 Законика о кривичном поступку којим је прописано да израз „поступак“ представља предистражни поступак и

⁴²⁸ Решење Врховног суда Ржг.бр.81/2014 од 01.10.2014. године.

⁴²⁹ Решење Врховног суда Ржк.бр.148/2015 од 17.11.2015. године.

кривични поступак, те одредба члана 5 став 1 тачка 1 ЗКП да кривично гоњење за кривична за која се гони по службеној дужности од стране овлашћеног тужиоца – јавног тужиоца, а за кривична дела за која се гони приватном тужбом од овлашћеног тужиоца – приватног тужиоца започиње: првом радњом јавног тужиоца, или овлашћених службених лица полиције на основу захтева јавног тужиоца, предузетом у складу са овим Закоником ради провере основа сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело односно подношењем приватне тужбе. Такође, према пракси Европског суда за људска права преткривични поступак представља саставни део кривичног поступка. Такође, Врховни суд налази да су нејасни и неразумљиви наводи првостепеног суда дати у образложењу побијаног решења да су поступајуће судије предузимале све расположиве мере за обезбеђивање присуства свих окривљених на главним претресима, али да предметни поступак траје скоро четири године, јер се води против 17 окривљених лица од којих је добар број по различитим затворским установама у Републици Србији, док је одређени број окривљених на слободи, али су мењали места пребивалишта и боравишта, те им позиви нису могли бити уредно уручени, док се један број окривљених налази што у иностранству, што на непознатим адресама. Врховни суд и ове наводе оцењује као нејасне и неразумљиве, јер је окривљенима оптужним актом стављено на терет извршење кривичног дела учествовање у тучи из чл. 123 КЗ за које је прописана новчана казна или казна затвора до три године, у ком кривичном поступку је могуће применити одредбе које се односе на скраћени поступак, а у оквиру њих и одредбе о суђењу у одсуству у смислу одредбе члана 507 став 2 ЗКП. Такође, суд је имао на располагању и мере за обезбеђење присуства окривљених, као и могућност раздвајања поступка у односу на поједине окривљене у смислу одредбе члана 31 ЗКП.

6.3. Недозвољена правна средства

*Приговор и жалба се могу изјавити само до окончања кривичног поступка.*⁴³⁰

Из образложења:

На основу увида у списе предмета Апелационог суда у Новом Саду Кж1.бр.410/16 утврђује се да је исти суд дана 13.04.2016. године, дакле пре поднетог приговора подносиоца, донео пресуду којом је у делу I изреке делимичним усвајањем жалби бранилаца оптужених С.П. и И.А. само у делу одлуке о кривичној санкцији преиначена пресуда Основног суда у Сомбору К.бр.1153/13 од 02.10.2015. године тако што су наведени оптужени због извршеног кривичног дела тешко дело против опште сигурности из члана 288 став 4 у вези члана 21 став 2 у вези става 1 КЗ за које су том пресудом и оглашени кривим осуђују применом члана 45 став 5 КЗ на казну затвора у трајању од по једне године коју ће издржавати у просторијама у којима станују уз примену електронског надзора, док су жалбе бранилаца оптуженог Д.А. и Н.П. и у преосталом делу жалбе бранилаца оптужених С.П. и И.А, одбијене као неосноване, па је у непреиначеном делу који се односи на све ове оптужене првостепена пресуда потврђена. У делу II изреке исте другостепене пресуде, усвајањем жалбе браниоца оптуженог А.Д, овде подносиоца приговора, преиначена је наведена првостепена пресуда Основног суда у Сомбору у односу на овог оптуженог па је, на основу члана 422 тач. 3 ЗКП, одбијена оптужба да је исти оптужени на начин и у време описано у овом делу изреке пресуде извршио кривично дело злоупотребе службеног положаја из члана 359 став 1 КЗ. Другостепена одлука израђена је у законском року и експедована је првостепеном суду дана 28.04.2016. године. Код таквог стања ствари, имајући у виду да је наведени кривични поступак правоснажно окончан у односу на подносиоца приговора (и друге оптужене), при чему се приговор и жалба могу поднети док се поступак не оконча, сагласно одредби члана 5 Закона о заштити права на суђење у разумном року. Овај суд налази да се приговор подносиоца има одбацити као недозвољен, применом одредаба члана 30 Закона о ванпарничном поступку у вези члана 378 став 3

⁴³⁰ Решење Апелационог суда у Новом Саду Р4к.бр.5/2016 од 06. 05. 2016. године.

Закона о парничном поступку, у вези члана 3, 5 и 8 Закона о заштити права на суђење у разумном року, па је тако и одлучио у изреци овог решења.

Решење којим се усваја приговор за убрзање кривичног поступка и утврђује повреда права на суђење у разумном року не може се побијати због одлуке о трошковима поступка.⁴³¹

Из образложења:

Против наведеног решења жалбу је изјавио пуномоћник предлагача АА због одлуке о трошковима поступка. У жалби је предложено да председник Апелационог суда у Новом Саду усвоји жалбу предлагача и нападано решење преиначи у делу одлуке о трошковима поступка, те обавезе противника предлагача да сноси трошкове по основу изјављивања жалбе, тј. да обавезе противника предлагача да предлагачу на име састава приговора ради убрзања поступка исплати новчани износ од 30.000,00 динара, као и трошкове састава жалбе у износу од 60.000,00 динара у складу са адвокатском тарифом. Одредбом члана 14 став 2 Закона о заштити права на суђење у разумном року предвиђено је да жалба може да се поднесе иако је приговор усвојен, али непосредно виши јавни тужилац није донео обавезно упутство у року од 8 дана од дана пријема решења председника суда, затим ако председник суда или непосредно виши јавни тужилац није наложио судији или јавном тужиоцу процесне радње које делотворно убрзавају поступак, или ако судија или јавни тужилац није предузео наложене процесне радње у року који му је одређен. Дакле, из наведене одредбе јасно проистиче да се у случају када је приговор усвојен, жалба не може изјавити због одлуке о трошковима поступка. У конкретном случају, евидентно је да је жалба пуномоћника предлагача изјављена из разлога због којих се не може изјавити, с обзиром да разлог због кога је та жалба изјављена није предвиђен наведеном одредбом члана 14 став 2 Закона о заштити права на суђење у разумном року, из чега проистиче да је жалба пуномоћника предлагача АА недозвољена. Стога је овај суд, поступајући у складу са одредбом члана 17 став 1 Закона о заштити права на суђење у разумном року, као и у складу

⁴³¹ Решење Апелационог суда у Новом Саду Ржк.бр.4/2018 од 21. 03. 2018. године.

са напред наведеним одредбама Закона о ванпарничном поступку и Закона о парничном поступку, жалбу пуномоћника предлагача АА одбацио као недозвољену.

6.4. Понашање државних органа

*Није довољно утврдити само одређене недостатке понашања државног органа, већ је потребно имати у виду све критеријуме за оцену трајања суђења у разумном року и посматрати их у међусобној вези, да би суд утврдио повреду права на суђење у разумном року.*⁴³²

Из образложења:

Поступак пред првостепеним судом у конкретном случају трајао је укупно од 21.12.2010. године до 23.10.2015. године, укупно 4 године 10 месеци и 2 дана. Ако се при томе има у виду да је оштећени као тужилац поднео захтев за спровођење истраге те подигао оптужницу против више лица због основане сумње да су као саучесници извршили кривично дело злоупотреба службеног положаја из члана 242 став 4 у вези става 2 КЗ, уз коју оптужницу је приложио обимну документацију, те током поступка упутио и на потребу да се изврши увид и у већи број предмета који се воде код других судова у парничним поступцима, да садржина оптужнице, као и број оптужених лица, с тим у вези, чињеница да за одржавање главног претреса морају бити испуњене одређене процесне претпоставке, указују да је у питању сложен случај, што је и један од поменутих критеријума за оцену дужине поступка, који критеријум се узима у обзир заједно са осталим критеријумима. Понашању подносиоца представке нити значају спора за подносиоца представке овде оштећеног као тужиоца, што су други критеријуми за оцену о евентуалном прекорачењу разумног рока, нема се шта посебно приговорити, имајући у виду да се у поступању оштећени као тужилац користио свим могућностима које му је нудило домаће право те да није доприносио одуговлачењу поступка, што му није ни био интерес. Напротив, његов интерес је био с обзиром на његов процесни положај да се поступак оконча у најкраћем року, за њега, на очекивани начин, наиме, да суд донесе одлуку којом ће огласити кривим окривљене за кривично дело за које су оптужени те да изрекне одговарајућу кривичну

⁴³² Решење Апелационог суда у Новом Саду Ржк.бр.1/16 од 08.02.2016. године.

санкцију. С друге стране, без обзира на критеријум понашање надлежног органа и запажене недостатке, ипак се ни тада не може прихватити навод подносиоца захтева да је у конкретном случају дошло до повреде права на суђење у разумном року, с обзиром на сложеност предмета, о чему је било речи, те укупност трајања поступка, о чему је такође било речи.

Чињеница што првостепени мора да сачека одлуку органа друге државе да би донео одлуку у конкретној кривично-правној ствари не може се преписати неактивности суда. У конкретном случају је и првостепени суд ургирао код Министарства правде Републике Србије, да би оно затим више пута ургирало код Министарства правде Мађарске да донесе конкретну одлуку.⁴³³

Из образложења:

Наиме, у првостепеном решењу је изнета хронологија поступања у предмету Вишег суда у Новом Саду Кв.бр.124/17. Из тога се може видети да је разлог што у том предмету још увек није донета судска одлука јесте чињеница да се чека одлука Министарства правде Републике Мађарске, а поводом допуне молбе за изручење окривљеног. При томе, евидентно је да је Виши суд у Новом Саду ургирао код Министарства правде Републике Србије у вези са овим, те да је у том смислу Министарство правде Републике Србије у више наврата ургирало код Министарства правде Републике Мађарске. С обзиром на то, правилно се наводи у првостепеном решењу да у наведеном кривичном предмету Вишег суда у Новом Саду није дошло до продужења трајања кривичног поступка који би се евентуално огледао у неактивности и неефикасности суда. Очигледно је да је разлог што одлука у наведеном предмету Вишег суда у Новом Саду још увек није донета то што с тим у вези није донета одлука државног органа друге државе, на шта Виши суд у Новом Саду очигледно не може имати никаквог утицаја, нити било који други државни орган Републике Србије. При томе, чињеница да првостепени суд налази да је потребно прибавити одлуку Министарства правде Републике Мађарске поводом допуне молбе за изручење окривљеног АА, пре него што се донесе одлука о предлогу одбране за одбачај оптужнице, је ствар оцене

⁴³³ Решење Апелационог суда у Новом Саду 6/2017 од 27.10.2017. године.

тог суда, те се у овом поступку овај суд у то питање не може упуштати, нити на било који начин прејудуцирати одлуку тог суда у том предмету.

*Неблаговремено расписивање међународне потернице може утицати на одуговлачење поступка.*⁴³⁴

Из образложења:

Одредбом члана 600 став 3 ЗКП прописано је да, ако је вероватно да се лице за којим је издата потерница налази у иностранству, министарство надлежно за унутрашње послове може расписати и међународну потерницу, уз прибављање сагласности министарства надлежног за послове правосуђа. Дакле, имајући у виду цитирану законску одредбу, те чињеницу да из списка произлази да је од новембра 2018. године државним органима било позната адреса на којој се окривљени ББ налази у Немачкој, а да се тек 18.09.2020. године Министарство правде, Сектор за међународну правну помоћ обратило Вишем суду у Београду поводом захтева Интерпола за издавање сагласности за расписивање међународне потернице, дакле, у тренутку када је у односу на окривљеног ББ у погледу кривичног дела тешке телесне повреде из члана 121 став 1 КЗ извршеног на штету АА већ наступила апсолутна застарелост кривичног гоњења (22.08.2020.године), то је очигледно да је услед неажурности у поступању државних органа у циљу расписивања међународне потернице дошло до непотребног одуговлачења поступка. С обзиром на све наведено, те да подносилац приговора, оштећени АА ни на који начин није допринео дужини трајања предметног кривичног поступка, то је Апелациони суд у Београду усвојио жалбу подносиоца приговора, оштећеног АА, утврдивши да му је повређено право на поступање у разумном року у поступку пред Вишим судом у Београду К.бр.107/21.

⁴³⁴ Решење Апелационог суда у Београду Ржк.бр.7/21 од 27.10.2022. године.

*Јавни тужилац је руководиоца предистражног поступка, па чињеница да по његовој наредби скоро три године није поступала Управа криминалистичке полиције није оправдан разлог за застој поступка.*⁴³⁵

Из образложења:

Од доношења наредбе за информатичко вештачење па до достављања извештаја Службе за специјалне истражне методе 31.08.2021.године, прошло је скоро три године. Из доказа у списима те изјашњења поступајућег заменика јавног тужилаштва произлази да је он предметом задужен 23.10.2020. године, да у том моменту још увек није било поступљено по наредби од 26.11.2018. године, па је поступајући заменик више пута ургирао за достављање налаза и мишљења дописима упућеном начелнику Одсека за прикупљање и обраду дигиталних доказа. Имајући у виду одредбу члана 43 ЗКП којом је прописано да је за кривична дела за које се гони по службеној дужности, јавни тужилац надлежан да руководи предистражним поступком, то према ставу овог суда, чињеница да по наредби јавног тужиоца Управа криминалистичке полиције није поступила скоро три године, није оправдан разлог за предметни застој у поступку на који се ажурним радом органа поступка није могло утицати. Наиме, јавни тужилац је имао могућност да се осим спорадичним дописима, нарочито када се уверио да ови не дају резултате и директно, телефоном па и личним контактирањем неког од старешина Службе за специјалне истражне методе захтева и обезбеди хитно поступање у овом предмету. Уместо тога поступање јавног тужилаштва свело се на бирократско понављање захтева који су евидентно остајали без одговора и реакције органа којем је вештачење поверено.

⁴³⁵ Решење Апелационог суда у Београду Ржк.бр.10/22 од 13.7.2022. године.

6.5. Сложеност чињеничних и правних питања

Околност да је оптужни акт поднет против 6 окривљених, да је кривичним делом оштећено преко 1000 лица и да суд мора извршити увид у 16 носача података (ДВД) од 4.7 гигабајта указује да је реч о сложеном случају.⁴³⁶

Из образложења:

Наиме, овај суд је ценио мерила за оцену трајања суђења у разумном року, те је уважавајући све околности предмета суђења, пре свега сложеност чињеничних и правних питања (у погледу којих околности су изостали разлози првостепеног суда), закључио да је евидентно реч о сложеном поступку који се води против више лица - окривљених ББ, ВВ, ГГ, АА, ДД и ЂЂ због основа сумње да су извршили кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуге из члана 238 КЗ. Повећаној сложености овог предмета, у односу на редовну сложеност у којем егзистира већи број окривљених, додатно су допринеле чињенице да се окривљени терете због основа сумње да су преко друштвених мрежа креирали лажне странице користећи пословно име и лого више привредних друштава или брендова, те објављивали лажне наградне игре у име привредних друштава чиме су, према наводима кривичне пријаве, обманули више хиљада купаца односно корисника услуга наведених привредних друштава да су добитници великих робних награда, и од истих тражили да им доставе фотографије обе стране личне карте "селфи, фотографију са личном картом, број телефона и адресу", а следом чега су предметном поступку прибављене изјаве великог броја лица која су "учествовали у наградним играма". Реч је о обимном спису у три регистратора, а 06.05.2022. године је тужилаштву достављено 16 носача података (ДВД Р од 4.7 гигабајта), чију садржину је у поступку неопходно утврдити.

6.6. Понашање подносиоца приговор/жалбе

Окривљени није одговоран што по наредби за довођење није приведен из КПЗ, нити је одговоран што га је суд позивао на кућну адресу, у ситуацији када је суд имао

⁴³⁶ Решење Апелационог суда у Београду Ржк.бр.10/22 од 13.7.2022. године.

*податак да је окривљени у притвору, па је због неприсутва окривљеног главни претрес био одлаган десет пута.*⁴³⁷

Из образложења:

Наиме, из списка предмет произилази да десетине главних претреса није одржано у кривичном предмету који се води пред Основним судом, против окривљеног, овде предлагача. а из разлога што окривљени није приступио главном претресу. Међутим, по налажењу Врховног суда окривљени није одговоран што по наредби за довођење није приведен из КПЗ, нити је одговоран што у ситуацији кад је суд имао податак да је окривљени у притвору у више наврата позивао га на кућну адресу. Стога је неопходно да првостепени суд тачно утврди какав је допринос окривљеног у трајању овог кривичног поступка, у смислу да тачно утврди колико је пута управо окривљени скривио одлагање главног претреса, у смислу да је уредно обавештен о одржавању истог, а на позив се без оправданог разлога није одазвао. Потом је потребно да суд утврди у којој мери су на дужину овог поступка утицали органи који су поступали, како КПЗ тако и полицијски органи који су извршавали наредбе за привођење, те самог суда у смислу предузимања адекватних законитих радњи за обезбеђење присуства окривљеног на главном претресу.

6.7. Одлучивање о притвору у поступку заштите права на суђење у разумном року

*Мера притвора, њено изрицање или укидање, може бити предмет одлучивања само у кривичном поступку, али не и у поступку заштите права на суђење у разумном року.*⁴³⁸

Из образложења:

Предлагач у жалби указује да је Апелациони суд, пошто је усвојио његов захтев и утврдио да му је у предметном кривичном поступку повређено право на суђење у разумном року зајемчено одредбама чл. 31 и 32 став 1 Устава Републике Србије, требало да му укине притвор у коме се налази дуже од четири године, а да при том првостепени поступак још увек није окончан. Врховни суд налази да су изнети наводи жалбе предлагача неосновани.

⁴³⁷ Решење Врховног суда Ржк.бр.151/15 од 13.11.2015 године.

⁴³⁸ Решење Врховног суда Ржк.бр.81/14 од 11.12.2014. године.

Апелациони суд није надлежан да у поступку заштите права на суђење у разумном року одлучује и о укидању притвора према окривљеном, овде предлагачу, јер ова мера не може бити предмет одлучивања суда у овом, већ искључиво у кривичном поступку у смислу одредби чл. 210-216. Законика о кривичном поступку.

6.8. Утицај исхода поступка на право на суђење у разумном року

Пресуда којом је окривљени ослобођен оптужбе да је извршио кривично дело није од утицаја на одлуку суда о основаности или неоснованости захтева за заштиту права на суђење у разумном року.⁴³⁹

Из образложења:

Врховни суд утврђује да је Основни суд окривљеног, сада предлагача, ослободио оптужбе да је извршио кривично дело из члана 359 став 1 КЗ. Међутим, Основни суд није ценио нити образлагао остале наводе из захтева за заштиту права на суђење у разумном року предлагача, односно није ценио целокупан ток кривичног поступка од подношења оптужног акта до подношења захтева за заштиту права на суђење у разумном року, као и чињенице које предлагач истиче у свом захтеву, а наиме да је од укупно 40 заказаних главних претреса у том кривичном поступку одржано само њих неколико, на које се окривљени са својим браниоцем уредно одазвао и појављивао, и како наводи, није узроковао ни једно одлагање, па самим тим и дуго трајање кривичног поступка. У вези са наведеним, првостепени суд је приликом одлучивања да ли је предлагачу у поступку који се води пред Основним судом повређено право на суђење у разумном року требало да утврди чињенице које се тичу: сложености предмета, понашања предлагача, понашање државних органа и значај кривичног предмета за предлагача. Све наведене чињенице првостепени суд је требало да утврди и цени како појединачно, тако и у међусобној вези, а како би могао да донесе правилан закључак о разумном трајању кривичног поступка. Чињеница што је окривљени ослобођен од оптужбе да је извршио кривично дело из чл. 359 ст. 1 КЗ, није од утицаја на одлуку суда о основаности захтева за заштиту права на суђење у разумном року. Осим тога, првостепена пресуда је донета дана 23.12.2015. године, шест

⁴³⁹ Решење Врховног суда Ржк.бр.26/16 од 24.2.2016 године.

дана након подношења захтева за заштиту права на суђење у разумном року (17.12.2015. године), што не значи да је првостепени поступак окончан, будући да се из одлуке суда не види да ли је сачињен писмени отправак исте и достављен окривљеном – предлагачу, а коју чињеницу је суд морао да утврди приликом одлучивања.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Суђење у разумном року представља једно од најважнијих права које гарантује право на правично суђење, а тиме и заштиту права појединца у судским поступцима. Ефикасност правде је један од основних постулата који суђење у разумном року чини не само формалним, већ и суштинским правом сваког грађанина. Право на суђење у разумном року је кључни елемент владавине права и основ за постизање правичности поступка и заштите људских права. Веома је важно изградити правосудни систем у коме се правда не само спроводи, него се јасно види како се она спроводи, тако да сви грађани верују систему да ће им правда бити загарантована.⁴⁴⁰ Одуговлачењем у поступању, грађани се обесхрабрују да своја законска права остварују судским путем, па су често приморани да своја права остварују противзаконито. Зато је веома важно да национални судови квалитетом рада стекну поверење грађана да ће им бити пружена ефикасна и брза судска заштита.

Да би се превазишао проблем суђења у разумном року, потребно је прво одредити узрок дуготрајности поступка, јер је то корисно средство у припреми стратегије суђења у разумном року. Ипак, то није нимало лак задатак, јер у већини држава проблем настао услед кумулативног деловања бројних узрока.⁴⁴¹ У једном извештају који носи назив „Примена стандарда разумног рока у Србији“ експерти Савета Европе наводе низ могућих узрока: политичке промене, транзиционе мере, недовољан број судија, континуиране законодавне реформе, преоптерећеност судова броја предмета итд.⁴⁴² У извештају су споменути само неки од узрока суђења у разумном року са којима се суочава Републике Србије, а не треба занемарити важност других фактора попут: нестручност судија, непосвећеност послу, недостатак мотивације, слабо материјално стање судија, ограниченост финансијских и људских ресурса, комплексност случајева, неприлагођеност процесних закона савременим условима итд. Узроци трајања суђења у разумном року нису непознати, али је захтевно отклонити све узроке за кратак временски период. Важан корак ка решавању неразумно дугог трајања поступка је његово препознавање од стране државних органа и исказивање

⁴⁴⁰ Говор комесарке за правосудје ЕУ, Вивијем Рединг (Viviane Reding), у Центру за студије европске политике у Бриселу 3. септембра 2013. године.

⁴⁴¹ Drzewicki, K. *The improvement of domestic remedies with particular emphasis on cases of unreasonable length of proceedings*, Strasbourg, 2006.

⁴⁴² Извештај је објављен у оквиру пројекта „Подршка судству у Србији у примени Европске конвенције“, Београд, 2014. Доступан је на следећем сајту: <https://rm.coe.int/16806f0e8c> Приступљено 07.10.2024. године.

спремности да се овај проблем превазиђе. Наша земља је увидела значај овог феномена, па је у складу с тим и предузела извесне позитивне кораке. У прилог томе говоре стални конкурси Министарства правде за избор судија, за избор судијских помоћника, за попуњавање радних места судијских приправника, који би кроз извесно време требало да реше проблем недостатка судија и преоптерећености судова. Поред тога, у току је рад на измени Закона о правосудној академији који би у чл. 51-59. предвиђао, између осталог, да судије и јавни тужиоци имају право, али и обавезу сталног стручног усавршавања које би се остваривало кроз програм сталне обуке. Стална усавршавања судија су преко потребна, јер је пракса Европског суда за људска права драгоцену у области суђења у разумном року, међутим, утисак је да је судије запостављају или је не познају довољно. Један од кључних разлога који судијску функцију чини неатрактивном је изразито ниска плата. Европска комисија за ефикасно правосуђе у свом извештају наводи да је плата судија у Републици Србији једна од најнижих у Европи.⁴⁴³ Тренутно нема назнака да ће се овај проблем решити у скорије време.

Поред наведених узрока, наша земља се суочава и са системским проблемима у правосуђу која утичу да суђења дуго трају. Неки од њих су корупција, као и утицај политике на независност правосуђа. У последње две године је ухапшено неколико судија и председника судова због злоупотребе службеног положаја и примања мита, што указује да је корупција у српском правосуђу на врло високом нивоу. Утицај политике на исход и трајање судских поступака је одувек био присутан у нашој земљи. Притисак на судије, јавне тужиоце, али и све друге запослене у јавном сектору да подрже актуелну власт је препознат од стране Европске комисије.⁴⁴⁴ Политички утицај на органе који бирају судије и јавне тужиоце је смањен, али није у потпуности елиминисан. Јавне тужиоце и судије бира Високи савет тужилаштва, односно Високи савет судства, који у свом саставу имају по четири истакнута правника које бира Народна скупштина, што је замерка Венецијанске комисије. Зато је важно предузети извесне напоре како би се смањио политички утицај на правосудне институције, и ојачати независност правосуђа кроз мере које штите судије и јавне тужиоце од политичког притиска и непримереног утицаја.

⁴⁴³ <https://rm.coe.int/cepej-report-2020-22-e-web/1680a86279> стр. 80-81. Приступљено 7.10.2024. године.

⁴⁴⁴ https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/Serbia_Report_2022_SR.%5B1%5D.pdf стр. 10-11. Приступљено 13.11.2024. године.

Када је реч о одредбама Законика о кривичном поступку, аутор је мишљења да су предвиђена законска решења квалитетна, да пружају гаранцију суђења у разумном року, и да представљају добру основу за ефикасан кривични поступак. Законик о кривичном поступку експлицитно гарантује право на суђење у разумном року једном општом одредбом, која је конкретизована кроз многобројна законска решења која су представљена у раду. Такође, Законик о кривичном поступку у чл. 14 ст. 2 јасно одваја право на суђење у разумном окривљеног на слободи и окривљеног у притвору, што се закључује и кроз низ других одредби чија је анализа дата у раду, што упућује на закључак да су законске одредбе Законика о кривичном поступку у складу са праксом Европског суда за људска права. Законско нормирање истраге, главног претреса, поступка по жалби и других фаза кривичног поступка је у довољној мери адекватно, уз извесне недостатке на које је аутор скренуо пажњу. Поред наведеног, кривичнопроцесно законодавство наше земље садржи велики број поједностављених форми кривичног поступања који су од великог утицаја на благовремено окончање кривичног поступка. Свеукупном анализом, може се извести закључак да одредбе Закона о кривичном поступку у довољној мери пружају гаранцију ефикасне и брзе правде. Ипак, не постоји савршен закон, па тако, нису ни све одредбе Законика о кривичном поступку у функцији суђења у разумном року. Поједине одредбе је законодавац имплементирао са циљем бржег окончања поступка, превидевши да је врло важно усагласити супротстављене интересе. То се понајвише односи на законска решења која су у сукобу са правом окривљеног на одбрану. Направити идеалан баланс између сукобљених циљева није лак задатак, али радује чињеница да законодавац стално тежи да их усклади.

У току је јавна расправа о нацрту Закона о изменама и допунама Законика о кривичном поступку која траје до 01.11.2024. године. Аутор је запажања да је циљ одређеног броја законских одредби, чији је фокус био на брзини поступања, сада преоријентисан, па је њихов примарни циљ сада строга законитост одлука и поштовање права на одбрану. Примера ради, нова законска решења која омогућују право жалбе окривљеног на решење о покретању истраге и право жалбе Врховном суду на другостепену пресуду нису у функцији суђења у разумном року, али представљају чвршћу гаранцију заштите права окривљеног на одбрану. Са друге стране, увидело се да значај припремног рочишта у пракси није велики и да не утиче на ефикасност поступка, па у нацрту постоји предлог да се овај институт елиминише из Законика о кривичном поступку. У овом

контексту треба споменути став Европског суда за људска права: „Врло кратки рокови нису увек гаранције ефикасне правде. Неки експедитивни поступци који се воде без поштовање права на одбрану, опасно претежу вагу на страну брзине, али на штету квалитета правде, а Суд је увек тврдио да начело доброг вршења правде има већи домет од начела сразмерног рока и да може оправдати избор мање брзих али праведнијих поступака.“⁴⁴⁵

Како је реформа важећег Законика о кривичном поступку преобимна и његова детаљнија анализа би одузела много времена, аутор је о појединим изменама изнео свој став *prima facie*. Из свега наведеног може се закључити да Законик о кривичном поступку, у начелу, садржи адекватне одредбе које омогућују да се кривични поступак оконча без одуговлачења.

Што се тиче одредби Закона о заштити права на суђење у разумном року, уочава се да су оне у великој мери у сагласности са праксом Европског суда за људска права. Стандарди Европског суда за људска права који се тичу субјеката права на суђење у разумном року, почетне и завршне тачке релевантног периода који се узима у обзир, критеријумима за оцену неразумног трајања кривичног поступка, инкорпорирани су у Закон о заштити права на суђење у разумном року. Закон о заштити права на суђење у разумном року садржи и правна средства за убрзање кривичног поступка и правна средства за правично задовољење, што треба поздравити. Примарни циљ заштите права окривљеног на суђење у разумном року никако не би смео бити искључиво правично задовољење. Смисао делотворног правног средства мора бити проактивно дејство, дакле спречавање да дође уопште до повреде права на суђење у разумном року, а не омогућавање накнаде када већ дође до повреде. Доношење посебног процесног закона који штити право на суђење у разумном року је било нужно, а време ће показати да ли ће се испунити сви зацртани циљеви овог закона. Један од њих је несумњиво испуњен, а то је смањење представки Европском суду за људска права за повреду права на суђење у разумном року, јер је против Републике Србије Европски суд за људска права у врменском периоду од 2019-2023. нашао само две повреде.⁴⁴⁶

⁴⁴⁵ *Boddaert v. Belgium*, представка бр. 12919/87, пресуда од 12.10.1992. године.

⁴⁴⁶ <https://www.echr.coe.int/annual-reports> Приступљено 07.10.2024. године.

ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

1. Calvez, F. I Regis, N. Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights, 2012.
2. Drzewicki, K. The improvement of domestic remedies with particular emphasis on cases of unreasonable length of proceedings, Strasbourg, 2006.
3. Grabenwarter, C. Europäische Menschenrechtskonvention, Verlag C. H. Beck, Munchen, Manzsche Verlags / und Universitatsbuchhandlung, Wien 2003.
4. Jhering, R. Der Zweck im Recht, Vol 1, Leipzig, Breitkopf und Härtel, 1877.
5. Leach, P. Taking a Case to the European Court of Human Rights, Oxford University Press, Second Edition, 2005.
6. Van Dijk, P. Van Hoof, F. Van Rijn, A. Zwaak, L. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, Intersentia, Antwerpen-Oxford, Fourth Edition.
7. Бајовић, В. Поједностављене форме поступања у кривичним стварима и суђење у разумном року, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.
8. Баћићанин, А. Допринос јавног тужиоца ефикасном кривичном поступку, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.
9. Бејатовић, С. Мере за повећање ефикасности и поједностављене форме кривичног поступка, у: Основне карактеристике Предлога новог југословенског кривичног законодавства, Удружење за кривично право и криминологију Југославије, Београд, 2000.
10. Бејатовић, С. Поједностављене форме поступања као битно обележје реформи кривично процесног законодавства, Зборник: Поједностављене форме поступања у кривичним стварима (регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени), Мисија ОЕБС-а Београд, 2013.
11. Бејатовић, С. Суђење у разумном року као међународни правни стандард (кривичнопроцесни инструменти – норма и пракса), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.

12. Бејатовић, С. Тужилачка истрага као обележје реформи кривичног процесног законодавства земаља региона (Криминално-политички разлози озакоњења, стање и перспективе), Зборник: Тужилачка истрага – Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС-а, Београд, 2014.
13. Бејатовић, С. Непосредна оптужница као инструмент државне реакције на криминалитет, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2014.
14. Беширевић, В. и др. Коментар Конвенције за заштиту људских права и основних слобода, Службени гласник, Београд, 2017.
15. Блануша, А. Припремно рочиште, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.
16. Бркић, С. Да ли је јавнотужилачка истрага ефикаснија од судске истраге, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 4/2020, 2020.
17. Бугарски, Т. Злоупотреба права и начело суђења у разумном року, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.
18. Бугарски, Т. Истрага и подизање оптужнице – однос тужиоца и полиције, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2014.
19. Водич за члан 6 Европске конвенције за заштиту људских права, Право на правично суђење – кривични аспект, Савет Европе, 2022.
20. Вујанић-Ђорђевић, М. Испитивање оптужнице – проблеми у пракси, CRIMEN – часопис за кривичне науке, Београд, 2015.
21. Грубач, М. Питање уставности појединих одредаба новог Законика о кривичном поступку Србије, Зборник: Нова законска решења, Глосаријум, Београд, 2014.
22. Грубач, М. Питање уставности појединих одредаба новог Законика о кривичном поступку Србије, Зборник: Нова законска решења, Глосаријум, Београд, 2014.
23. Група аутора, Збирка сентенци из грађанског права и грађанског процесног права, Књига пета, Службени гласник, Београд, 2022.
24. Ђорђевић, А. Судска контрола оптужбе, Правни факултет Ниш, 2022.
25. Ђурђић, В. Злоупотреба власти органа кривичног гоњења, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Ниш, 1996.
26. Ђурђић, В. Кривично процесно право – Посебни део, Ниш, 2017.

27. Ђурђић, В. Основи криминалистике, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2012.
28. Ђурђић, В. Основна начела кривичног процесног права и поједностављене форме поступања у кривичним стварима, Зборник: Поједностављене форме поступања у кривичним стварима, Мисија ОЕБС-а, Београд, 2013.
29. Живковић, Н. Тужилачка истрага – предности и мане, Анали Правног факултета у Београду, Београд, 2017.
30. Здравковић, Јб. Адекватан положај полиције у предистрази као претпоставка суђења у разумном року, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.
31. Илић, Г. Главни претрес и жалбени поступак у ЗКП Србије (нејасноће и противречности), Зборник: Главни претрес и суђење у разумном року – регионална и кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС-а, Београд, 2015.
32. Илић, Г. и др. Коментар Законика о кривичном поступку, Службени гласник, Београд, 2013.
33. Илић, Г. и Киурски, Ј. Опортунитет кривичног гоњења и досадашња искуства у његовој примени, Зборник: Поједностављене форме поступања у кривичним стварима (регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2013.
34. Илић, И. Путеви и странпутице права на правично суђење, Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 59, Правни факултет Ниш, 2012.
35. Илић, И. Утврђивање чињеница у адверзијалном кривичном поступку и суђење у разумном року, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.
36. Илић, И. Утицај праксе Европског суда за људска права на савремени кривични поступак, Правни факултет Ниш, 2023.
37. Илић, К. Утицај јавног тужиоца као органа поступка и странке у кривичном поступку на суђење у разумном року, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.

38. Јовановић, Д. Улога државног-јавног тужиоца у ефикасности кривичног поступка, ЈРКК бр. 2-3, 1997.
39. Кнежевић, С. Заштита људских права окривљеног у кривичном поступку, Центар за публикације, Правни факултет Ниш, 2007.
40. Кнежевић, С. Кривично процесно право – Општи део, Ниш, 2015.
41. Кнежевић, С. Кривично процесно право - Посебни део, Ниш, 2019.
42. Колаковић-Бојовић, М. Ефикасност кривичних поступака за кривична дела организованог криминала, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2016.
43. Мајић, М. Главни претрес у новом Законику о кривичном поступку, Зборник: Нова решења у кривичном процесном законодавству (теоретски и практични аспект), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2011.
44. Милутиновић, Љ. Заштита права на суђење у разумном року, Зборник радова: Нова законска решења, Глосаријум, Београд, 2014.
45. Милутиновић, Љ. и Андрејевић, С. Коментар Закона о заштити права на суђење у разумном року, Службени гласник, Београд, 2019.
46. Милутиновић, Љ. О накнади штете због повреде права на суђење у разумном року – нови закон, Билтен ВС, 3/2017, Интермекс, Београд.
47. Нешковић, Р. Заштита права на суђење у разумном року – висина новчане накнаде као мерило делотворности, Правни живот: лист за правна питања и праксу, књига 609, бр. 11, 2018.
48. Николић, Д. Начела тужилачког концепта истраге као основа њене нормативне разраде, Зборник: Тужилачка истрага (Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени), Мисија ОЕБС-а, Београд.
49. Пантелић, Н. Судска пракса кривичноправне материје, Књига друга (2018-2020), Службени гласник, Београд, 2020.
50. Поповић, Д. Европско право људских права, Службени гласник, Београд, 2012.
51. Радишић, Ј. Облигационо право – општи део, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2019.

52. Радуловић, Д. Нормативна основа за суђење у разумном року и допринос субјеката кривичног поступка суђењу у разумном року, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.
53. Ристић, Ј. Истрага, Правни факултет у Нишу, Ниш, 2017.
54. Симовић, М. Улога суда у утврђивању чињеница на главном претресу – Регионална компаративна анализа, Зборник: Савремене тенденције кривичног процесног законодавства у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства (Нормативни и практични аспекти), Мисија ОЕБС-а, Београд, 2012.
55. Спарих, Р. Заштита права на суђење у разумном року, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.
56. Степановић, А. Улога суда и стандарди доакзивања у поступку потврђивања оптужнице и припремног рочишта, Интермекс, Београд, 2014.
57. Тадић, Д. Доказни поступак на главном претресу и ефикасност главног претреса, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.
58. Тинтор, Ј. Бранилац и суђење у разумном року, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.
59. Трешњев, А. Збирка судских одлука из кривичноправне материје, Књига 11, Службени гласник, Београд, 2023.
60. Ћоровић, Е. и Шемовић, А. Употреба видео-линка у кривичном поступку, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2013.
61. Царић, С. Право на суђење у разумном року у кривичним стварима – ставови Европског суда за људска права, Зборник: Главни претрес и суђење у разумном року, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2015.
62. Царић, С. Право на суђење у разумном року, Службени гласник, Београд, 2008.
63. Шаркић, Н. и Почуча, М. Прилог дискусији о неопходности измене Устава Републике Србије у делу који се односи на правосудни систем, Зборник: Нова законска решења, Глосаријум, Београд, 2014.
64. Шкулић, М. и Бугарски, Т. Кривично процесно право, Нови Сад, 2015.
65. Шкулић, М. Илић, Г. Реформа у стилу један корак напред-два корака назад, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2012.

66. Шкулић, М. Коментар Законика о кривичном поступку, Службени гласник, Подгорица, 2009.
67. Шкулић, М. Нови Законик о кривичном поступку – очекивања од примене, Зборник: Нова решења у казненом законодавству Србије и њихова практична примена, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2013.

ПОПИС ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ

Пресуде Европског суда за људска права

1. Adiletta and Others v. Italy, представка бр. 13978/88, 14236/88, 14237/88, пресуда од 30.10.2014. године.
2. Angelucci v. Italy, представка бр. 12666/87, пресуда од 19.02.1991. године.
3. Apicella v. Italy, представка бр. 64890/01, пресуда од 10.11.2004. године.
4. Arsov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia, представка бр. 3519/09, пресуда од 18.06.2013. године.
5. Boddaert v. Belgium, представка бр. 12919/87, пресуда од 12.10.1992. године.
6. Botazzi v. Italy, представка бр. 34884/97, пресуда од 28.07.1999. године.
7. Brogan and Others v. The United Kingdom, представка бр. 11209/84, 11234/84, 11266/84 и 11386/84, пресуда од 29.11.1988. године.
8. Comingersoll S.A. v. Portugal, представка бр. 35382/97, пресуда од 06.04.2000. године.
9. Corigliano v. Italy, представка бр. 8304/78, пресуда од 10.12.1982. године.
10. Debelić v. Croatia, представка бр. 2448/03, пресуда од 26.05.2005. године.
11. Dubjakova v. Slovakia, представка бр. 67299/01, одлука од 19.10.2004. године.
12. Duclos v. France, представка бр. 20940/92, 20941/92, 20942/92, пресуда од 17.12.1996. године.
13. Dumanovski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia, представка бр. 13898/02, пресуда од 08.12.2005. године.
14. Đermanović v. Serbia, представка бр. 48497/06, пресуда од 23.02.2010. године.
15. Eckle v. Germany, представка бр. 8130/78, пресуда од 15.07.1982. године.
16. Eriksson v. Sweden, представка бр. 60437, пресуда од 12.04.2012. године.

17. Estima Jorge v. Portugal, представка бр. 16/1997/800/1003, пресуда од 21.04.1998. године.
18. Foti and Others v. Italy, представка бр. 7604/76, 7719/76, 7781/77, 7913/77, пресуда од 10.12.1982. године.
19. Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom, представка бр. 12244/86, пресуда од 30.08.1990. године.
20. Geršak v. Slovenia, представка бр. 35475/02, пресуда од 27.05.2008. године.
21. Goddi v. Italia, представка бр. 8966/80, пресуда од 09.04.1984. године.
22. Groning v. Germany, представка бр. 71591/17, одлука од 20.10.2020. године.
23. Guincho v. Portugal, представка бр. 8990/80, пресуда од 10.07.1984. године.
24. Hrustić and Others v. Serbia, представка бр. 8647/16, пресуда од 09.01.2018. године.
25. Jakupović v. Croatia, представка бр. 12419/04, пресуда од 31.07.2007. године.
26. Kačapor and Others v. Serbia, представка бр. 2269/06 и др. пресуда од 15.01.2008. године.
27. Kaleja v. Latvia, представка бр. 22059/08, пресуда од 05.10.2017. године.
28. Kudla v. Poland, представка бр. 30210/96, пресуда од 26.10.2000. године.
29. Lavents v. Latvia, представка бр. 58442/00, пресуда од 28.11.2002. године.
30. Mamic v. Slovenia, представка бр. 75745/01, пресуда од 30.03.2006. године.
31. Markoski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia, представка бр. 22928/03, пресуда од 02.11.2006. године.
32. Monnet v. France, представка бр. 13675/88, пресуда од 27.10.1993. године.
33. Moreira de Azevedo v. Portugal, представка бр. 11296/84, пресуда од 28.08.1991. године.
34. Nakhmanovich v. Russia, представка бр. 55669/00, пресуда од 28.10.2004. године.
35. Nankov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia, представка бр. 26541/02, пресуда од 29.11.2007. године.
36. Nechay v. Ukraine, представка бр. 15360/10, пресуда од 01.07.2021. године.
37. Neumeister v. Austria, представка бр. 1936/63, пресуда од 27.05.1966. године.
38. Paron v. France, бр. представке 54210/00, одлука од 15.11.2001. године.
39. Parizov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia, бр. представке 31195/96, пресуда од 11.04.2003. године.

40. Probstmeier v. Germany, представка бр. 20950/92, пресуда од 09.06.1992. године.
41. Ringeisen v. Austria, представка бр. 2614/65, пресуда од 16.07.1971. године.
42. Scordino v. Italy, представка бр. 36813/97, одлука од 27.03.2003. године.
43. Siegel v. France, представка бр. 36350/93, пресуда од 28.11.2000. године.
44. Šilih v. Slovenia, представка бр. 71463/01, пресуда од 09.04.2009. године.
45. Tews v. Austria, представка бр. 25903/94, одлука од 30.11.1999. године.
46. Tomic v. Serbia, представка бр. 25959, пресуда од 26.06.2007. године.
47. Union Alimentaria Sanders S.A. v. Spain, представка бр. 11681/85, пресуда од 07.07.1989 године.
48. V.A.M v. Serbia, представка бр. 39177/05, пресуда од 13.03.2007. године.
49. Van Pelt v. France, представка бр. 31070/96, пресуда од 30.03.1999. године.
50. Vayic v. Turkey, представка бр. 18078/02, пресуда од 20.06.2006. године.
51. Vinčić and Others v. Serbia, представка бр. 44698/06 и др. пресуда од 01.12.2009. године.
52. Wejrup v. Denmark, представка бр. 49126/99, пресуда од 03.03.2002. године.
53. Wemhoff v. Germany, представка бр. 38488/97, пресуда од 08.07.1998. године.

Пресуде Европског суда правде

1. Gonsales del Rio v. Peru, бр. представке 263/1987, одлука од 02.11.1992. године.

Одлуке домаћих судова

1. Одлука Врховног суда Рев.1297/2018 од 28.02.2018. године.
2. Одлука Врховног суда Рев.бр.1297/2018 од 28.02.2018. године.
3. Одлука Врховног суда Ржк.бр. 32/2014 од 24.11.2014. године.
4. Одлука Врховног суда Ржр.52/2016 од 25.05.2016. године.
5. Одлука Уставног суда Уж.бр.9281/2012 од 24.09.2015
6. Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1.По1.23/2012 од 01.12.2013. године.
7. Пресуда Апелационог суда у Нишу Кж1.бр.77/23 од 06.04.2023. године.
8. Пресуда Вишег суда у Београду, Кж1.бр.15/19 од 24.01.2019. године.
9. Пресуда Основног суда у Лесковцу К.бр.20/23.

10. Пресуда Основног суда у Лесковцу К.бр.258/23 од 11.09.2023. године.
11. Пресуда Основног суда у Лесковцу К.бр.291/23.
12. Решење Апелационог суда у Београду Ржк.бр.10/21 од 29.12.2021. године
13. Решење Апелационог суда у Београду Ржк.бр.10/22 од 13.7.2022. године.
14. Решење Апелационог суда у Београду Ржк.бр.10/22 од 13.7.2022. године.
15. Решење Апелационог суда у Београду Ржк.бр.7/21 од 27.10.2022. године.
16. Решење Апелационог суда у Новом Саду 6/2017 од 27.10.2017. године.
17. Решење Апелационог суда у Новом Саду Р4к.бр.5/2016 од 06. 05. 2016. године.
18. Решење Апелационог суда у Новом Саду Ржк.бр.1/16 од 08.02.2016. године.
19. Решење Апелационог суда у Новом Саду Ржк.бр.4/2018 од 21. 03. 2018.
20. Решење Вишег суда Врању Р4к.бр.3/16 од 07.06.2016. године.
21. Решење Вишег суда у Лесковцу, Кж1.бр.260/23 од 28.11.2023. године.
22. Решење Врховног суда Рж1 Гп.бр.1/2018 од 01.02.2018. године.
23. Решење Врховног суда Рж1 Гп.бр.5/2018 од 05.03.2018. године.
24. Решење Врховног суда Ржг.бр.395/2014 од 17.12.2014. године.
25. Решење Врховног суда Ржг.бр.505/2014 од 05.02.2015. године.
26. Решење Врховног суда Ржг.бр.81/2014 од 01.10.2014. године.
27. Решење Врховног суда Ржк.бр.148/2015 од 17.11.2015. године.
28. Решење Врховног суда Ржк.бр.151/15 од 13.11.2015 године.
29. Решење Врховног суда Ржк.бр.26/16 од 24.2.2016 године.
30. Решење Врховног суда Ржк.бр.32/2014 од 24.11.2014 године.
31. Решење Врховног суда Ржк.бр.81/14 од 11.12.2014. године.
32. Решење Основног суда у Новом саду Р4и.бр. 2/2016 од 11.02.2016. године.
33. Став Врховног суда у одлуци Кзз.бр.73/10 од 14.04.2010. године.

Прописи

1. Америчка конвенција о људским правима, Организација Америчких држава, Сан-Хосе, 1969.
2. Арапска повеља о људским правима, Лига арапских држава, 1994.

3. Афричка повеља о људским правима и правима народа, Афричка Унија, Кенија, 1986.
4. Устав Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006 и 115/2021).
5. Закон о адвокатури („Сл. гласник РС“, бр. 31/2011 и 24/2012 – одлука УС)
6. Закон о ванпарничном поступку („Сл. гласник СРС“ бр. 25/82 и 48/88 и „Сл. гласник РС“, бр. 46/95 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015, 106/2015 – др. закон и 14/2022).
7. Закон о заштити права на суђење у разумном року („Сл. гласник РС“, бр. 40/2015 и 92/2023).
8. Закон о заштити права на суђење у разумном року („Сл. гласник РС“, бр. 92/2023).
9. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Сл. гласник РС“, 85/2005).
10. Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала („Сл. гласник РС“, бр. 94/2016, 87/2018 и 10/2023).
11. Закон о судијама („Сл. гласник РС“, бр. 10/2023).
12. Закон о судијама (Сл. гласник РС“, бр. 63/01, 42/02, 17/03, 25/03, 27/03, 29/04, 35/04, 44/04, 61/05 и 101/05).
13. Закон о уређењу судова („Сл. гласник РС“, бр. 10/2023).
14. Закон о уређењу судова („Сл. гласник РС“, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011, 101/2011, 101/2013)
15. Закон о уређењу судова („Сл. гласник РС“, бр. 63/2001).
16. Закон о Уставном суду („Сл. гласник РС“, бр. 109/2007)
17. Законик о кривичном поступку („Сл. гласник СРЈ“ бр. 70/2001 и 68/2002).
18. Законик о кривичном поступку („Сл. гласник СРЈ“ бр. 70/2001, 68/2002 и 58/2004).
19. Законик о кривичном поступку („Сл. гласник СРЈ“ бр. 70/2001, 68/2002, 58/2004, 85/2005 и 115/2005).
20. Законик о кривичном поступку („Сл. гласник СРЈ“ бр. 70/2001, 68/2002, 58/2004, 85/2005, 115/2005, 49/2007, 20/2009, 72/2009).

21. Законик о кривичном поступку, (Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС)
22. Закону о посредовању у решавању спорова („Сл. гласник РС“, бр. 55/2014).
23. Конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Савет Европе, Рим, 1950.
24. Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Уједињене нације, Париз, 1948.
25. Правилник о критеријумима, мерилима, поступку и органима за вредновање рада судија и председника судова („Сл. гласник РС“, бр.81/2014, 142/2014, 41/2015 и 7/2016).
26. Правилник о полицијским овлашћењима („Сл. гласник РС“, бр. 41/2019 и 93/2022).
27. Судски пословник („Сл. гласник РС“, бр. 65/03 и 115/05).
28. Универзална декларација о људским правима, Уједињене нације, Париз, 1948.

Веб сајтови

1. <https://otvorenavratapravosudja.rs/aktuelno/aktuelno-u-leskovcu>
2. <https://www.politika.rs/scc/clanak/431423/Nagodba-koja-se-ne-odbija>
3. https://insajder.net teme/sudija-nebojsa-duricic-za-insajder-o-sve-manje-sudija-u-srpskom-pravosudu-mala-plata-i-dug-put-do-zvanja-odbijaju-mlade?fbclid=IwY2xjawFhMRJleHRuA2F1bQIxMAABHW1UYw7Vj9Mu4V7032GUtLIUaFDUFpziTa7ijlVFCbi-ieLa1_K57ywZPg_aem_m7f4x4uCgN_WQ5mBMNEdLA
4. <https://rm.coe.int/16806f0e8c>
5. <https://rm.coe.int/cepej-report-2020-22-e-web/1680a86279>
6. <https://www.echr.coe.int/annual-reports>
7. https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/Serbia_Report_2022_SR.%5B1%5D.pdf

САЖЕТАК

КРИТЕРИЈУМИ И КОМПОНЕНТЕ ТРАЈАЊА И ОКОНЧАЊА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА У РАЗУМНОМ РОКУ

Суђење у разумном року у кривичном поступку представља једну од процесних гаранција садржаном у начелу правичног суђења. Специфичан значај права на суђење у разумном року се огледа у томе што се његовим непоштовањем могу компромитовати остала права из корпуса права на правично суђење. Међународна заједница је увидела значај изрицања правде без закашњења, па је право на суђење у разумном уврштено у каталог основних људских права које је гарантовано свим значајнијим међународним документима. За регулисање права на суђење у разумном року је од посебне важности Конвенција за заштиту људских права, која право на суђење у разумном року прокламује у члану 6 ставу 1. С обзиром да је текст Конвенције кратак, креирана је богата пракса Европског суда за људска права, чија је улога заштита људских права у државама под окриљем Савета Европе. У раду је дат преглед и анализа ставова Европског суда за људска права о субјектима права на суђење у разумном року, почетне и завршне тачке релевантног периода и критеријума за оцену непоштовања разумном року. Најважније место у раду заузео је Законик о кривичном поступку и темељна анализа његових одредби и фактора који утичу на практичну реализацију права на суђење у разумном року. Рад указује и на систем заштите који је доступан имаоцима права на суђење у разумном року. Представљена је детаљна анализа механизма заштите прекомерно дугог трајања поступка према Закону о заштити права на суђење у разумном року. Нормативни оквир суђења у разумном року у Републици Србији представља адекватну основу за остварење ефикасности поступка, усклађен је у већој мери са стандардима Европског суда за људска права, али поседује одређене недостатке чија је критика изнета у раду. У нашем законодавству је стално присутна тенденција законодавца да направи компромис између суђења у разумном року и других процесних гаранција које му се супротстављају, што се огледа у сталним законским реформама.

Кључне речи: разумни рок, кривични поступак, ефикасност поступка, Суд, одуговлачење поступка.

SUMMARY

CRITERIA AND COMPONENTS OF THE DURATION AND COMPLETION OF CRIMINAL PROCEEDINGS WITHIN A REASONABLE TIME

Trial within a reasonable time in criminal proceedings is one of the procedural guarantees contained in the principle of fair trial. The specific importance of the right to a trial within a reasonable time is reflected in the fact that its non-compliance can compromise other rights from the corpus of the right to a fair trial. The international community saw the importance of dispensing justice without delay, so the right to a fair trial was included in the catalog of basic human rights guaranteed by all important international documents. The European Convention of Human Rights is of particular importance for regulating the right to a trial within a reasonable time, which proclaims the right to a trial within a reasonable time in Article 6. According to the short text of the Convention, an extensive practice of the European Court of Human Rights has been created, whose role is protection of human rights in countries under the auspices of the Council of Europe. The paper provides an overview and analysis of the views of the European Court of Human Rights on the subjects of the right to a trial within a reasonable time, the starting and ending points of the relevant period and the criteria for evaluating non-compliance with a reasonable time. The most important place in paper was occupied by the Criminal Procedure Code and a thorough analysis of its provisions and factors that influence the practical implementation of the right to a trial within a reasonable time. The paper also points to a system of protection that is available to subjects of the right to a trial within a reasonable time. A detailed analysis of the protection mechanism for excessively long proceedings under the Law on the Protection of the Right to a Trial within a Reasonable Time is presented. The normative framework of trials within a reasonable time in the Republic of Serbia represents a good basis for achieving the efficiency of the procedure, it is harmonized to a greater extent with the standards of the European Court of Human Rights, but it has certain shortcomings, which are criticized in the paper. In our legislation, there is a constantly present tendency of the legislator to make a compromise between a trial within a reasonable time and other procedural guarantees that oppose it, which is reflected in constant legal reforms.

Key words: reasonable time, criminal procedure, efficiency of the procedure, European Court of Human Rights, delaying of the procedure.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Филип Динић рођен је 23.06.2000. године у Лесковцу. Завршио је основну школу „Радован Ковачевић-Максим“ и Гимназију у Лебану са одличним успехом. Као средњошколац је учествовао сваке године на такмичењима из српског језика и језичке културе и књижевности на којима је освајао бројне награде. Најзначајније награде јесу 1. место на I електронском такмичењу из српског језика и књижевности 2019. године и 3. место на Републичком такмичењу из књижевности 2019. године. Након завршетка средње школе, 2019. године је уписао Правни факултет Универзитета у Нишу, на коме је дипломирао септембра 2023. године са просечном оценом 9,93. Након завршетка основних академских студија, уписао је мастер академске студије, а определио се за општи смер, кривичноправну научна област.

Током студирања је учествовао на различитим курсевима, семинарима, конференцијама, конгресима, радионицама. За њега су од највећег значаја били семинар „Судскомедицински аспекти кривичног дела убиство“ др Слободана Савића и радионица Међународно хуманитарно право, одржана у Црвеном крсту у Београду. Такође је учествовао на више Moot Court такмичењима о примени Европске конвенције и праксе Европског суда за људска права. Године 2023. је обавио стручну праксу у Министарству спољних послова, у Сектору за мултилатералну сарадњу, одељењу за људска права и хуманитарна питања. Добитник је признања за најбољег студента 2022. и 2023. године. Корисник је стипендије „Доситеја“ Фонда за младе таленте за основне академске студије и мастер академске студије. Од 2021-2024. године је добијао награду „Млади таленти Општине Лебане“. Аутор је стручног рада „Владавина права и европске интеграције Републике Србије“ који је објавило Министарство за европске интергације у зборнику студентских радова.

Говори српски и енглески језик. Неке од особина аутора јесу одговорност, амбициозност, упорност и посвећеност раду. Тренутно обавља приправнички стаж у Основном суду у Лесковцу.